

**MAŁGORZATA RUTKOWSKA, DOROTA PIECHOTA,
IRENA GOŁDYN, ANNA LALIK**

**ŻYRAFA OLA.
PROGRAM WYCHOWANIA
PRZEDSZKOLNEGO**

Klett

**MAŁGORZATA RUTKOWSKA, DOROTA PIECHOTA,
IRENA GOŁDYN, ANNA LALIK**

**ŻYRAFA OLA.
PROGRAM WYCHOWANIA
PRZEDSZKOLNEGO**

Spis treści

Wstęp	4
Dlaczego warto wybrać program <i>Żyrafa Ola</i> ?	6
Koncepcja filozoficzna programu	8
Cele ogólne programu <i>Żyrafa Ola</i>	9
Warunki realizacji programu	10
Zalecenia metodyczne do realizacji programu	12
Charakterystyka rozwoju	23
3-latki.....	23
4-latki.....	26
5-latki.....	29
6-latki.....	33
Treści edukacyjne	35
3-latki.....	35
4-latki.....	50
5-latki.....	66
6-latki.....	82
Zadania nauczyciela w zakresie monitorowania rozwoju dziecka	101
Indywidualizacja procesów wychowania i nauczania w praktyce przedszkolnej.....	104
Współpraca z rodzicami	106
Literatura	108

Wstęp

Publikacja *Żyrafa Ola. Program wychowania przedszkolnego* jest przeznaczona do pracy z dziećmi w przedszkolach oraz innych formach wychowania przedszkolnego.

Program jest zgodny z założeniami Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej). Odpowiada też zaleceniom zawartym w Ustawie o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. z późniejszymi zmianami oraz Ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe.

W zmieniających się warunkach życia społeczno-politycznego, gospodarczego i kulturowego pojawiają się nowe zagadnienia bezpośrednio związane z transformacją funkcji przedszkola i nauczyciela małego dziecka. Ostatnia zmiana wynikająca z reformy szkolnictwa wymaga od nauczyciela odejścia od roli edukatora przekazującego wiedzę i przyjęcia roli kreatora stymulującego aktywność dziecka ukierunkowaną na rozwój poznawczy i społeczny, wczesną edukację i uspołecznienie oraz tworzenie fundamentów podstawowych umiejętności – czytania, pisania i arytmetyki – niezbędnych do podjęcia nauki w szkole podstawowej¹.

Koncepcja programu zasadza się przede wszystkim na metodach aktywizujących, które odwołują się do autentycznej i spontanicznej aktywności dzieci. Tylko taka aktywność, jak przekonuje J. Piaget, „kierowana i nieustannie pobudzana przez nauczyciela, ale pozostawiająca swobodę w podejmowaniu prób, błędzeniu po omacku i uwzględniająca możliwość popełnienia pomyłek, doprowadzi do intelektualnej autonomii”². Dziecko, które aktywnie zdobywa wiedzę poprzez eksperymentowanie i poszukiwanie, ma szansę na lepsze zrozumienie i zapamiętanie treści. Uczy się samodzielnego dochodzenia do wiedzy. Ta umiejętność będzie dla niego ważna przez całe życie i zapewni mu sukces edukacyjny na każdym poziomie kształcenia. Ważnym aspektem metod aktywizujących jest uczenie współpracy z rówieśnikami – doskonalenie umiejętności komunikowania się, wymiany poglądów, dochodzenia do wspólnych wniosków itd. Wielką radość i satysfakcję daje dzieciom możliwość zaprezentowania efektów swoich działań rodzicom, innym dzieciom i pracownikom przedszkola. Kiedy dzieci widzą zachwyt w oczach osób, którym przedstawiają swoje osiągnięcia, wzrasta ich pozytywna samoocena.

Treści edukacyjne programu zostały skupione wokół czterech obszarów rozwojowych dziecka: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego.

¹ Parczewska T., *Strategie stosowane przez przedszkole w realizacji jego funkcji i zadań edukacyjnych*, [w:] *Dziecko w szkolnej rzeczywistości – założony a rzeczywisty obraz edukacji elementarnej*, Sowińska H. (red.), Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011, s. 397.

² Piaget J., *Dokąd zmierza edukacja*, PWN, Warszawa 1977, s. 88.

Podstawowym celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka. To wsparcie jest realizowane przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji.

Dlaczego warto wybrać program *Żyrafa Ola*?

Oryginalny tytuł programu ma znaczenie symboliczne. Żyrafa jest zwierzęciem o bardzo długiej szyi, dzięki czemu zauważa więcej. Ma również duże serce, dlatego jest postrzegana jako wrażliwe, uczuciowe i pełne empatii zwierzę. Żyrafa Ola ma przyjaciół, a więc daje dobry przykład dzieciom wychowywanym „pod kloszem” rodziców z ograniczonym dostępem do rówieśników. Współczesnym dzieciom nauczyciele muszą zaszczepić chęć obcowania z rówieśnikami, wspólnego poznawania świata, przeżywania przygód. Przyjaciele żyrafy Oli różnią się wyglądem, są w różnym wieku i mają różne temperamenty, a jednak doskonale ze sobą współpracują i bardzo się lubią. Ten przykład uczy dzieci tolerancji i szacunku wobec innych.

Żyrafa symbolizuje też jeden ze sposobów komunikacji opisanych przez Marshalla B. Rosenberga w jego koncepcji porozumiewania się nazywanej Porozumieniem bez przemocy. W koncepcji Rosenberga określony typ rozmowy prowadzi do postrzegania świata, słuchania i wyciągania określonych wniosków. Głównym założeniem jest życzliwa, skuteczna, niesprawiająca innym bólu komunikacja, która opiera się na szacunku do potrzeb własnych oraz partnera rozmowy. Dzięki temu możliwe jest omawianie różnych (także trudnych) kwestii bez popadania w bezprzedmiotowy konflikt. Praktycy Porozumienia bez przemocy bardzo dużą wagę przykładają do języka – sposobu przekazywania myśli. Marshall B. Rosenberg wyróżnił dwa symboliczne sposoby komunikacji: język szakala i język żyrafy (język serca).

Język szakala, charakteryzujący się uogólnieniami, sądami, analizą, nie dociera do sedna problemu. Szakal często interpretuje wypowiedzi drugiej strony jako raniące go, dlatego podejmuje walkę, dostrzega w nich atak, osąd, krytykę. W tym języku istnieją także odniesienia do uczuć, próby opisania tego, co się czuje, ale nie pomagają one rozmówcom. Chodzi tutaj o opis tzw. uczuć rzekomych (intelektualnych).

Język żyrafy jest nastawiony na odbiór drugiej strony. Skupienie na potrzebach interlokutora prowadzi do porozumienia. W tym języku dostrzega się niezaspokojone potrzeby innych i interpretuje się je jako frustrację, złość, ból. W dialogu języka serca odczytuje się uczucia wywołane niezaspokojonymi potrzebami oraz dostrzega się te potrzeby u innych.

Dzięki stosowaniu zasad Porozumienia bez przemocy w praktyce przedszkolnej można zyskać:

- ▶ lepsze zrozumienie własnych emocji przez dziecko,
- ▶ naukę odczytywania własnych potrzeb,
- ▶ lepsze zaspokojenie dziecięcych potrzeb przez osoby dorosłe,
- ▶ naukę empatii,
- ▶ wartościowszą komunikację na poziomie grupy oraz poziomie indywidualnym,
- ▶ budowanie zaufania między dorosłym a dzieckiem,
- ▶ skuteczniejsze rozwiązywanie konfliktów,
- ▶ zmniejszenie liczby przypadków przemocy werbalnej i niewerbalnej w grupie,
- ▶ zwiększenie poczucia własnej wartości u dzieci.

Integralną częścią programu są pakiety edukacyjne dla dzieci w wieku przedszkolnym, wzbogacone o poradniki metodyczne dla nauczycieli. W poradnikach metodycznych nauczyciele znajdą wskazówki, w jaki sposób realizować podstawę programową, pracować z dziećmi, stosując zasady indywidualizacji, rozwijać zainteresowania dzieci i wspierać je w procesie osiągnięcia gotowości szkolnej. Pakiet dla dzieci sześciolletnich uwzględnia elementarną naukę czytania. Nauczyciele w sposób metodyczny wprowadzą litery oraz pomogą dzieciom w zdobyciu umiejętności czytania prostych tekstów. Dzięki przygotowanym w pakiecie ćwiczeniom dzieci będą również przygotowane do nauki pisania. Pakiet dla dzieci ma bogatą ofertę zadań z zakresu edukacji matematycznej.

Żyrafa Ola i jej przyjaciele przeżywają wiele przygód. Poznają bliższe i dalsze środowisko, a wszystko to w stałym kontakcie z przyrodą. Dzieci napotykać na swojej drodze różne zwierzęta, co pozwala rozwijać ich zainteresowania przyrodnicze.

Pakiet wychodzi naprzeciw wymaganiom współczesnego świata. Pomaga wzbudzać w dzieciach motywację do uczenia się języka angielskiego. Zawiera materiały dla nauczycieli i dzieci. Dzięki tym materiałom każdy nauczyciel, nawet ten, który słabo zna język angielski, będzie mógł wplatać jego elementy w naturalne sytuacje przedszkolne.

Pakiet zawiera propozycje zadań dla dzieci o różnym poziomie wiedzy i umiejętności, co pozwala na indywidualne podejście do potrzeb każdego dziecka.

W pakiecie nauczyciele znajdą też rady psychologa, który podpowiada, w jaki sposób postępować z dziećmi w trudnych sytuacjach, i wprowadza w zagadnienia Porozumienia bez przemocy.

Treści pakietu zostały również wzbogacone o ćwiczenia pomagające w kształtowaniu właściwej postawy ciała, rozwijaniu sprawności i koordynacji ruchowej, opracowane przez specjalistów z zakresu fizjoterapii i rehabilitacji ruchowej.

Profesjonalnie przygotowane narzędzia diagnostyczne pozwolą na określenie stopnia osiągnięcia przez dzieci gotowości szkolnej.

Ze względu na nowoczesność programu oraz bogatą obudowę metodyczną warto zapoznać się z tą pozycją i wybrać ją do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, bez względu na miejsce i środowisko, w jakim znajduje się przedszkole.

Koncepcja filozoficzna programu

Podstawy teoretyczne programu zasadzają się przede wszystkim na teorii konstruktywizmu. W myśl tej teorii wiedza jest tworzona przez jednostkę. Człowiek nie rejestruje informacji, lecz buduje struktury wiedzy z dostępnych wiadomości. Dorota Klus-Stańska uważa, że trudno mówić o bezpośrednim odzwierciedlaniu w umyśle poznawanej rzeczywistości czy też wiernej rejestracji lub kopiowaniu napływających danych. Każda czynność poznawcza prowadzi do swoistego przekształcenia docierających informacji. Poznanie ma zatem zawsze naturę raczej czynną niż bierną.

Idee konstruktywizmu stanowią obiecującą perspektywę dla edukacji. Respektowanie postulatów konstruktywistów wiąże się z odchodzeniem od mającego behawiorystyczny rodowód transmisyjnego modelu wiedzy na rzecz modelu interakcyjnego, mającego u podstaw aktywność badawczą dzieci. W tym modelu większego znaczenia nabiera wiedza dziecka zdobyta poza instytucjami edukacyjnymi; docenia się jego osobisty punkt widzenia odnoszący się do różnych kwestii. Do głosu dochodzi wiedza „wewnętrzna”, będąca tworzona przez dziecko wewnętrzną reprezentacją świata. W ujęciu konstruktywistycznym nauczyciel nie jest osobą przekazującą niepodważalną i jedynie słuszną wiedzę. Jego rola polega na organizowaniu sytuacji edukacyjnych. Jest on organizatorem stwarzającym dzieciom możliwości działań poznawczych. Pielęgnuje i wzmacnia naturalną ciekawość dzieci, zachęca je do prezentowania własnych przekonań i inspiruje do dialogu.

Organizowanie edukacji w duchu konstruktywizmu daje nadzieję na kształtowanie człowieka wielowymiarowego, twórczego, samodzielnie myślącego. W zakresie uczenia się ważniejszy od zasobu wiedzy i wymiernych osiągnięć dziecka jest sam proces – a także refleksja, interpretacja, dochodzenie do prawdy i rozwiązywanie problemów. Zgodnie z poglądami Jerome'a S. Brunera, jednostka ma sama sprawować kontrolę nad swoją aktywnością poznawczą, ale jednocześnie powinna realizować swoje zadania w grupie rówieśniczej, we wspólnocie uczących się osób. Dzięki temu zachowuje nie tylko indywidualność, lecz także tożsamość kulturową.

Cele ogólne programu *Żyrafa Ola*

1. Wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci poprzez organizowanie sytuacji edukacyjnych sprzyjających aktywnemu poznawaniu świata.
2. Stwarzanie warunków do indywidualizacji pracy z dziećmi poprzez planowanie działań zgodnie z ich możliwościami i potrzebami.
3. Inspirowanie dzieci do kreatywności poprzez stawianie pytań i proponowanie zadań otwartych.
4. Wyposażenie dzieci w wiedzę i umiejętności niezbędne do podjęcia nauki w szkole.
5. Uczenie dzieci technik skutecznej komunikacji i współpracy.
6. Rozwijanie zainteresowań i uzdolnień dzieci.
7. Wychowanie dzieci w duchu wartości: dobra, piękna, przyjaźni, szacunku do tradycji, tolerancji wobec inności.
8. Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem angielskim poprzez rozbudzanie ich świadomości językowej i wrażliwości kulturowej oraz budowanie pozytywnej motywacji do nauki języków obcych na dalszych etapach edukacyjnych.
9. Wpojenie dzieciom zasad zdrowego stylu życia (aktywność fizyczna, zdrowe odżywianie, stosowanie technik relaksacyjnych).
10. Troska o rozwój dzieci z uwzględnieniem znaczenia przeżywanych i przez nie emocji.
11. Wdrażanie dzieci do utrzymywania właściwych relacji z otoczeniem.
12. Wdrażanie dzieci do reprezentowania postaw patriotycznych wobec ojczyzny.

Warunki realizacji programu

Program *Żyrafa Ola* zawiera propozycje zadań do wykorzystania podczas zajęć kierowanych i niekierowanych. Oznacza to, że treści edukacyjne programu uwzględniają zadania realizowane podczas zajęć, zabaw, czynności samoobsługowych, posiłków, prac użytecznych oraz spacerów i wycieczek.

Do realizacji programu powinny być wykorzystywane różne miejsca pobytu dzieci, tj. przedszkole, plac zabaw, przedszkolny ogród, bliższa i dalsza okolica, co służy stymulowaniu rozwoju dzieci.

Realizacja programu wiąże się z wydzieleniem w sali przedszkolnej strefy zajęć dydaktycznych, a także wyposażeniem jej w tablice do demonstrowania pomocy dydaktycznych, makiety, plansze. Urządzenie sali umożliwi nauczycielom przygotowanie dzieci do podjęcia nauki w szkole w oparciu o propozycje pracy z poznawaniem liter, czytaniem, liczeniem oraz pisaniami na miarę predyspozycji rozwojowych dziecka.

W celu zapewnienia dzieciom prawidłowego rozwoju emocjonalnego i społecznego w sali należy wydzielić także przestrzeń do zabawy i wypoczynku. W trosce o ich rozwój fizyczny wskazane będzie usytuowanie urządzeń i mebli tak, by móc sprawnie przygotować salę do ćwiczeń gimnastycznych, zajęć ruchowych i muzycznych. Otoczenie w sali, ogrodzie czy szatni powinno umożliwić prezentację na makietach twórczości dzieci: plastycznej, technicznej, muzycznej, wynikającej z realizowanych zadań oraz zainteresowań i szczególnych predyspozycji (zdolności).

Program wychowania przedszkolnego może być realizowany w przedszkolu dysponującym salami urządzonymi według potrzeb dzieci, z wieloma kącikami zainteresowań oraz miejscem na zabawy ruchowe i relaks. Zaleca się, by każde dziecko miało własną szufladę lub półkę, w której umieści swoje osobiste rzeczy oraz pakiet edukacyjny.

Zadania z kart pracy dzieci wykonują przy stolikach. Należy wówczas pamiętać o wyrabianiu nawyku przyjmowania prawidłowej postawy. Wykonywane zadania umożliwią utrwalenie zdobytej wiedzy i umiejętności.

Zastosowanie spirali bardzo ułatwia rozmieszczenie na stolikach kart pracy i potrzebnych narzędzi, np. kredek i farb.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego organizują pobyt dzieci w placówce przedszkolnej w różnych formach. Konieczne jest zagospodarowanie każdej godziny, planowanie działań kierowanych i niekierowanych, np. zajęć dydaktycznych, zabaw, prac użytecznych, spacerów, wycieczek itp. Należy też uwzględnić czas na przygotowanie do posiłków, ich spożywanie i odpoczynek.

Dla dziecka w wieku przedszkolnym najważniejsza jest zabawa. Związane z nią działania wpisują się w naturalną potrzebę bycia czynnym. Należy zadbać o to, by dzieci przebywały codziennie na świeżym powietrzu. Najlepszą przestrzenią do realizacji aktywności poza budynkiem przedszkola są: przedszkolny ogród, plac zabaw, boisko i najbliższa okolica – teren spacerów, krótkich wycieczek itp. Nauczyciel wychowania przedszkolnego powinien tak zaplanować rytm dnia swoich podopiecznych, by zrealizować zadania wynikające z planu pracy dydaktyczno-wychowawczej, zapewnić dzieciom zabawę i dać im poczucie bezpieczeństwa.

Monitorowanie i dokumentowanie rozwoju dziecka jest zadaniem nauczycieli. Program zaleca prowadzenie obserwacji dzieci i diagnozowanie ich rozwoju w celu udzielenia wsparcia i określania gotowości do podjęcia nauki w szkole.

Zalecenia metodyczne do realizacji programu

Organizacyjne formy procesu kierowania rozwojem³

Zabawa

Uwzględniając inicjatywę i samodzielność dzieci, zabawy w przedszkolu można podzielić na: spontaniczne, spontaniczne z udziałem nauczyciela oraz według określonych zasad.

Rodzaje zabaw:

- ▶ tematyczne,
- ▶ konstrukcyjne,
- ▶ ruchowe,
- ▶ badawcze,
- ▶ dydaktyczne.

Pod względem liczby uczestników zabawy można dzielić na takie, w których uczestniczy dużo i mało dzieci, oraz indywidualne (samotne). Podział zabaw na podstawie terenu, na którym się odbywają, ułatwia planowanie zakupu zabawek i sprzętu, aranżację pomieszczeń przedszkolnych oraz ogrodu.

Czas trwania zajęć dydaktycznych

- ▶ 3-latki – jedno zajęcie dydaktyczne – czas trwania: 10–15 minut,
- ▶ 4-latki – jedno zajęcie dydaktyczne – czas trwania: 15–20 minut,
- ▶ 5-latki – dwa zajęcia dydaktyczne – czas trwania: po 20–30 minut,
- ▶ 6-latki – dwa zajęcia dydaktyczne – czas trwania: po 30–40 minut.

Zajęcia odbywają się codziennie i systematycznie. Oprócz tego codziennie organizuje się poranne ćwiczenia i zabawy ruchowe, a raz w tygodniu przeprowadza się zestawy ćwiczeń gimnastycznych.

Codziennie podczas pobytu w ogrodzie przedszkolnym nauczyciel powinien przeprowadzić zabawę ruchową. Jeśli pogoda nie pozwala na wyjście z przedszkola, zabawę ruchową przeprowadza się w sali gimnastycznej lub sali zabaw.

Prace użyteczne

Angażowanie dzieci w prace użyteczne nie tylko usprawnia organizację przedszkola, lecz także przyczynia się do uspołecznienia dzieci, wdraża je do samodzielności, wyrabia w nich nawyk utrzymania porządku, stymuluje ich rozwój motoryczny i umysłowy.

³ Topińska Z., *Organizacyjne formy procesu kierowania rozwojem dzieci*, [w:] *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Kwiatowska M. (red.), Warszawa 1985, s. 169.

Ze specyfiki organizacji przedszkola wynika np. obowiązek sprzątnięcia po sobie zabawek, pielęgnowania roślin, opiekowania się zwierzętami (jeżeli takie są), nakrywania do stołu, podawania talerzy do posiłków lub sprzątnięcia kubków. Wszystkie te prace dzieci wykonują pod opieką osoby dorosłej.

Praca metodami aktywizującymi wymaga takiej organizacji zajęć, by dzieci mogły swobodnie przemieszczać się po sali. Muszą też mieć miejsce np. na rozłożenie dużego arkusza papieru. Dzieci muszą porozumiewać się ze sobą, dyskutować, wymieniać poglądy, dlatego nie należy oczekiwać, że będą w ciszy wykonywać zadania.

Tablica obecności

Ważnym elementem każdego dnia pobytu dzieci w przedszkolu jest samodzielne uaktualnianie danych na tablicy obecności. Jest ona doskonałym „poligonem doświadczalnym”, uczy dzieci zbierania i interpretowania danych.

Zalecane metody pracy z dziećmi

Metoda projektu

Zaletą tej metody jest integracja wszystkich członków społeczności przedszkolnej, tj. dzieci, nauczycieli i rodziców, wokół tematu projektu. Dzięki tej metodzie dzieci uczą się samodzielności w poszukiwaniu wiedzy, współpracy z rówieśnikami, komunikowania się z dorosłymi i innymi dziećmi, a także prezentowania swoich osiągnięć i ewaluacji działań. Nauczyciele nie podają dzieciom „gotowej wiedzy”; są koordynatorami projektów, wspierają dziecięce działania i ukierunkowują je na osiągnięcie założonych celów. Są też organizatorami zajęć w terenie oraz wizyt ekspertów. Rodzice pomagają dzieciom w gromadzeniu materiałów związanych z realizowanym tematem, odgrywają rolę pomocników podczas zajęć w terenie oraz wizyt ekspertów, a także sami mogą być ekspertami.

Praca metodą projektu przebiega trój etapowo:

► I etap

Na pierwszym etapie następuje wybór tematu – pojawia się on jako wynik zainteresowań dzieci lub z inicjatywy nauczyciela. Dzieci wysuwają propozycje, a nauczyciel kieruje ich aktywnością, zapisuje pomysły i pytania (co wspomaga zainteresowanie dzieci czytaniem i pisanem). W ten sposób powstaje wstępny plan działania. Jest to rodzaj siatki – graficznego przedstawienia powiązań między propozycjami i pytaniami dzieci. Na tym etapie następuje planowanie, jakie środki są potrzebne do znalezienia odpowiedzi, kogo zaprosić do współpracy, czy i jak włączyć rodziców w działania, w jaki sposób dzieci zaprezentują to, czego się nauczyły.

Nauczyciel powinien dowiedzieć się, jakie są wcześniejsze doświadczenia dzieci łączące się z tym tematem. Początkowa dyskusja, którą można rozpocząć od podzielenia się swoimi doświadczeniami, często przywołuje wspomnienia.

▶ II etap

Drugi etap polega na próbie znalezienia odpowiedzi na postawione pytania oraz formułowaniu nowych, bardziej złożonych. Dzieci mają możliwość wykorzystania oraz doskonalenia różnych umiejętności. Do najistotniejszych należą: umiejętność zadawania pytań osobom dorosłym, obserwowania, sporządzania szkiców i rysunków. Najważniejszym elementem tego etapu jest aktywność badawcza dzieci, na którą składają się wyprawy z nauczycielem w teren, rozmowy z ekspertami, bezpośrednie poznawanie obiektów i zjawisk społeczno-przyrodniczych oraz korzystanie z różnych materiałów źródłowych.

▶ III etap

Na trzecim etapie istotną rolę odgrywają rozmowa podsumowująca oraz przygotowanie prezentacji. Dzieci muszą ustalić, jakimi zdobytymi informacjami chcą podzielić się z innymi i jak to zrobią, a także wprowadzić swoje pomysły w życie. Nauczyciel pomaga uczniom dokonać analizy projektu i ocenić stopień realizacji zakładanych celów.

Metoda ofert

Zaletą tej metody jest to, że pomaga nauczycielom stosować indywidualizację podczas zajęć. Wymaga takiego przygotowania zajęć, w których dziecko może podejmować decyzje:

- ▶ na jakim materiale chce pracować,
- ▶ z kim chce pracować.

Wybrana przez dziecko osoba przedstawia co najmniej trzy sposoby realizacji danej czynności, z których dziecko wybiera jeden.

Wybierając materiały, dziecko powinno mieć do dyspozycji kilka stanowisk, z których dokonuje wyboru.

Dziecko wybiera również sposób wykonania zadania. Może je realizować według jednej z metod:

- ▶ konatywnej – prób i błędów,
- ▶ algorytmicznej – nauczyciel prezentuje wzór, przepis, model, konkretne instrukcje, jak wykonać dane zadanie,
- ▶ heurystycznej (najbardziej dojrzałej, kształtującej pomysłowość) – dziecko wymyśla sposób wykonania zadania.

Metoda analityczno-syntetyczna Ewy i Feliksa Przyłubskich

W metodzie Przyłubskich punktem wyjścia jest zawsze wyraz znany dziecku, a nie litera. W okresie przedliterowym autorzy proponują stosowanie elementów metody globalnej, pozwalającej na zapamiętywanie obrazów graficznych wybranych wyrazów i odczytywanie ich w całości. Rozpoznawanie poszczególnych wyrazów następuje poprzez pewne różnicujące cechy występujące w ich zapisie graficznym, które dziecko dostrzeże.

W zależności od stopnia zainteresowania dziecka i jego możliwości rozwojowych następuje przejście do właściwej nauki czytania, czyli zapoznanie dziecka z ograniczoną liczbą liter, wyrabianie umiejętności dokonywania analizy i syntezy słuchowo-wzrokowej, rozumienie treści przeczytanego tekstu.

Wprowadzenie każdej nowej litery musi odbywać się według określonego schematu.

1. Omówienie odpowiednio dobranej ilustracji. Główny element obrazka nosi nazwę, która rozpoczyna się od głoski odpowiadającej wprowadzanej literze.
2. Zwrócenie uwagi na wyraz podstawowy, z którego następnie wydzielamy pierwszą głoskę, by później utożsamić ją z wprowadzaną literą.
3. Analiza i synteza słuchowa wyrazu podstawowego oraz wprowadzenie schematu i modelu.
4. Wyodrębnienie ze słowa podstawowego pierwszej głoski, a później poszukiwanie jej w innych słowach.
5. Prezentacja litery (wielkiej i małej). Analiza poszczególnych elementów litery.
6. Wyodrębnienie nowej litery z alfabetu ruchomego.
7. Rozpoznawanie nowej litery wśród innych liter, nie zawsze znanych dzieciom.

Metoda Dobrego Startu

Założeniem tej metody jest jednoczesne rozwijanie funkcji językowych, spostrzeżeniowych: wzrokowych, słuchowych, dotykowych, kinestetycznych (czucie ruchu) i motorycznych oraz współdziałania między tymi funkcjami, czyli integracji percepcyjno-motorycznej. Są to funkcje, które leżą u podstaw złożonych czynności czytania i pisania.

Usprawnianie w tym zakresie, jak również kształtowanie lateralizacji (ćwiczenia ustalenia ręki dominującej) oraz orientacji w prawej i lewej stronie ciała są wskazane dla dzieci przygotowujących się do nauki czytania i pisania, a niezbędne dla dzieci, u których występują opóźnienia rozwoju tych funkcji.

Schemat zajęć według Metody Dobrego Startu:

- I. Zajęcia wprowadzające:
 - ▶ powitanie,
 - ▶ ćwiczenia orientacji w schemacie ciała,
 - ▶ ćwiczenia orientacji w przestrzeni,
 - ▶ nauka piosenki i ćwiczenia słuchowo-językowe oparte na tekście piosenki.

- II. Zajęcia właściwe:
 - ▶ ćwiczenia ruchowe,
 - ▶ ćwiczenia ruchowo-słuchowe,
 - ▶ ćwiczenia ruchowo-słuchowo-wzrokowe.

III. Zajęcia końcowe:

- ▶ ćwiczenia relaksujące.

Metoda edukacji matematycznej prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej w programie *Dziecięca matematyka*

Dla rozwijania kompetencji matematycznych ważne jest wspomaganie rozwoju dziecka w procesie uczenia się. Priorytetem są osobiste doświadczenia dzieci. W wyniku samodzielnego dochodzenia do wiedzy dzieci poznają i utrwalają pojęcia oraz rozwijają umiejętności.

Kręgi definiujące metodę obejmują:

- ▶ orientację przestrzenną – polega ona na podnoszeniu świadomości własnego ciała, co prowadzi do orientowania się w przestrzeni z uwzględnieniem swojego ciała,
- ▶ rytmy – doskonałą uwagę dziecka, utrwalają i rozwijają świadomość pewnych prawidłowości w różnych sytuacjach,
- ▶ kształtowanie umiejętności liczenia, a także dodawania i odejmowania – bardzo istotne dla liczenia jest opanowanie rytmów; prawidłowe liczenie składa się na określanie liczby elementów zbioru oraz kolejnego numeru liczonego elementu; schemat liczenia jest określany poprzez konkret – obraz-symbol; czynności, które towarzyszą liczeniu, to zapisywanie działań matematycznych na dodawanie i odejmowanie wraz z podawaniem wyniku; uczenie liczenia polega na liczeniu konkretnych przedmiotów, liczeniu na palcach, a na końcu – liczeniu w pamięci; efektem opanowania umiejętności liczenia jest układanie i rozwiązywanie zadań arytmetycznych,
- ▶ wspomaganie rozwoju operacyjnego rozumowania – celem jest tu dobre przygotowanie dziecka do zrozumienia pojęcia liczby naturalnej,
- ▶ rozwijanie umiejętności mierzenia długości – pozwala zrozumieć długość i szerokość przedmiotu mierzoną własnymi miarami tzw. zastępczymi i w końcu miarami o określonej skali,
- ▶ klasyfikacja – umiejętność i zdolność do logicznego grupowania przedmiotów według ich cech i właściwości; treści wspomagające rozwój klasyfikacji:
 - oglądanie i porównywanie obiektów oraz dostrzeganie ich podobieństw i różnic wraz ze słownym uzasadnieniem,
 - grupowanie – rozdzielanie różnych obiektów według podanych kryteriów, np. wdrażanie dzieci do rozumienia sensu sprzątnięcia,
 - klasyfikowanie różnych obiektów i nazywanie utworzonych zbiorów,
- ▶ układanie i rozwiązywanie zadań arytmetycznych,
- ▶ zapoznanie dzieci z wagą i sensem ważenia – obejmuje kształtowanie procesów poznawczych i czynności umysłowych potrzebnych dzieciom do rozwiązywania zadań,
- ▶ mierzenie objętości płynów – stanowi umiejętność potrzebną do rozwiązywania zadań matematycznych,
- ▶ intuicje geometryczne – zdolność operowania figurami geometrycznymi polega na znajomości różnych kształtów wzorowanych na figurach geometrycznych, a w efekcie – na znajomości samych ikon w postaci figur geometrycznych,

- ▶ konstruowanie gier przez dzieci – rozwija inteligencję emocjonalną i kształtuje zdolność do wysiłku intelektualnego; to także dalsze ćwiczenie umiejętności rachunkowych dzieci,
- ▶ zapisywanie czynności matematycznych znakami (<, >, =, +, -) – realizuje się zgodnie z możliwościami poznawczymi sześciolatków.

Metoda aktywnego słuchania muzyki Batii Strauss

Zalety metody:

- ▶ zachęcanie do rozwijania aktywności twórczej dziecka i nauczyciela (inspirowanie nauczyciela do rozwijania metody w sposób indywidualny),
- ▶ możliwość adaptacji zróżnicowanych utworów,
- ▶ atrakcyjność danego utworu mimo wielokrotnego słuchania,
- ▶ możliwość wystąpienia dziecka w roli współwykonawcy lub dyrygenta,
- ▶ komunikacja pozasłowna ukierunkowana na zwrócenie uwagi na różne elementy dzieła muzycznego (angażowanie do ich opisu innych zmysłów),
- ▶ swobodna zamiana ról,
- ▶ kształtowanie wyobraźni dźwiękowej poprzez grę na instrumentach,
- ▶ możliwość prezentacji publicznej – motywacja do dalszych działań,
- ▶ zintegrowanie słuchania z graniem, tańcem i ze śpiewem,
- ▶ możliwość zastosowania w muzykoterapii,
- ▶ możliwość integracji z innymi rodzajami aktywności,
- ▶ możliwość stosowania przez nauczycieli z mniejszym doświadczeniem muzycznym.

Według założeń autorki metody, aktywne słuchanie ma dawać dzieciom radość, a także stanowić formę dialogu nauczyciela z nimi i muzyką. Utwory proponowane przez Batię Strauss – barokowe, klasycystyczne, romantyczne i dwudziestowieczne – świadczą o jej doskonałym guście muzycznym. Obok muzyki klasycznej autorka metody proponuje utwory ludowe (np. z Argentyny, Izraela czy Jemenu). Opracowała do nich akompaniamenty na prostych instrumentach (instrumentarium Orffa, instrumenty wykonane przez dzieci bądź różne przedmioty), formy fabularyzacji, formułę klaskania lub tupania, śpiew albo melorecytację, ruch, proste formy taneczne – często z wykorzystaniem różnych rekwizytów.

Wskazówki realizacyjne:

- ▶ istotny jest początek zajęć (rozbudzenie zainteresowania),
- ▶ należy wychodzić do dzieci z propozycjami (nie czekać, aż przyjdą do nauczyciela; pokonywać ich nieśmiałość),
- ▶ trzeba prezentować przykłady łatwe percepcyjnie, ale starać się, by nie były one banalne,
- ▶ należy fabularyzować prezentowane utwory – zwłaszcza podczas pracy z młodszymi dziećmi,
- ▶ ważne jest, aby dzieci nie działały automatycznie, lecz zastanawiały się nad specyfiką konkretnej muzyki (pomocne pytania nauczyciela),

- ▶ tańce i gesty taneczne warto prezentować w kręgu (łatwiej wtedy obserwować dzieci i korygować ich błędy),
- ▶ sposób gry na instrumentach należy pokazywać bez nich (odwołując się do wyobraźni), z wyraźnym i synchronicznym sygnałem dyrygenta; dziecko ma wtedy szansę wyobrazić sobie dźwięk, konsekwencje jego wydobywania i umiejscowienie go w utworze (tzw. gra na instrumentach na niby jako przygotowanie do późniejszej prawdziwej gry),
- ▶ ruchy i mimika prowadzącego zajęcia powinny być wyraźne i jednoznaczne,
- ▶ należy zachęcać dzieci do prób śpiewania linii melodycznych słuchanych utworów, lecz nie wolno zmuszać ich do żadnego rodzaju aktywności,
- ▶ podczas wykonań publicznych nauczyciel powinien realizować zadania wspólnie z dziećmi.

Metoda ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne

Jest to metoda zasadzająca się na układzie ćwiczeń gimnastycznych polegających na ruchu, dotyku i wzajemnych oddziaływaniach fizycznych wspólnie ćwiczących osób. Jej genezy można dopatrywać się w koncepcji gimnastyki twórczej Rudolfa Labana, która została wzbogacona doświadczeniami autorki. Metoda wywodzi się z naturalnych potrzeb dzieci, tj. bliskości, kontaktu i bezpieczeństwa, zaspokajanych w trakcie zabaw z rodzicami – tzw. baraszkowania. W każdym zestawie ćwiczeń wyróżnia się kategorie ruchu wyzwalone przez: ćwiczenia prowadzące do poznania własnego ciała, ćwiczenia pomagające wypracować pewność siebie i poczucie bezpieczeństwa w otoczeniu, ćwiczenia ułatwiające nawiązanie kontaktu i współpracy z drugim dzieckiem oraz grupą, a także ćwiczenia twórcze.

Metoda gimnastyki twórczej (ekspresyjnej) Rudolfa Labana

Ta metoda nie narzuca nauczycielowi schematu zajęć. Obowiązują jedynie trzy zasady ich konstrukcji: wszechstronności, naprzemienności wysiłku i rozluźniania oraz stopniowania trudności.

Dzieciom należy wyjaśnić jedynie, co mają robić. To, jak to robić, będzie zależało od ich pomysowości i doświadczeń ruchowych.

Zgodnie z założeniami tej metody, nauczyciel proponuje dzieciom różne formy ruchu: opowieść ruchową, ćwiczenia muzyczno-ruchowe, taniec, improwizację ruchową, inscenizację, pantomimę.

Podczas wykorzystywania metody Labana należy pamiętać o jej podstawowych założeniach. Ma ona u podstaw szesnaście tematów. Każdy z nich uwzględnia inny charakter ruchu. Wszystkie tematy zostały podzielone na dwie grupy, którym odpowiadają dwa stopnie zaawansowania. Na zajęciach w przedszkolu wykorzystuje się pięć tematów: I – wycucie / świadomość własnego ciała; II – wycucie / świadomość ciężaru, siły i czasu; III – wycucie / świadomość przestrzeni; IV – rozwijanie wycucia płynności ruchu i ciężaru ciała oraz przestrzeni i czasu; V – kształtowanie umiejętności współdziałania z partnerem i grupą.

Metoda Labana umożliwia realizację nowoczesnych haseł nauczania wychowującego, rozwijania zdolności twórczych i odkrywczych. Podczas pracy z dziećmi w przedszkolu może być wykorzystywana w trojaki sposób:

- ▶ sporadycznie, w formie krótkich wstawek uatrakcyjnających zajęcia,
- ▶ do prowadzenia większych fragmentów zajęć,
- ▶ do prowadzenia całych jednostek metodycznych.

Do jej realizacji są niezbędne typowe pomoce dydaktyczne, takie jak: szarfy w czterech kolorach (niebieskim, żółtym, czerwonym i zielonym), woreczki z materiału i krążki ze sklejk lub tworzywa (w tych samych czterech kolorach), kolorowe obręcze o różnych rozmiarach, skakanki, gumowe piłeczki, duże piłki, laski. Nietypowe pomoce zaś to: gazety, tekturowe pudełka, plastikowe butelki, szpulki po niciach.

Metoda Carla Orffa

Podstawą tej metody są założenia ogólnowychowawcze skierowane do wszystkich dzieci, bez względu na ich wiek, umiejętności i możliwości. Dzieci są przygotowywane do rozumienia utworu muzycznego i w efekcie do tworzenia muzyki, czyli improwizowania, a nie tylko do odtwarzania. Stąd taka powszechność tej metody.

Jak pisał Orff: „Wszystkie przeżycia wczesnego wieku, wszystko, co w dziecku zostanie obudzone i rozwinięte, pozostaje mu właściwe przez całe życie”.

U podstaw koncepcji Orffa leżą trzy zasady: nacisk na kształcenie poprzez zabawę, rozwijanie muzykalności dzieci oraz integracja muzyki, słowa i ruchu.

Formy wychowania zgodne z tą metodą to:

- ▶ gra na instrumentach,
- ▶ duża ilość ruchu, szczególnie spontanicznego, kreatywnego,
- ▶ improwizacje wokalne, instrumentalne, ruchowe,
- ▶ śpiew ekspresyjny, angażujący dziecko,
- ▶ słuchanie muzyki.

Ćwiczenia rytmiczne (rytmika)

Zajęcia rytmiczne należy prowadzić dwa razy w tygodniu. Powinna im towarzyszyć atmosfera zabawy i odprężenia. Ich główne cele to: rozwijanie muzykalności dzieci i ich zamiłowania do muzyki, kształtowanie wrażliwości, rozwijanie pamięci muzycznej, słuchu muzycznego i poczucia rytmu.

Rozwój muzyczny dzieci można stymulować poprzez: zabawy ruchowe przy muzyce, naukę piosenek, grę na instrumentach perkusyjnych w czasie zabaw, piosenek i tańców, improwizacje ruchowe i muzyczne, naukę tańców dostosowanych do wieku i umiejętności, zabawy i ćwiczenia uwrażliwiające na podstawowe elementy muzyki (tempo, dynamikę, wysokość dźwięków, metrum, budowę utworów itd.).

Zajęcia rytmiczne realizują również cele ogólnowychowawcze – pomagają zapobiegać wadom postawy, kształtować sprawność i estetykę ruchów, rozwijać umiejętność współpracy w grupie. Powinny być prowadzone przez wykwalifikowaną osobę.

Metoda pedagogiki zabawy KLANZY

Dzieciom proponuje się zabawy i tańce integrujące grupę, mające u podstaw koncepcję tzw. pedagogiki zabawy Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów KLANZA z Lublina, która realizuje maksymę Konfucjusza: „Powiedz mi, a zapomnę. Pokaż mi, a zapamiętam. Pozwól mi działać, a zrozumieję”.

Zgodnie z tą pedagogiką, do nauczania i wychowywania włącza się metody kreatywne, aktywizujące, pobudzające emocje i wyobraźnię, z przełożeniem na takie sytuacje, w których członek grupy może bez lęku rozwijać swoje umiejętności. Proponuje się zabawy i gry, które dają możliwość komunikowania się poprzez ruch, słowo, plastykę oraz inne środki wyrazu, a jednocześnie wykluczają rywalizację. Zapewnia się przy tym dobrowolność uczestnictwa.

Zakładane doświadczanie przez dzieci własnej twórczości służy wypracowaniu w nich akceptacji swoich możliwości i ograniczeń (także fizycznych). Wymiana myśli i odczuć oraz zrozumienie problemu, który można wspólnie rozwiązać, sprzyjają integracji grupy. Dzieci podczas zabawy wyzbywają się stresu i niepewności, stają się otwarte na koleżanki i kolegów, ćwiczą swoją asertywność. Dzięki pozytywnemu oddziaływaniu grupy czują się bardziej dowartościowane, co wyzwala w nich chęć do działania.

Metod związanych z pedagogiką zabawy najlepiej uczyć się poprzez przeżywanie. Tylko wtedy dzieci dobrze się bawią, czują się odprężone i są radosne.

Gry planszowe

Jest to metoda bazująca na treściach dydaktycznych i wychowawczych. Uczy przestrzegania reguł, aktywizuje dzieci oraz przyspiesza ich rozwój. Gry można wykorzystywać do sprawdzania wiadomości (dzieci tworzą grę na podstawie zdobytej wiedzy), pozyskiwania nowych informacji (dzieci zdobywają wiadomości, by je natychmiast wykorzystać w grze) oraz jako niekonwencjonalny sposób doskonalenia umiejętności planowania i twórczego myślenia.

Gry planszowe rozwijają wyobraźnię, zmuszają do współdziałania, stwarzają okazję do doskonalenia różnych umiejętności i dają satysfakcję z pracy, którą się wykonuje. Ich treści głęboko zapadają w pamięć dzieci.

Elementy metody twórczego myślenia Alexa Faickneya Osborna – burzy mózgów

Tę metodę poleca się jako szczególnie pomocną podczas rozwiązywania problemów. Wszyscy uczestnicy burzy mózgów mają prawo zgłaszać swoje pomysły, które nie podlegają ocenie, co jest bardzo istotne w pracy z dziećmi.

Ważna jest duża liczba pomysłów, a nie to, kto na nie wpadł. Po zakończeniu zgłaszania pomysłów można rozpocząć ich ocenianie pod kątem przydatności w pracy.

Burza mózgów jest polecana w codziennej pracy z dziećmi, gdyż doskonale integruje grupę, rozwija dziecięcą fantazję i rozbudza wyobraźnię twórczą. Powinna sprowadzać się do swobodnej rozmowy. Jej podsumowania dokonuje nauczyciel w formie kilku zdań (informacja, instrukcja itp.).

Techniki parateatralne

Drama

Jest ona jednocześnie metodą nauczania i uczenia się, ponieważ wiąże się ze specyficznymi czynnościami zarówno nauczyciela, jak i dziecka. Aktywność nauczyciela polega tu na przekazywaniu dzieciom poleceń i prośby, aby rozwiązały konkretny problem w sytuacji fikcyjnej poprzez wchodzenie w określone role.

Dzieci najczęściej przygotowują się do realizacji tego zadania w małych grupach, a następnie przedstawiają je w formie improwizacji. Dzięki temu pogłębiają swoje przeżycia, realizują się twórczo, uczą się analizować różne reakcje (pozytywne i negatywne), a jednocześnie dokonują korekty zachowań. Nauczyciel korzystający z techniki dramy powinien pamiętać o podstawowych zasadach takiego nauczania, przede wszystkim o konieczności stopniowania trudności. Dramę należy wprowadzać od najprostszych technik, np. improwizacji w zespołach złożonych z dwojga lub trojga dzieci, aż do scen z większą liczbą uczestników.

W pracy z młodszymi dziećmi techniki dramowe dające dobre efekty to gry dramowe, rzeźby oraz fotografie. Polecenia nauczyciela powinny być jak najprostsze, a problem do rozwiązania – dobrze znany dzieciom.

Wykorzystanie dramy umożliwia:

- ▶ rozwijanie w dzieciach wiary w siebie,
- ▶ kształtowanie ich osobowości i pobudzanie harmonijnego rozwoju,
- ▶ rozszerzanie zakresu aktywności dzieci,
- ▶ wykorzystywanie w codziennej praktyce wychowawczej elementów sztuki w jej różnych przejawach (muzyka, teatr, plastyka),
- ▶ rozwijanie wrażliwości i wyobraźni,
- ▶ stwarzanie sytuacji, w których dzieci uczą się dokonywania samodzielnych wyborów i podejmowania decyzji,
- ▶ kształtowanie postawy otwartej, kreatywnej,
- ▶ nacisk na indywidualny rozwój,
- ▶ rozwijanie i wzbogacanie słownictwa.

W grupie pracującej metodą dramy dzieci uczą się przede wszystkim współpracy i wzajemnej akceptacji. Znika ich wstydlivość. Maluchy stają się otwarte, szczerze, pewne siebie, potrafią dzielić się z innymi i pomagać im.

W dramie każdy odnosi sukces. Nie ma tu bowiem nieważnych ról i nie chodzi o wyreżyserowane popisy aktorskie.

Technika zmiany ról

Zgodnie z założeniami tej techniki, rola, którą ma odegrać dziecko, powinna umożliwić mu zdobycie nowych doświadczeń. Dziecku nieśmiałemu, z objawami lęku w interakcjach społecznych, organizuje-

my zabawę, w której gra ono rolę nauczyciela; nauczyciel zaś wciela się w rolę dziecka. Zabawę zawsze rozpoczynamy od stworzenia sytuacji, w której zaistnieją warunki sprzyjające wyzwaniu u dziecka niezależnego zachowania się w różnych miejscach.

Pantomima

Ta metoda jest bardzo przydatna w pracy z małymi dziećmi, ponieważ właściwie każdą sytuację można wyrazić ruchem. Pantomima pozwala na ujawnianie emocji. Skorzystanie z tej metody umożliwia stworzenie wspaniałych sytuacji, w których uaktywnia się wyobraźnia zarówno osoby występującej, jak i odbiorcy.

Teatrzyk kukiełkowy lub pacynkowy

Dzieci samodzielnie wykonują kukiełki albo pacynki, a następnie przedstawiają z ich pomocą różne sytuacje. Stają się wtedy reżyserami, scenarzystami i scenografami. Wyzwalają w sobie aktywność twórczą, często przełamują barierę lęku i nieśmiałości.

Takie przedstawienia dają nauczycielom okazję do rozmów z dziećmi na temat emocji i motywów działania.

Techniki relaksacyjne

Masaż relaksacyjny

U podstaw tej metody leży zabawa bazująca na naturalnej aktywności dziecięcej. Służy ona pogłębieniu kontaktu pomiędzy dziećmi i dorosłymi, odprężaniu i wspólnemu przeżywaniu radości.

Podczas zabaw tego typu wykorzystuje się spowolniony ruch, głaskanie, kołysanie, delikatne drapanie itp. Takie spontaniczne ruchy pomagają eliminować zmartwienia i napięcia oraz zwiększają pewność siebie maluchów. Masaż relaksacyjny wymaga od dzieci osobistego zaangażowania. Doskonale wspomaga koncentrację.

Muzyka relaksacyjna

Jest najprostszą, bardzo skuteczną formą kształtowania pozytywnych emocji u dzieci. Polega na słuchaniu odpowiednio dobranych fragmentów lub krótkich utworów muzyki poważnej.

Muzyka relaksacyjna ma bardzo duży wpływ na zdrowie i dobre samopoczucie. Pozwala redukować stresy i lęki.

Przy jej doborze należy zwrócić szczególną uwagę na tonację, tempo oraz czynniki psychologiczne i estetyczne – po to, by wywoływała różne reakcje słuchowe, fizyczne i emocjonalne.

Wszystkie przedstawione powyżej metody służą wspieraniu całościowego rozwoju dziecka. Rozbudzają jego aktywność twórczą, zapewniają mu pozytywną motywację do podejmowania zadań, rozwijają jego wiarę we własne siły i możliwości.

Charakterystyka rozwoju

3-latki

Gdy pracujemy z dziećmi trzyletnimi, powinniśmy pamiętać przede wszystkim o wrażliwości ich układu nerwowego oraz o dużej podatności na infekcje. Potrzebna jest atmosfera pełna radości. Dzieci powinny także codziennie przebywać na świeżym powietrzu.

Trzylatki łatwo się męczą, ale też szybko regenerują siły. Potrafią skupić uwagę na jednym przedmiocie przez stosunkowo niedługi czas, dlatego ich krótkotrwałe wysiłki należy przeplatać częstymi propozycjami odpoczynku. Warto umożliwić im wtedy zmianę pozycji ciała i zaspokojenie potrzeby ruchu. Ważnym zadaniem jest też przystosowanie dzieci do nowego środowiska, ponieważ trzylatki miewają trudności z orientacją. Brak umiejętności samoobsługowych powoduje ich uzależnienie od pomocy dorosłych. Małe dzieci łatwo tracą poczucie bezpieczeństwa, które jest niezbędnym warunkiem równowagi psychicznej. Bardzo ważna jest zatem obserwacja ich zachowań. Pozwoli ona nauczycielowi zorientować się, kiedy powinien zaingerować, kogo trzeba ośmielić, kogo pocieszyć, a kogo zachęcić do zabawy.

Warto pozostawić dzieciom swobodę, ale ograniczoną wymaganiami racjonalnego trybu życia i koniecznością przestrzegania norm współżycia społecznego. Atmosferę spokoju warunkuje porządek w przedszkolu. Do tego jest konieczne pewne zdyscyplinowanie dzieci, zgodne z ich możliwościami rozwojowymi. Należy po prostu ustalić najważniejsze zasady obowiązujące podczas aktywności przedszkolnych. Objaśnienia warto połączyć z pokazami. Trzylatek chętnie podporządkowuje się wychowawcy stawiającemu wymagania w sposób łagodny (bez okazywania zdenerwowania), ale stanowczy.

Kontakty małych dzieci z otoczeniem często utrudnia poziom rozwoju ich mowy. Myślenie trzylatków dopiero wchodzi w fazę konkretno-wyobrażeniową. Nauczyciel nie powinien zatem używać słów, których dziecko nie zna. O ile to możliwe, słowom powinno towarzyszyć działanie.

Dzieci trzyletnie interesują się wzajemną przynależnością, np. lubią łączyć filiżankę ze spodkiem czy lokomotywę z wagonem. Pomaga to uczyć je utrzymywania porządku (np. lalki mieszkają w pokoiku dla lalek, każdy wiesza ubranie przy swoim znaczku itd.).

Trzylatki chętnie bawią się samotnie lub w parach. Nie potrafią jeszcze bawić się w grupie, choć chętnie przebywają obok siebie. Próby współdziałania w zabawie często mają formę wyłącznie zewnętrzną (np. sypanie piasku do tego samego wiaderka, zbiorowa zabawa w naśladowanie jadących samochodów itp.). W przedszkolu zabawki przeznaczone dla trzylatków powinny występować w kilku egzemplarzach – w ten sposób zminimalizujemy ryzyko sporów. Poza zabawkami należy zgromadzić materiały do rysowania i malowania.

Rozwój fizyczny i motoryczny

U dziecka trzyletniego zmieniają się proporcje ciała oraz rozwija się sprawność motoryczna. Zmiany proporcji ciała przyczyniają się do dobrego samopoczucia fizycznego i psychicznego malucha. Trzylatek

ma stosunkowo krótkie kończyny, dość dużą głowę i długi tułów. Jego układy kostny i mięśniowy są jeszcze słabe.

Dzieci w tym wieku są mało odporne na wysiłek. Męczą je zarówno długie spacery, jak i stanie czy siedzenie w jednym miejscu. Do ich podstawowych sprawności ruchowych należą: chód, bieg, skoki, wspinanie się oraz ruchy związane z pokonywaniem przeszkód. Trzylatki potrafią jeździć na trzykołowych rowerkach, a także rzucać piłkę. Precyzyjne ruchy dłoni sprawiają im jeszcze trudność. Maluchy umieją jednak rysować i malować zamasztyrnymi ruchami ręki oraz ugniatać elastyczny materiał plastyczny.

Układ nerwowy trzylatka jest delikatny, podatny na zmęczenie. Procesy pobudzania dominują w nim nad procesami hamowania. Organizm dziecka nie jest zdolny do odbierania dużej liczby silnych bodźców. Zachowanie malucha cechują impulsywność i zmienność.

Na drodze obserwacji i naśladowania dorosłych dziecko stopniowo opanowuje czynności związane z życiem codziennym: mycie, jedzenie, ubieranie się, sprzątanie. Ich utrwalanie wymaga jednak ciągłych ćwiczeń i zachęt, a także atmosfery spokoju i życzliwości.

Procesy poznawcze

U dzieci trzyletnich następuje intensywny rozwój sfery poznawczej. Myślenie, mowa i spostrzeżenia są związane z działaniem. Charakterystyczne jest tu tzw. myślenie sensoryczno-motoryczne – dziecko rozwiązuje zadania, gdy ma bezpośredni kontakt z różnymi przedmiotami podczas działań samodzielnych lub prowadzonych z pomocą osoby dorosłej. Trzylatek poznaje otaczający go świat polisensorycznie. Najważniejsze miejsce zajmują spostrzeżenia wzrokowe. Dziecko zwraca uwagę na to, co wyróżnia się z otoczenia, jest duże, kolorowe.

Bardzo ważne role odgrywają wzrok i słuch. Trzylatek zaczyna odróżniać kolory, choć często jeszcze nie potrafi ich nazwać. Najpierw dostrzega barwę, a potem kształt przedmiotów. Zaczyna też interesować się muzyką. Potrafi zaśpiewać piosenkę i rozpoznać odgłosy z najbliższego otoczenia.

Źródłem wrażeń dziecka trzyletniego jest nie tylko świat zewnętrzny, lecz także to, co dzieje się wewnątrz jego organizmu. Uwaga i pamięć mają charakter mimowolny. Dziecko koncentruje się na silnych i atrakcyjnych bodźcach. Często zmienia zainteresowania oraz przerywa rozpoczęte czynności.

Duże znaczenie dla rozwoju orientacji trzylatka w otaczającym go świecie ma mowa. Jest ona bezpośrednio związana z wrażeniami i spostrzeżeniami. Trzylatek ma tendencje do tworzenia neologizmów. Potrafi budować proste pod względem gramatycznym zdania rozwinięte.

W efekcie rozwoju mowy i myślenia trzylatka jego zabawy stają się coraz bardziej urozmaicone i złożone. I odwrotnie: różnorodność form zabaw przyczynia się do rozwoju mowy i myślenia, a także innych procesów poznawczych.

Rozwój społeczny

Cechą charakterystyczną dziecka trzyletniego jest egocentryzm. Maluch dąży do zaspokojenia swoich potrzeb. Potrzeba kontaktów społecznych jest zwykle zaspokajana podczas przebywania z matką.

W pierwszych miesiącach pobytu w przedszkolu dzieci nie bawią się ze sobą, lecz obok siebie. Widać tu także tendencje do naśladownictwa, dlatego w kwestii organizacji zabawy małe dzieci chętnie zdają się na wychowawczynię. W stosunku do rówieśników trzylatek wykazuje minimalne uspołecznienie. Podczas zabaw grupowych uczy się zaspokajać potrzeby nie tylko własne, lecz także innych; poznaje normy współżycia z otoczeniem oraz sposoby postępowania związane z przyjętą rolą.

Dzieci w tym wieku nie są w stanie dłużej współdziałać ze sobą, uzgadniać planów wspólnej zabawy. Nawiązują krótkotrwałe kontakty werbalne i pozawerbalne. Dopiero w sytuacji dłuższego wspólnego pobytu potrafią rozwinąć pełniejsze kontakty.

Trzylatek uczy się poruszać w świecie samodzielnie, zaznacza swoją odrębność, rozgranicza „ja”, „moje” od „ty”, „twoje”. Chce samodzielnie wykonywać różne czynności i osiągać sukcesy – próbuje sam jeść łyżką, ubierać się itp.

Rozwój emocjonalny

W procesie adaptacji trzylatka do przedszkola istotne znaczenie ma jego rozwój emocjonalny. Trudności związane z przystosowaniem się do nowego środowiska są zwykle spowodowane chwiejnością uczuciową i dużą wrażliwością malucha. Reakcje wywołane różnymi emocjami są gwałtowne, ale krótkotrwałe. Ich siła bywa niewspółmierna do przyczyn, które je wywołały.

Na rozwój emocjonalny dziecka najbardziej wpływają spokój, czułość oraz zaspokajanie jego potrzeb. U trzylatków najważniejszą z nich jest potrzeba bezpieczeństwa. Trzylatek z reguły jest impulsywny, skłonny do wyładowywania swoich afektów. Jego emocje szybko się pojawiają i szybko gasną (czy raczej: przeradzają się w inne, nawet krańcowo odmienne). Dziecko potrafi błyskawicznie przejść od śmiechu do łez i odwrotnie. Raz jest pogodne i wesołe, to znów niespokojne, zasmucone, zatroskane. Czasem bawi się grzecznie samo przez dłuższy czas, kiedy indziej żąda, aby się nim zajmować, grymasi i kaprysi. Tę zmienność nazywamy labilnością uczuciową.

W powiązaniu z łatwością ekspresji uczuć sprawia ona, że dzieci trzyletnie nie są dojrzałe i zrównoważone emocjonalnie.

Osobowość dziecka

W wieku przedszkolnym kształtują się zręby osobowości. Dziecko trzyletnie znajduje się na etapie formowania struktury „ja”. Zarówno jego świadomość odrębności własnej osoby, jak i wiara w siebie są jeszcze bardzo słabe. Dziecko nie zna swoich możliwości w nowych sytuacjach, co utrudnia mu przystosowanie się do otoczenia. W okres średniego dzieciństwa dzieci wchodzą już ze świadomością swojej odrębności. Zaczyna się u nich rozwijać obraz własnej osoby, na który składają się: imię, posiadane rzeczy i codzienne zachowania.

Charakterystyka rozwoju

4-latki

W wieku czterech lat rozpoczyna się okres tzw. średniego dzieciństwa, który trwa do szóstego roku życia. Dziecko, które rozpoczyna ten etap, osiąga poziom rozwoju motorycznego i sensorycznego umożliwiający poruszanie się w najbliższym otoczeniu i docieranie do interesujących je obiektów, postrzeganych przez nie jako realnie istniejące.

Rozwój somatyczny i aktywność ruchowa

Dziecko wkraczające w ten okres swobodnie się porusza – chodzi i biega. Wykonuje też proste czynności samoobsługowe. Intensywność zmian wagi jego ciała jest znacznie mniejsza niż wcześniej. Ciało dziecka wydłuża się w konsekwencji szybkiego rośnięcia kończyn. Dziewczynki rozwijają się szybciej niż chłopcy. Obserwuje się wzrost sprawności motorycznej – pojawiają się nowe umiejętności: proste ruchy są łączone w kombinacje ruchowe, np. bieg i skok, bieg i kopnięcie piłki. Czterolatki mają dużą potrzebę ruchu. Nie potrafią długo skupić się na jednej czynności, dlatego często zmieniają aktywności ruchowe. W zakresie motoryki małej dzieci czteroletnie samodzielnie ubierają się i rozbierają, a także jedzą. Podczas rysowania wykorzystują schematy przedmiotów i ludzi. Komponują rysunki wieloobiettowe.

Procesy poznawcze

Sprawności percepcyjne

Czterolatki odróżniają pismo od tego, co nim nie jest. Ujmują je całościowo. Potrafią kopiować koło, krzyżyk, dwie równoległe linie. Umiarkowanie dokładnie kopiują kształty liter. W tym wieku rośnie umiejętność rozróżniania barw i ich odcieni, wzrasta też wrażliwość słuchowa. Dzieci poprawnie podają kolejność zdarzeń i postrzegają je jako przewidywalne. Wykazują zainteresowanie literami i cyframi; niektóre umieją całkiem nieźle liczyć.

Pamięć

W miarę upływu czasu dzieci zatrzymują w umysłach coraz większą liczbę liter, wyrazów, cyfr. Mogą odtworzyć szereg złożony z czterech cyfr. Są również w stanie stosować strategię powtarzania materiału do zapamiętania.

Czynności myślowe

Szeregowanie – prawie połowa czterolatek potrafi tworzyć niewielkie szeregi, np. z patyczków o różnej długości.

Klasyfikacja – na poziomie podstawowym, na którym wystarczają informacje percepcyjne, odkrywane samodzielnie.

Sprawności językowe i komunikacyjne

Dzieci czteroletnie mają tendencję do tworzenia neologizmów z zastosowaniem poprawnych reguł gramatycznych. W ten sposób wypełniają luki, gdy nie znajdują w swoim zasobie słów określeń jakiegoś obiektu. Coraz częściej odróżniają opowiadania od innych form wypowiedzi. Doskonali się ich umiejętności prowadzenia konwersacji. Szczególną rolę podczas ich rozmów z dorosłymi odgrywają pytania, służące nawiązaniu i podtrzymaniu kontaktu oraz zdobyciu informacji. Tendencja do zadawania pytań zwiększa się wraz z wiekiem. Wyobrażenia czterolatek wydaje się nie mieć granic. Dzieci wymyślają towarzyszy zabaw i różne historie. Dla czterolatek granica między rzeczywistością a fikcją jest bardzo cienka.

Emocje

Czterolatki zaczynają rozumieć emocje własne i innych osób, zdobywają też umiejętność regulowania autoekspresji. Potrafią właściwie oceniać przyczyny podstawowych reakcji emocjonalnych, ale zwracają uwagę raczej na zewnętrzne czynniki wywołujące emocje. Bywają nie do opanowania pod względem emocjonalnym. Miewają napady złości i głośnego śmiechu. Mówią brzydkie słowa, choć zdają sobie sprawę z niestosowności ich używania. U dzieci w tym wieku przeważają lęki słuchowe, a także lęki przed ciemnością, dzikimi zwierzętami, wyjściem matki itp. Rozładowanie napięć emocjonalnych odbywa się poprzez ssanie palca podczas snu, pobudzenie motoryczne (dziecko ucieka, kopie, pluje, obgryza paznokcie, dłubie w nosie, robi miny) lub werbalne (przechwalanie się, używanie brzydkich słów). Czterolatki doświadczają koszmarów sennych. Miewają potrzebę oddawania moczu podczas pobudzenia emocjonalnego, bóle brzucha, a nawet wymioty spowodowane stresem.

Rozwój społeczny

Podstawową formą uczenia się jest dla czterolatek zabawa. Szczególnie ważne są dla nich zabawy w role, pozwalające odkrywać różne związane z nimi reguły. Takie aktywności służą zrozumieniu przez dzieci społecznych ról dorosłych (rodziny, zawodowych). Na ogół dzieci przyjmują je zgodnie z płcią. Stabilizują się zabawy samotne i równoległe (obserwacja zabaw rówieśników). Zajmują one połowę czasu przeznaczonego na zabawę. U dzieci wzrasta poziom empatii. W umyśle czterolatka pojawia się pojęcie „przyjaciół” – partner do zabawy. Przyjaciele dzielą się zabawkami, do przyjaciela częściej niż do innych kieruje się prośby i pozdrowienia, przyjaciele częściej przebywają i rozmawiają ze sobą, patrzą na siebie nawzajem. Zwykle jednak przyjaźnie przedszkolne są nietrwałe. Poza tym niektóre dzieci mają trudności z ich zawieraniem.

Czterolatki uwielbiają przeciwstawiać się poleceniom rodziców. Nie skutkują nawet surowe kary. Zdarza się, że wzrasta u nich agresja zorientowana na osobę (agresja wroga).

Rozwój moralny

Jest on ściśle powiązany z rozwojem poznawczym, emocjonalnym i społecznym, z poznawaniem reguł obowiązujących w grupie, odróżnianiem dobra od zła oraz doświadczaniem winy i wstydu. Dzieci zaczynają odczuwać wewnętrzne hamulce, chociaż nie rozumieją jeszcze podstawy nakazów i zakazów. Istotną rolę odgrywa tu rozumienie przeżyć innych osób.

Osobowość dziecka

Rozwój osobowości dziecka także dokonuje się równocześnie z jego rozwojem społecznym, emocjonalnym i poznawczym. Zasadniczą rolę w kształtowaniu się osobowości odgrywa proces identyfikacji: dziewczynki zaczynają identyfikować się z matką, a chłopcy – z ojcem. Rozwija się zdolność do samo-kontroli, czyli działania zgodnego z oczekiwaniami autorytetów. Podstawami wszystkich jej form są zdolność do powstrzymania się od natychmiastowego reagowania na pobudzenie, a także planowanie swoich działań. W czwartym roku życia dzieci zaczynają świadomie kontrolować intensywność swoich emocji. Zaczynają też planować działania, chociaż zwykle nie odnoszą jeszcze większych sukcesów na tym polu. Rozwija się w nich obraz własnej osoby jako wypadkowa przekonań o indywidualnych cechach. Składają się na niego: imię, rzeczy, codzienne zachowania. Odróżnianie siebie od innych dokonuje się m.in. poprzez używanie zaimków „mój”, „twój”. W sytuacjach konfliktowych użycie sformułowania „to moje” nie jest wyrazem egoizmu dziecka, lecz znakiem wytyczania granicy pomiędzy „ja” a „inni”. Jest to więc przejaw rozwoju osobowości. Odróżnianie siebie od innych pozwala dzieciom współdziałać podczas zabawy i rozwiązywać konflikty. Dzięki niemu kształtuje się również dziecięca samoocena.

Charakterystyka rozwoju

5-latki

Pięciolatki to dzieci bardzo aktywne zarówno w sferze poznawczej, jak i fizycznej, emocjonalnej i społecznej.

Rozwój ruchowy – motoryka duża

Dziecko w wieku 5 lat jest zwykle bardzo ruchliwe, ponieważ nieustannie doskonali swoją sprawność motoryczną. Charakteryzuje je wzmożona potrzeba ruchu. Pięciolatek wielokrotnie powtarza różne czynności, by osiągnąć automatyzm ruchowy. Z reguły jest sprawny ruchowo i z zapałem ćwiczy nowe umiejętności. Umożliwiają mu to rozwój kośćca i mięśni oraz koordynacja. Na placu zabaw wspina się po drabinkach, buja na huśtawce, kręci na karuzeli, pokonuje przeszkody i biega. Potrafi skakać obunóż, robić przysiady, podskakiwać na jednej nodze i stać w takiej pozycji, a także chodzić stopa za stopą po narysowanej linii. Ruchy jego rąk i ciała są coraz częściej skoordynowane oraz celowe, wzrasta jego koordynacja wzrokowo-ruchowa, np. potrafi łąpać piłkę, rzucać ją w określonym kierunku, a także kopać ją, kierując do określonego celu.

Rozwój ruchowy – motoryka mała

U pięciolatka nie zakończył się jeszcze proces kostnienia nadgarstków, stąd duża męczliwość i wciąż stosunkowo mała precyzja drobnych ruchów – chociaż następują już dynamiczne zmiany w tym zakresie. Niekiedy można zaobserwować utrzymujące się trudności w kontrolowaniu mięśni dłoni. Rozwija się koordynacja wzrokowo-ruchowa. Sprawność manualna dziecka 5-letniego przejawia się między innymi w coraz doskonalszym używaniu różnych przyborów do rysowania i malowania. Dziecko coraz sprawniej posługuje się nożyczkami, coraz precyzyjniej wycina według prostego wzoru. Większość dzieci potrafi już prawidłowo trzymać kredkę, na co warto zwracać uwagę. Pięciolatek rozwija swoje umiejętności graficzne – potrafi narysować koło, trójkąt, kwadrat. W zakresie umiejętności rysowania postaci ludzkich mogą pojawić się duże różnice indywidualne. Dziecko potrafi naśladować w rysunkach wzory złożone z wielu elementów. Rozróżnia kształty. Podczas jedzenia bez problemu używa sztućców – łyżki i widelca, coraz sprawniej posługuje się też nożem.

Lateralizacja

Może być jeszcze nieustalona, gdyż jej rozwój się nie zakończył. Czasem obserwuje się, że dziecko używa na zmianę prawej i lewej ręki w czasie rysowania czy jedzenia, patrzy przez dziurkę zarówno prawym, jak i lewym okiem, kopie piłkę prawą i lewą nogą.

Dziecko w wieku 5 lat powinno orientować się w schemacie swojego ciała. Trudności w zakresie orientacji w przestrzeni oraz rozróżniania kierunków i stron (lewa – prawa) są w tym wieku zjawiskiem normalnym.

Samodzielność

Pięciolatek jest coraz bardziej samodzielny i warto mu na to pozwalać. Potrafi sam się rozebrać i ubrać, zapiąć i rozpiąć guziki, zasunąć suwak kurtki, założyć buty. Zwykle nie umie jeszcze zawiązać sznurówek. Jest w stanie samodzielnie umyć zęby, ręce, buzię. Potrafi skorzystać z toalety bez pomocy dorosłych i wie, kiedy tego potrzebuje. Moczzenie w ciągu dnia raczej się już nie zdarza.

Rozwój poznawczy

Dziecko w wieku 5 lat jest bardzo zainteresowane otoczeniem. Z radością się uczy, jest ciekawe świata, zadaje dużo pytań: „Dlaczego?”, „Po co?”, „Kiedy?” itp. Dynamicznie rozwijają się jego zdolność myślenia przyczynowo-skutkowego oraz pamięć logiczna. Kształtują się coraz dokładniejsza analiza i synteza wzrokowa. Pięciolatek dostrzega coraz więcej szczegółów na obrazku. W trakcie analizy rysunku nadal miewa trudności z rozróżnianiem detali ważnych i nieważnych. Potrafi dostrzec całość oraz wskazać jej części. Patrząc na obrazek, wylicza przedmioty i osoby, które widzi, podaje ich cechy. Używa zdań prostych, by opisać, co się dzieje. Podczas opowiadania treści historyjki obrazkowej nie zawsze potrafi prawidłowo określić przyczyny i skutki. Jego procesy analizy i syntezy słuchowej są coraz sprawniejsze. Umie podzielić wyraz na sylaby, złożyć wyraz z sylab, wydzielić samogłoskę i spółgłoskę w nagłosie.

Procesy myślenia pięciolatka przebiegają na poziomie przedoperacyjnym. Dziecko nie potrafi odwrócić myślowo zaobserwowanej czynności, np. gdy na jego oczach przelejesz wodę ze szklanki do miski, może stwierdzić, że w misce jest więcej wody. Pięciolatek nie potrafi ułożyć kolejno ciągu zdarzeń, kierując się myśleniem przyczynowo-skutkowym, ani dokonać operacji odwrotnej (rozumowanie od konsekwencji do przyczyny). Potrafi klasyfikować według kilku kryteriów i podejmuje próby uogólniania. Przy definiowaniu kieruje się cechami zewnętrznymi i cechami budowy, tworzy tzw. definicje opisowe. Analizując różnice i podobieństwa między rzeczami, zwraca uwagę na cechy zewnętrzne, takie jak wielkość, barwa, budowa. Łatwiej mu znaleźć różnice niż podobieństwa.

Koncentracja uwagi pięciolatka jest mimowolna. Dziecko w tym wieku łatwo się rozprasza, ale czas skupienia się przez nie na wykonywanej czynności stopniowo się wydłuża. Dziecko dłużej koncentruje się na zadaniu, którym jest zainteresowane, oraz na jego wykonywaniu, gdyż będzie mogło odnieść sukces. Jest to prawidłowy przebieg rozwoju uwagi od mimowolnej do dowolnej.

Pamięć dzieci pięcioletnich ma charakter konkretno-obrazowy. Najłatwiej zapamiętują one to, co mogą zobaczyć, czego mogą dotknąć, czym bawią się lub za pomocą czego działają. Stopniowo rozwijają się ich pamięć słowna i mechaniczna, zapamiętywanie tekstów piosenek i wierszyków. Dzieci bardzo szybko uczą się wierszyków i piosenek, zwłaszcza gdy utwory są rytmiczne i rymowane. Warto połączyć tekst z ruchem (np. zabawy paluszkowe, korowody, układy ruchowe). Pamięć pięciolatka jest nadal mimowolna i nietrwała, choć rozwija się już pamięć dowolna. Opowiadając o wydarzeniach, do których doszło w domu, przedszkolu, filmie czy przedstawieniu teatralnym, dziecko przytacza wiele

szczegółów, nie potrafi jednak ich uogólnić, wyselekcjonować najważniejszych treści czy podsumować wypowiedzi.

Rozwój mowy

U dziecka pięcioletniego następuje dalszy rozwój mowy. Zwiększa się precyzja narządów artykulacji, dlatego pięcioletek jest w stanie poprawnie wypowiedzieć większość głosek. Sprawnie posługuje się językiem, komunikuje swoje potrzeby, jest rozumiany przez otoczenie. Wie, jak się nazywa, potrafi opowiedzieć – za pomocą prostych zdań – o swojej rodzinie, ulubionej zabawie, ważnym wydarzeniu, o tym, co widzi na obrazku. Może się jednak zdarzyć, że z powodu nadmiaru emocji i braku umiejętności oddzielania wydarzeń i rzeczy nadrzędnych od podrzędnych jego wypowiedź będzie nie w pełni zrozumiała. Warto wtedy zadawać pytania pomocnicze – w ten sposób porządkujemy tok myślenia i wypowiedź dziecka.

Rozwój emocjonalny i społeczny

Dziecko w wieku 5 lat jest labilne emocjonalnie. Emocje towarzyszą mu przy każdej (nawet najmniejszej) aktywności, są bardzo silne, żywe i niestabilne. Może je wywołać każde nowe wydarzenie. Pięcioletki werbalizują swoje przeżycia – opowiadają, co widziały, gdzie, ile razy, co ktoś powiedział i zrobił. Mogą się u nich pojawić gwałtowne i nieadekwatne do sytuacji (z punktu widzenia dorosłych) reakcje emocjonalne. Rozmowa zwykle pomaga dzieciom szybko odzyskać równowagę i zapanować nad gwałtownymi emocjami. Dzieci w tym wieku czują się bardzo związane ze swoją rodziną oraz z grupą i nauczycielem. Do przedszkola przychodzą głównie z powodu koleżanek i kolegów – ogromną rolę zaczyna odgrywać grupa rówieśnicza. Obserwują inne dzieci, naśladują je, chcą mieć coś, bo inne maluchy też to mają. Aktywnie bawią się w grupie, ale nie potrafią jeszcze współdziałać w pełni ani pójść na kompromis. Zależy im na aprobachie zarówno rówieśników, jak i osób dorosłych, ale gdy coś idzie nie po ich myśli, mogą najpierw buntować się i obrażać, a za chwilę zmienić zdanie i zacząć zgodnie się bawić lub podporządkować się poleceniu dorosłego. Zabawa, głównie społeczna, odgrywa w tym wieku bardzo ważną rolę; powinna więc być aktywnością dominującą. Pozwala ona na rozwój w każdej ze sfer: ruchowej, poznawczej, emocjonalnej i społecznej. Dominujące typy zabaw pięcioletków to:

- ▶ zabawy ruchowe – odpowiedź na rozwój umiejętności fizycznych i potrzebę doskonalenia sprawności ruchowej,
- ▶ zabawy z podziałem na role – odpowiedź na potrzebę budowania relacji, poznawania świata ludzi i ich działań, doskonalenie umiejętności społecznych i komunikacyjnych,
- ▶ zabawy badawcze – odpowiedź na zainteresowanie zjawiskami przyrodniczymi,
- ▶ poszukiwanie i weryfikowanie odpowiedzi na pytania: „Po co?”, „Jak?”, „Dlaczego?” itp.,
- ▶ zabawy symboliczne – odpowiedź na zainteresowanie światem zewnętrznym i próba poznania go, rozwijanie fantazji i wyobraźni.

Rozwój społeczny dziecka jest ściśle związany z jego rozwojem emocjonalnym. Im bardziej dziecko panuje nad swoimi emocjami, rozwija empatię, komunikuje się w duchu Porozumienia bez przemocy, tym łatwiej jest mu nawiązywać prawidłowe relacje z rówieśnikami i dorosłymi. Dziecko ma

potrzebę funkcjonowania w środowisku, w którym panują jasno określone zasady. Chce wiedzieć, co mu wolno, a co jest zabronione, ponieważ reguły dają mu poczucie bezpieczeństwa. Nie oznacza to jednak, że zawsze ich przestrzega. Proces wychowywania polega na tym, żeby przekonać najmłodszych, by nie łamali zasad, które znają. Widać to zwłaszcza w grach i zabawach zespołowych. Pięciolatki często nie potrafią przegrywać. Dzieci w tym wieku bawią się razem bez względu na płeć, choć z czasem to się zmienia. Dziewczynki i chłopcy odmiennie reagują na konflikty podczas zabawy. Dziewczynki zwykle przestają się do siebie odzywać, chłopcy zaś rozwiązują problemy z użyciem agresji fizycznej. Dzieci lubią porównywać się między sobą i czasem przechwalać. Zapanowanie nad grupą wymaga dużej uważności nauczyciela i świadomej pracy nad relacjami pomiędzy najmłodszymi. Pięciolatki lubią być w centrum uwagi, chcą być chwalone i wyróżniane. Bardzo chętnie uczestniczą we wszystkich proponowanych zajęciach – zarówno indywidualnych, jak i grupowych.

Podsumowując, można stwierdzić, że większość pięciolatek to „żywe srebra”, a ich grupa to „nieprzewidywalny żywioł”, który wymaga ukierunkowania aktywności ruchowej i intelektualnej.

Charakterystyka rozwoju

6-latki

Rozwój fizyczny

Sylwetka sześciolatka staje się bardziej proporcjonalna. Obserwuje się szybkie tempo wzrostu. Dziecko smukleje, zmniejsza się ilość tkanki tłuszczowej w jego organizmie. Dzieci bardziej aktywne ruchowo bądź szybciej rosnące mogą wydawać się zbyt szczupłe. Specjaliści, uśredniając dane, w następujący sposób określili wagę i wzrost sześciolatków:

- ▶ waga: dziewczynki 22,2–24,4 kg, chłopcy 22,7–25,2 kg,
- ▶ wzrost: dziewczynki 111,9–123,6 cm, chłopcy 112,7–124,6 cm.

Rozwój ruchowy

Dziecko sześciolatnie jest już dość zręczne. Jego ruchy stają się skoordynowane i harmonijne. Szybko rozwija się jego zwinność, wolniej zaś siła fizyczna. Sześciolatek może wykonać tzw. kombinację ruchową. Potrafi podzucić i złapać piłkę, skakać, pokonywać przeszkody i wykonywać ćwiczenia równoważne. Dzieci chętnie współzawodniczą z rówieśnikami.

Rozwój mowy

U dzieci sześciolatnich można zauważyć:

- ▶ używanie ok. 7000 słów (w zależności od środowiska wychowawczego),
- ▶ osiągnięcie pełnej umiejętności budowania wypowiedzi i posługiwania się obowiązującymi formami,
- ▶ prawidłowe wymawianie wszystkich głosek.

Powinno się zwrócić uwagę na dziecko, które:

- ▶ ma bardzo ubogi słownik,
- ▶ buduje wypowiedzi bez stosowania obowiązujących form (np. gramatycznych),
- ▶ nie śpiewa piosenek, nie mówi wierszyków,
- ▶ nieprawidłowo wymawia głoski.

Rozwój myślenia

Dziecko sześciolatnie:

- ▶ silniej i dłużej koncentruje uwagę dowolną (ok. 30 minut) i mimowolną; jego uwaga jest bardziej podzielna,

- ▶ potrafi wyodrębnić istotne cechy (nie wszystkie),
- ▶ porównuje przedmioty – uogólnia na poziomach konkretnym i funkcjonalnym,
- ▶ wykazuje poprawne rozumowanie przyczynowo-skutkowe,
- ▶ wykrywa niedorzeczności na obrazkach i w opowiadaniach,
- ▶ podczas rozwiązywania zadań coraz częściej stosuje metodę prób i błędów,
- ▶ rozumie znaczenie pojęć *mniejszy*, *większy*,
- ▶ porównuje liczebność zbiorów,
- ▶ czyta proste teksty,
- ▶ rozróżnia i nazywa kolory,
- ▶ potrafi wskazać u siebie prawą i lewą stronę ciała,
- ▶ określa położenie przedmiotów w przestrzeni,
- ▶ ujawnia początki planowej, kontrolowanej obserwacji (np. podczas analizy wzoru do układania).

Rozwój uczuć i emocji

Dziecko w wieku 6 lat:

- ▶ doznaje kryzysu uczuciowego (jest ekspansywne, gwałtowne, kłótlive; ma krótkie chwile równowagi),
- ▶ bardzo szybko zmienia uczucia (np. przyjaźń na wrogość),
- ▶ wykazuje skłonność do egocentryzmu, skrupulatnego przestrzegania rytuałów, agresji, buntu i drażliwości,
- ▶ potrafi być kochające, przyjazne i współpracujące,
- ▶ jest ciekawe wszystkiego, co je otacza,
- ▶ z trudem akceptuje brak własnego sukcesu i niełatwo pokonuje frustrację,
- ▶ ma rozwinięte wyższe uczucia społeczne.

Rozwój poczucia odrębności

Dziecko samo decyduje o sobie, ale wykorzystuje mechanizm identyfikacji. Porównuje się z osobą dorosłą, która jest dla niego wzorem – przejmuje od niej poglądy i zasady.

Rozwój samodzielności

Sześciolatek:

- ▶ podczas ubierania się i rozbierania ma sprawne, zautomatyzowane ruchy,
- ▶ sam przygotowuje się do snu,
- ▶ przestrzega podstawowych zasad higieny.

Treści edukacyjne

3-latki

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
Fizyczny	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne. 2. Wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł. 3. Spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku. 4. Komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje podstawowe zasady higieny: <ul style="list-style-type: none"> • wie, że nie należy korzystać z cudzych ręcznika, grzebienia i szczoteczki do zębów, • kształtuje nawyk wykonywania czynności higienicznych w określonych sytuacjach, porach i w odpowiedni sposób, • rozwija umiejętność prawidłowego mycia i wycierania rąk poprzez pokaz i ćwiczenia praktyczne; uczy się myć zęby pod nadzorem osoby dorosłej, • sygnalizuje swoje potrzeby i uczy się samodzielnego korzystania z toalety; wdraża się do spuszczenia wody i każdorazowego mycia rąk po załatwieniu potrzeby fizjologicznej. ▶ Nabywa umiejętność samodzielnego zakładania i zdejmowania wybranych elementów garderoby: <ul style="list-style-type: none"> • zdejmowania i zakładania kapci, butów, czapki, • zdejmowania i odwracania skarpet oraz rajstop na właściwą stronę, • zapinania rzepów i guzików. ▶ Wdraża się do odkładania ubrań i przyborów na właściwe miejsce; rozpoznaje swój znaczek indywidualny. ▶ Poznaje podstawowe zasady właściwego zachowywania się przy stole, takie jak: <ul style="list-style-type: none"> • prawidłowa postawa, • zachowanie ciszy i spokoju podczas spożywania posiłków, • stosowanie zwrotów grzecznościowych podczas posiłków. ▶ Rozwija umiejętność samodzielnego spożywania posiłków; wyrabia prawidłowy chwyt podczas posługiwania się łyżką i widelcem. ▶ Nabywa umiejętność rozpoznawania swoich potrzeb związanych z ruchem i odpoczynkiem. ▶ Uczy się mówienia o swoich potrzebach w sposób akceptowalny społecznie.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.</p> <p>6. Inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny.</p> <p>7. Wykonuje czynności takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania.</p> <p>8. Wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.</p> <p>9. Wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje zasady bezpieczeństwa podczas zabaw i ćwiczeń ruchowych. ▶ Wdraża się do uczestniczenia w zabawach i zajęciach z różnymi formami ruchu (w sali i na świeżym powietrzu). ▶ Nabywa umiejętność ustawiania się w rzędzie, kręgu, szeregu, parach oraz reagowania na sygnały. ▶ Nabywa umiejętność korzystania z przyborów podczas zabaw i ćwiczeń ruchowych. ▶ Poznaje właściwości materiałów konstrukcyjnych oraz sposoby ich łączenia. ▶ Podejmuje proste zabawy konstrukcyjne i poszerza swoje doświadczenia podczas tworzenia różnych konstrukcji poprzez działanie na naturalnym materiale rozwojowym oraz zestawach konstrukcyjnych. ▶ Podejmuje próby wiązania, zapinania guzików, rzepów, suwaków, dokręcania kół, śrubek. ▶ Podejmuje zabawy i działania rozwijające sprawność oraz koordynację ruchów rąk (np. zabawy z piłką, woreczkiem), a także ruchy naśladowcze (np. pływanie, lot ptaków). ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach rozbijających sprawność dłoni i palców (np. zabawach paluszkowych) oraz w działaniach kształtujących prawidłowy chwyt (łyżki, widelca, kredki, pędzla). ▶ Podejmuje czynności rozwijające sprawność manualną i koordynację wzrokowo-ruchową: manipulowanie masami plastycznymi i piaskiem, rysowanie, malowanie i wyklejanie. ▶ Poszerza swoją świadomość ciała i możliwości ruchowych podczas samorządnych oraz zorganizowanych zabaw i ćwiczeń. ▶ Doskonalą swoją sprawność ruchową zgodnie z indywidualnymi możliwościami i tempem rozwoju; próbuje pokonywać trudności w celu nabywania nowych umiejętności. ▶ Bierze aktywny udział w prostych zabawach i ćwiczeniach stymulujących rozwój myślenia, uwagi, mowy, spostrzegawczości i koordynacji wzrokowo-ruchowej, rozwiązywaniu prostych zagadek, wykonywaniu prostych ćwiczeń grafomotorycznych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
Emocjonalny	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem. 2. Szanuje emocje swoje i innych osób. 3. Przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych. 4. Przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczy się rozpoznawać stany emocjonalne (radość, złość, smutek itp.) poprzez obserwację rówieśników. ▶ Rozpoznaje wartość uczuć (przyjemnych i nieprzyjemnych) oraz zachowania, które je wywołują (w codziennych sytuacjach, z wykorzystaniem literatury i ilustracji). ▶ Próbuje samodzielnie określać swoje emocje i samopoczucie („Jestem smutny”, „Jestem zła”, „Źle się czuję” itd.). ▶ Poznaje znaczenie niewerbalnego sposobu komunikowania się (za pomocą buziek mimicznych, ilustracji, elementów pantomimy). ▶ Stosuje zwroty grzecznościowe („Proszę”, „Dziękuję”, „Przepraszam”). ▶ Uczy się zgodnego korzystania z zabawek i współdziałania w różnych codziennych sytuacjach. ▶ Nabywa świadomość swojej indywidualności i upodobań; próbuje je określać; dostrzega upodobania rówieśników i innych osób. ▶ Skupia uwagę na mówiącej do niego osobie (codzienne sytuacje, zajęcia edukacyjne, scenki). ▶ Uczy się właściwych reakcji na bodźce wynikające z różnych sytuacji związanych ze środowiskiem społecznym, w którym przebywa, oraz stawianymi wymaganiami. ▶ Nabywa umiejętność sygnalizowania gotowości do mówienia poprzez podniesienie ręki podczas rozmów w kręgu i zajęć organizowanych. ▶ Nabywa umiejętność włączania się w zabawy (swobodne i tematyczne) inicjowane przez rówieśników z zachowaniem poznanych zasad regulujących korzystanie ze wspólnych zabawek, sprzętów, kącików edukacyjnych. ▶ Poznaje sposoby wyrażania uczuć i emocji za pomocą mimiki i znaków graficznych; podejmuje próby wykorzystania poznanych form w celu wyrażenia własnego stanu emocjonalnego. ▶ Uczy się prawidłowych zachowań podczas różnych sytuacji i uroczystości grupowych: <ul style="list-style-type: none"> • odkładania zabawek na wyznaczone miejsce, • porządkowania miejsca pracy, • czekania na swoją kolej, • proszenia, dziękowania, • uważnego słuchania i wykonywania prostych poleceń.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze.</p> <p>6. Rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie.</p> <p>7. Szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.</p> <p>8. Zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje rytm i codzienne czynności dnia w przedszkolu; nawiązuje więź emocjonalną z nauczycielem. ▶ Wyrabia w sobie nawyk żegnania się i rozstawania z rodzicami lub opiekunami bez obaw i lęku; wzmacnia swoje poczucie bezpieczeństwa i świadomość, że rodzice wrócą, gdy skończą pracę. ▶ Próbuje dzielić się z rodzicami lub opiekunami swoimi przeżyciami i wytworami. ▶ Uczestniczy w tworzeniu; rozumie znaczenie graficznego grupowego kontraktu norm i zasad zachowania obowiązujących w grupie. ▶ Wdraża się do przestrzegania norm ustalonych w kontrakcie. ▶ Obserwuje zachowania rówieśników i osób dorosłych; dostrzega różne emocje; wie, kiedy inni się cieszą, a kiedy smucą. ▶ Okazuje sympatię rówieśnikom i dorosłym; rozumie znaczenie pojęcia <i>dobry uczynek</i>. ▶ Nazywa postawy przeciwstawne: <i>dobry - zły</i>. ▶ Uczy się korzystać z pomocy osób dorosłych lub starszych dzieci w codziennych trudnych sytuacjach. ▶ Wdraża się do przeciwstawiania się przemocy fizycznej ze strony rówieśników i dorosłych wobec siebie i innych osób. ▶ Nabywa umiejętność słuchania i reagowania na prośby i polecenia nauczyciela. ▶ Uczy się kontrolować swoje emocje w codziennych sytuacjach, np. podczas czekania na swoją kolej skorzystania z zabawki, w trakcie rozmów w kręgu; zaczyna rozumieć, że nie zawsze można być pierwszym. ▶ Nabywa świadomość, że rówieśnicy mają takie same prawa dotyczące wyboru zabawy i zabawek. ▶ Wdraża się do kontrolowania trudnych emocji. ▶ Słucha nauczyciela; zawołane podchodzi. ▶ Wykonuje polecenia bez ociągania się (codzienne sytuacje, zabawy swobodne i organizowane).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>9. Wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.</p> <p>10. Dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę.</p> <p>11. Dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje wartości dobra, miłości, prawdy na podstawie literatury i scenek sytuacyjnych. ▶ Uczy się dostrzegać i szanować potrzeby innych, np. zachowywać ciszę, gdy inni odpoczywają; poznaje upodobania rówieśników. ▶ Rozróżnia wyrażenia: <i>to jest moje</i> – <i>to nie jest moje</i>; wie, że o cudzą własność należy poprosić i trzeba ją szanować. ▶ Uczy się sprawiania innym przyjemności poprzez samodzielne wykonywanie upominków, uczestnictwo w uroczystościach przedszkolnych i rodzinnych. ▶ Obserwuje życie zwierząt w najbliższym środowisku. ▶ Rozpoznaje i nazywa obserwowane zwierzęta; poznaje podstawowe potrzeby zwierząt domowych i sposoby ich zaspokajania; kształtuje w sobie opiekuńczy stosunek do nich. ▶ Próbuje przewycięzać obawy, lęk i uprzedzenia związane ze zwierzętami. ▶ Obserwuje i dostrzega zmiany związane z porami roku oraz charakterystyczne dla nich zjawiska atmosferyczne. ▶ Uczy się właściwych zachowań w kontakcie z przyrodą i podejmowania chroniących ją działań, np. oszczędzania wody, energii, utrzymywania porządku w otoczeniu przedszkola. ▶ Prowadzi obserwacje uprawy roślin; wzbogaca przedszkolny kącik przyrodniczy o okazy związane z aktualną porą roku.
Spółeczny	<p>1. Przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze.</p> <p>2. Odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Włącza się do zabaw ze wszystkimi dziećmi zgodnie z ustalonymi zasadami. ▶ Uczy się stosowania zwrotów grzecznościowych w konkretnych sytuacjach. ▶ Stosuje określenia stopnia pokrewieństwa w rodzinie (<i>mama, tata, siostra, brat, babcia, dziadek</i>). ▶ Włącza się do rozmów na temat rodziny; mówi, jak spędza czas ze swoją rodziną; dostrzega znaczenie serdecznych zachowań i gestów w rodzinie.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>3. Posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.</p> <p>4. Używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania.</p> <p>5. Ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku.</p> <p>6. Nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.</p> <p>7. Respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nabywa umiejętność przedstawiania się – podaje swoje imię i nazwisko; zna imiona członków swojej najbliższej rodziny. ▶ Uczy się właściwego zachowania w określonych sytuacjach i miejscach oraz przestrzegania obowiązujących nakazów i zakazów. ▶ Uczy się stosowania zwrotów grzecznościowych w codziennych sytuacjach (w przedszkolu i domu). ▶ Bierze udział w tworzeniu ilustrowanego kodeksu grupowego obejmującego zasady zachowania się w różnych sytuacjach. ▶ Nabywa umiejętność wspólnej zabawy; przestrzega zasad zgodnej zabawy. ▶ Wdraża się do współdziałania z rówieśnikami w celu osiągnięcia wspólnego efektu (np. wspólna praca plastyczna, zabawy integracyjne). ▶ Poznaje przykłady akceptowalnych społecznie zachowań z literatury dziecięcej. ▶ Nabywa świadomość przynależności do grupy społecznej (przedszkolnej); identyfikuje się z nią. ▶ Poznaje zachowania właściwe w określonych miejscach i sytuacjach; nabywa świadomość konieczności przestrzegania obowiązujących nakazów i zakazów. ▶ Stopniowo uświadamia sobie własne prawa i równość praw rówieśników w grupie. ▶ Zaczyna rozumieć, że nikt nie może zachowywać się agresywnie wobec innych (np. popychać, niszczyć itp.). ▶ Wdraża się do wykonywania prostych obowiązków i odgrywania określonych ról.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe.</p> <p>9. Komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nabywa nawyk kierowania wzroku na osobę, która mówi, oraz słuchania jej wypowiedzi. ▶ Uczy się uważnie słuchać wypowiedzi dorosłych; wdraża się do reagowania na sygnały i polecenia. ▶ Nabywa umiejętność bezpośredniego i czytelnego informowania dorosłych o swoich potrzebach i problemach; korzysta przy tym ze znanych sobie sposobów komunikowania się.
Poznawczy	<p>1. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego.</p> <p>2. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczestniczy w przedstawieniach organizowanych na terenie przedszkola; śledzi ich treść; spontanicznie reaguje. ▶ Nabywa umiejętność świadomego wcielania się w role w różnych sytuacjach (np. w zabawie tematycznej, naśladowczej). ▶ Nabywa umiejętność odczuwania nastroju słuchanej muzyki i wyrażania go poprzez swobodną ekspresję ruchową. ▶ Uczy się ilustrować obserwowane zmiany w przyrodzie poprzez ekspresję ruchową i plastyczną. ▶ Uczestniczy w spontanicznych rozmowach i zajęciach na tematy bliskie dzieciom; nabywa umiejętność poprawnego formułowania kilkuwyrazowych wypowiedzi. ▶ Rozszerza swój zakres słownictwa czynnego poprzez nazywanie osób, zwierząt, roślin i przedmiotów z najbliższego otoczenia. ▶ Nabywa wzorce potrzebne do budowania poprawnych wypowiedzi. ▶ Usprawnia swój aparat artykulacyjny w trakcie zabaw dźwiękonaśladowczych, logopedycznych i oddechowych. ▶ Nabywa umiejętność określania wrażeń, cech przedmiotów, czynności i obserwowanych zjawisk dostępnymi bezpośrednio poznaniu wielozmysłowemu. ▶ Rozwija swoją spostrzegawczość słuchową poprzez rozpoznawanie i nazywanie dźwięków z najbliższego otoczenia.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>3. Odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych.</p> <p>4. Rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.</p> <p>5. Odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki.</p> <p>6. Wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom.</p>	<p>► Wdraża się do uważnego słuchania utworów literatury dziecięcej i audycji, oglądania programów i przedstawień dla dzieci; próbuje wypowiadać się na ich temat.</p> <p>► Rozbudza swoje zainteresowanie napisami pojawiającymi się w najbliższym otoczeniu; rozumie ich znaczenie.</p> <p>► Nabywa umiejętność rozpoznawania zapisu własnego imienia (np. obok indywidualnego znaczka rozpoznawczego).</p> <p>► Nabywa umiejętność wypowiadania się na forum grupy.</p> <p>► Wypowiada się na temat ilustracji, prostych historyjek obrazkowych, treści wysłuchanych opowiadań i wierszy; odpowiada na pytania dotyczące wydarzeń i przeżyć.</p> <p>► Wdraża się do prezentacji swoich umiejętności podczas występów przed publicznością (dziadkami, rodzicami); recytuje wiersze; wypowiada wyznaczone kwestie.</p> <p>► Wdraża się do słuchania krótkich utworów literackich prezentowanych przez nauczyciela.</p> <p>► Nadaje wymyślone imiona bohaterom zabaw i nazwy swoim wytworom; wykorzystuje podczas zabaw poznane rymowanki i wyliczanki.</p>

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>7. Eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku, oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Interesuje się melodią i treścią piosenek. ▶ Poznaje i śpiewa piosenki o prostej budowie rytmicznej i melodycznej; ilustruje piosenki gestami i ruchem; wykonuje proste ruchy taneczne przy poznanych piosenkach. ▶ Nabywa umiejętność określania i reagowania ruchem na zmiany głośności (głośno, cicho), rejestru (wysoki, niski) i tempa (szybko, wolno) utworu muzycznego. ▶ Rozwija swoje poczucie rytmu, wykonując ćwiczenia rytmiczne na podstawie słuchanego utworu muzycznego: klaszcze, tupie, gra na instrumencie perkusyjnym. ▶ Nabywa umiejętność rozpoznawania akompaniamentów zachęcających do marszu, biegu, podskoków. ▶ Poznaje i nazywa wybrane instrumenty perkusyjne (kołatkę, grzechotkę, bębenek). ▶ Uczy się wydobywać dźwięki z różnych przedmiotów (np. plastikowej butelki, gazety, kartonowego pudła). ▶ Rozwija umiejętność słuchania i nazywania dźwięków z otoczenia (np. odgłosów przyrody, ulicy).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru.</p> <p>9. Czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie.</p> <p>10. Wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nabywa umiejętność rysowania i malowania na dużych formatach z użyciem kredek, kredy, farb i pędzla, palców, gąbki. ▶ Wdraża się do wykonywania prac techniką stemplowania (np. przekrojonym ziemniakiem, gąbką, dłońmi, korkiem) oraz układania kompozycji z gotowych elementów i materiału przyrodniczego. ▶ Usprawnia swoje dłonie i palce poprzez modelowanie różnych mas plastycznych. ▶ Wdraża się do wykonywania prostych ćwiczeń grafomotorycznych; wodzi palcem po śladzie, wzorze, kształcie; podejmuje próby rysowania linii prostych, okręgów, łączenia punktów. ▶ Nabywa świadomość i celowość w tworzeniu prac plastycznych; próbuje określać elementy wykonanej pracy. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozpoznaje swój indywidualny znaczek. ▶ Rozpoznaje proste piktogramy, znaki drogowe i symbole pogodowe oraz rozumie ich znaczenie. ▶ Poznaje zapis własnego imienia i dostrzega jego znaczenie dla identyfikowania przedmiotów (np. teczki na rysunki oznaczonej imieniem). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje godło państwowe i flagę; określa barwy narodowe.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>11. Wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę.</p> <p>12. Klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt).</p> <p>13. Eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozbudza swoją wrażliwość sensoryczną podczas różnych zabaw i ćwiczeń z wykorzystaniem szerokiej gamy materiałów. ▶ Uczy się rozpoznawać za pomocą dotyku przedmioty oraz ich właściwości (kształt, wielkość, ciężar, fakturę, twardość). ▶ Manipulując, poznaje właściwości suchego i mokrego piasku, papieru itd. ▶ Rozpoznaje i nazywa narzędzia oraz foremki do zabaw piaskiem, a także narzędzia służące do majsterkowania (młotek, śrubokręt, obcęgi); uczy się nimi posługiwać. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Nabywa umiejętność tworzenia zbiorów przedmiotów podczas zabaw i sytuacji edukacyjnych; klasyfikuje je ze względu na podobieństwo, przeznaczenie lub przynależność. ▶ Uczy się dostrzegać i próbuje określać wyraźne różnice między przedmiotami; używa określeń: <i>duży, mały, długi, krótki, wysoki, niski, taki sam, inny, podobny</i>. ▶ Uczy się wybierać i łączyć w pary takie same przedmioty oraz przedmioty mające wspólną cechę jakościową (np. kolor). ▶ Uczy się dostrzegać prosty rytm; próbuje go kontynuować (2 elementy). ▶ Dostrzega różnice pomiędzy kształtami; porównuje i dopasowuje kształty w trakcie manipulacji (np. podczas zabawy „mozaiką geometryczną”). ▶ Rozpoznaje kształt koła i używa tego określenia (w odniesieniu do zabawek, klocków); reaguje na polecenie ustawienia się w kręgu. ▶ Uczy się porównywać obrazki różniące się jednym szczegółem; wskazuje go. ▶ Podczas czynności porządkowych dostrzega i określa przeznaczenie pojemników; odczytuje nadane im etykiety; wykorzystuje je zgodnie z przeznaczeniem. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczy się dostrzegać różnice między przedmiotami podczas manipulowania nimi; używa określeń: <i>długi, krótki</i>. ▶ Nabywa umiejętność łączenia przyczyny ze skutkiem. ▶ Nabywa doświadczenia i prowadzi obserwacje dotyczące charakteru zmian (odwracalne i nieodwracalne). ▶ Próbuje wzrokowo oszacować liczebność przedmiotów; stosuje określenia: <i>dużo, mało</i>.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>14. Określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą.</p> <p>15. Przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego.</p> <p>16. Posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy.</p> <p>17. Rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nabywa umiejętność wskazywania i nazywania poszczególnych części swojego ciała; dostrzega, że inni też mają takie części ciała. ▶ Podejmuje próby rysowania postaci i przechodzenia od prostych rysunków do bogatszych w szczegóły. ▶ Wdraża się do poruszania się zgodnie z podanym kierunkiem (do przodu, do tyłu). ▶ Uczy się rozumienia określeń odnoszących się do położenia w przestrzeni: <i>na, pod, za, przed, obok, wysoko, nisko, daleko, blisko</i> i posługiwania się nimi w konkretnych sytuacjach. ▶ Nabywa umiejętność liczenia przedmiotów w sytuacjach naturalnych i edukacyjnych. ▶ Uczy się koordynowania gestu wskazywania z wypowiedaniem kolejnych liczebników podczas przeliczania konkretnych przedmiotów; przelicza palce swoich dłoni i stóp (z gestem dotykania). ▶ Uczy się grupowania przedmiotów i ich wyodrębniania do przeliczenia (korzysta z różnych sposobów); obserwuje zmiany wynikające z dokładania i zabierania przedmiotów. ▶ Próbuje szacować metodą „na oko” pogrupowane przedmioty (mniej, więcej). ▶ Nabywa umiejętność porównywania liczebności dwóch zbiorów; stosuje określenia: <i>dużo, mało, tyle samo</i>. ▶ Wdraża się do przestrzegania przedszkolnego rytmu dnia. ▶ Dostrzega następstwo dnia i nocy; wie, co robi w nocy, a co w dzień. ▶ Obserwuje korzystanie z pieniędzy w naturalnych sytuacjach. ▶ Używa fikcyjnych monet i banknotów podczas zabaw, bez konieczności określania ich nominałów.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>18. Posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół.</p> <p>19. Podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.</p> <p>20. Wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Obserwuje zjawiska atmosferyczne; poznaje ich nazwy i dostrzega skutki; próbuje opisywać je własnymi słowami; poznaje i nazywa proste piktogramy pogodowe. ▶ Nabywa umiejętność dobierania ubrań do warunków atmosferycznych; łączy przedmioty z określoną pogodą. ▶ Obserwuje zmiany zachodzące w krajobrazie podczas aktualnej pory roku. ▶ Poznaje środowiska przyrodnicze występujące w najbliższej okolicy; obserwuje występujące tam rośliny i zwierzęta; dostrzega różnice w wyglądzie drzew. ▶ Uczy się przyporządkowywania poznanych zwierząt do odpowiednich środowisk i domów. ▶ Poznaje nazwy warzyw i owoców; bada je polisensorycznie. ▶ Obserwuje prace ludzi związane z pielęgnacją i uprawą roślin w trakcie aktualnej pory roku. ▶ Podejmuje działania związane z uprawą roślin w kątku przyrodniczym; obserwuje ich rozwój; dostrzega, że roślina szybko więdnie bez wody. ▶ Dokonuje prostych klasyfikacji samodzielnie zgromadzonego materiału przyrodniczego w kątku przyrodniczym. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje kątek czytelniczy i podstawowe zasady korzystania z książek. ▶ Wykazuje zainteresowanie książkami umieszczonymi w kątku czytelniczym; ogląda je; prosi o przeczytanie. ▶ Aktywnie uczestniczy w rozmowach na temat treści utworu lub ilustracji. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Wykazuje zaciekawienie pracą zawodową rodziców; prezentuje i wykorzystuje własne obserwacje i doświadczenia podczas zabaw tematycznych i naśladowczych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>21. Rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.</p> <p>22. Reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wyrabia w sobie nawyk zwracania uwagi na osobę mówiącą w języku obcym. ▶ Ośluchofuje się z melodią i brzmieniem języka obcego. ▶ Wdraża się do aktywnego uczestniczenia w zajęciach i zabawach ruchowo-naśladowczych; rozumie i wykonuje proste polecenia; rozpoznaje nazwy obiektów prezentowanych przez nauczyciela. ▶ Uczy się prostych słów, rymowanek, wierszyków i piosenek. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Wdraża się do słuchania osoby mówiącej w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Wdraża się do uczestniczenia w zabawach prowadzonych w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Rozumie i wykonuje proste polecenia; rozpoznaje nazwy obiektów prezentowanych przez nauczyciela. ▶ Uczy się prostych słów, rymowanek, wierszyków i piosenek.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>23. Reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wdraża się do słuchania osoby mówiącej w języku regionalnym – kaszubskim. ▶ Wdraża się do uczestniczenia w zabawach prowadzonych w języku regionalnym – kaszubskim. ▶ Rozumie i wykonuje proste polecenia; rozpoznaje nazwy obiektów prezentowanych przez nauczyciela. ▶ Uczy się prostych słów, rymowanek, wierszyków i piosenek.

Treści edukacyjne

4-latki

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
Fizyczny	<ol style="list-style-type: none"><li data-bbox="379 499 735 667">1. Zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne.<li data-bbox="379 992 735 1227">2. Wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł.<li data-bbox="379 1328 735 1462">3. Spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku.<li data-bbox="379 1686 735 1765">4. Komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.	<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="751 499 1441 969">▶ Zna podstawowe zasady higieny:<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="775 533 1417 600">• wie, że nie należy korzystać z cudzych ręcznika, grzebienia i szczoteczki do zębów,<li data-bbox="775 600 1417 701">• kształtuje nawyk wykonywania czynności higienicznych w określonych sytuacjach, porach i w odpowiedni sposób,<li data-bbox="775 701 1417 835">• rozwija umiejętność prawidłowego mycia i wycierania rąk poprzez pokaz i ćwiczenia praktyczne; myje zęby pod nadzorem osoby dorosłej,<li data-bbox="775 835 1417 902">• samodzielnie korzysta z toalety; spuszcza wodę; zamyka drzwi do toalety,<li data-bbox="775 902 1417 969">• każdorazowo myje ręce po załatwieniu potrzeby fizjologicznej.<li data-bbox="751 992 1441 1294">▶ Samodzielnie zakłada i zdejmuje wybrane elementy garderoby:<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="775 1059 1321 1093">• zdejmuje i zakłada kapcie, buty, czapkę,<li data-bbox="775 1093 1385 1160">• zdejmuje i odwraca skarpety oraz rajstopy na właściwą stronę,<li data-bbox="775 1160 1066 1193">• zapina rzepy i guziki.<li data-bbox="751 1193 1441 1294">▶ Odkłada ubrania i przybory na właściwe miejsce; rozpoznaje swój znaczek indywidualny; pilnuje swoich rzeczy.<li data-bbox="751 1328 1441 1664">▶ Stosuje podstawowe zasady właściwego zachowania się przy stole, takie jak:<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="775 1395 1074 1429">• prawidłowa postawa,<li data-bbox="775 1429 1417 1496">• zachowanie ciszy i spokoju podczas spożywania posiłków,<li data-bbox="775 1496 1417 1563">• stosowanie zwrotów grzecznościowych podczas posiłków.<li data-bbox="751 1563 1441 1630">▶ Utrwala umiejętność samodzielnego spożywania posiłków; prawidłowo trzyma łyżkę i widelec.<li data-bbox="751 1630 1441 1664">▶ Nakrywa do stołu podczas zabaw w kąciku lalek.<li data-bbox="751 1686 1441 1832">▶ Nabywa umiejętność rozpoznawania swoich potrzeb związanych z ruchem i odpoczynkiem.<li data-bbox="751 1765 1441 1832">▶ Mówi o swoich potrzebach w sposób akceptowalny społecznie.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.</p> <p>6. Inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Chętnie bierze udział we wspólnych zabawach ruchowych w sali przedszkolnej i na placu zabaw. ▶ Przestrzega zasad bezpieczeństwa podczas zabaw i ćwiczeń ruchowych. ▶ Przestrzega zasad zabawy w wyznaczonych pomieszczeniach i na określonym terenie. ▶ Dostosowuje się do obowiązujących reguł w zabawach i grach sportowych. ▶ Sprawnie wykonuje proste ćwiczenia ruchowe. ▶ Korzysta z zabawek i sprzętów w ogrodzie i sali zgodnie z ich przeznaczeniem. ▶ Reaguje na określony sygnał (wykonuje umówioną czynność). ▶ Poznaje swoje możliwości podczas zabaw ruchowych. ▶ W trakcie spontanicznych zabaw ruchowych wykorzystuje dostępne przybory i przyrządy (np. piłki, obręcz, krążki). ▶ Korzysta ze sprzętu przeznaczonego dla dzieci w tym wieku (takich jak przeplotnie, drabinki, huśtawki, zjeżdżalnie); przechodzi po podwyższeniu (np. ławeczce gimnastycznej). ▶ Chodzi na czworakach (do przodu, do tyłu); omija ułożone przeszkody (przybory gimnastyczne). ▶ Kształtuje umiejętność rzucania na odległość i do celu, oburącz i na zmianę: lewą i prawą ręką. ▶ Chwyta oburącz i próbuje chwytać jedną ręką. ▶ Toczy piłki, zmieniając kierunki. ▶ Podczas zabaw ruchowych kształtuje umiejętność współdziałania z innymi dziećmi. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Konstruuje budowle przestrzenne i płaskie, łącząc ze sobą klocki o różnych wielkościach i kształtach. ▶ Wykorzystuje różne zabawki. ▶ Podczas zabaw konstrukcyjnych łączy różne materiały (np. przyrodnicze, odpady i surowce wtórne itd.). ▶ Zachowuje ostrożność podczas korzystania z nożyczek. ▶ Składa papier według wzoru. ▶ Lepi z mas plastycznych różne kształty według własnego pomysłu i na określony temat. ▶ Robi babki z piasku z wykorzystaniem foremek; tworzy proste budowle. ▶ Podczas konstruowania zapoznaje się z właściwościami różnych materiałów, także naturalnych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>7. Wykonuje czynności takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania.</p> <p>8. Wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.</p> <p>9. Wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.</p>	<p>► Doskonali swoją sprawność manualną poprzez różne ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działalność plastyczną, konstrukcyjną (rysowanie, malowanie, lepienie z mas plastycznych, tworzenie konstrukcji przestrzennych itp.), • udział w zabawach ruchowych polegających na ćwiczeniu rąk (rzucanie i łapanie piłki, woreczka gimnastycznego, naśladowanie gestów itp.), • prawidłowe postępowanie się sztucami podczas posiłków, • prawidłowe trzymanie narzędzi pisarskich, pędzli, nożyczek, • porządkowanie swojego miejsca zabawy. <p>► Przyjmuje prawidłową postawę ciała podczas zabaw na dywanie (siad skrzyżny) i siedzenia na krześle.</p> <p>► Uczestniczy w zabawach ruchowych (kierowanych i niekierowanych).</p> <p>► Stara się pokonywać trudności związane z codziennymi zadaniami.</p> <p>► Doskonali swoją sprawność ruchową.</p> <p>► Sprawnie wykonuje proste ćwiczenia ruchowe.</p> <p>► Ćwiczy koordynację wzrokowo-ruchową.</p> <p>► Rozwija sprawność całego ciała w trakcie wykonywania czynności samoobsługowych i zabaw ruchowych.</p> <p>► Stymuluje rozwój motoryki małej i dużej poprzez udział w ćwiczeniach grafomotorycznych oraz zabawach rozwijających.</p>
Emocjonalny	<p>1. Rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem.</p>	<p>► Poznaje i nazywa podstawowe emocje (radość, smutek, złość, strach).</p> <p>► Potrafi określić swoje samopoczucie w danej chwili.</p> <p>► Nazywa uczucia i emocje innych ludzi na podstawie ilustracji oraz obserwacji zachowań.</p> <p>► Poznaje sposoby rozwiązywania konfliktów w akceptowalny sposób (poprzez rozmowę, z wykorzystaniem sztuki osiągnięcia kompromisu).</p> <p>► Przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla siebie form wyrazu.</p>

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>2. Szanuje emocje swoje i innych osób.</p> <p>3. Przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych.</p> <p>4. Przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu.</p> <p>5. Rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi powiedzieć, co lubi, a czego nie; uczy się akceptować czyjąś odrębność. ▶ Zgodnie bawi się z innymi dziećmi; dzieli się zabawkami. ▶ W kulturalny sposób zwraca się do rówieśników i dorosłych. ▶ Uczy się słuchać, gdy mówią inni. ▶ Nie przerywa wypowiedzi innym osobom. ▶ Czeka na swoją kolej. ▶ Stara się zrozumieć stan emocjonalny rówieśników; pomaga innym w codziennych sytuacjach. ▶ Rozumie, że nie wolno niszczyć wytworów innych (budowli, rysunków itp.). ▶ Stosuje zwroty grzecznościowe (w rozmowie z dorosłymi i rówieśnikami). ▶ Chętnie przychodzi do przedszkola. ▶ Zna zasady zachowania w grupie przedszkolnej. ▶ Potrafi właściwie reagować na zmianę środowiska. ▶ Uczestniczy w zabawach grupowych; czerpie radość z zabawy z innymi dziećmi. ▶ Potrafi zaakceptować stawiane wymagania. ▶ Poznaje swoje możliwości i mocne strony. ▶ Przedstawia swoje emocje za pomocą mimiki, emotikonów, ilustracji lub pokazuje swój stan emocjonalny ruchem. ▶ Potrafi zaplanować i wykonać miłą niespodziankę dla rówieśnika lub osoby dorosłej. ▶ Używa miłych słów w stosunku do rówieśników i dorosłych. ▶ Okazuje innym sympatię w akceptowalny sposób. ▶ Pomaga innym w codziennych czynnościach (w sali i na świeżym powietrzu). ▶ Akceptuje nieobecność rodziców, kiedy spędza czas w przedszkolu. ▶ Wie, że rodzice przyjdą w wyznaczonym czasie. ▶ Akceptuje obowiązki zawodowe rodziców i swój pobyt w przedszkolu. ▶ Opowiada rodzicom o swoich przedszkolnych przeżyciach. ▶ Przygotowuje niespodzianki dla bliskich osób. ▶ Samodzielnie radzi sobie w trudnych chwilach. ▶ Chętnie opowiada o swojej rodzinie.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>6. Rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie.</p> <p>7. Szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.</p> <p>8. Zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji.</p> <p>9. Wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.</p> <p>10. Dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność rozróżniania sytuacji sprawiających przyjemność od niemiłych. ▶ Wie, które zachowania są akceptowane w przedszkolu, a które nie. ▶ Rozumie i toleruje zachowania innych osób. ▶ Poznaje stany emocjonalne dzieci i dorosłych na podstawie obserwacji. ▶ Odczuwa radość ze wspólnej zabawy i spędzania czasu w grupie rówieśniczej. ▶ Zna zasady zachowania w przedszkolu i stara się je stosować. ▶ Potrafi nazwać postawy bohaterów wierszy, opowiadań, bajek (<i>zły, dobry</i>). ▶ Wie, że w trudnych chwilach można zwrócić się o pomoc do osoby dorosłej lub rówieśnika. ▶ Wie, co to znaczy być miłym dla innych, dobrze kogoś traktować. ▶ Wdraża się do kontroli swojego zachowania. ▶ Słucha poleceń nauczyciela. ▶ Stara się unikać przemocy fizycznej. ▶ Stara się panować nad swoimi emocjami. ▶ Poznaje zasadę, że wszyscy mają te same prawa i obowiązki. ▶ Stara się zachować spokój podczas rozwiązywania trudnych sytuacji; cierpliwie czeka na swoją kolej. ▶ Uczestniczy w zabawach tematycznych; odgrywa wyznaczone role. ▶ Poznaje zasadę opóźnionej gratyfikacji. ▶ Uważnie słucha utworów literackich; wczuwa się w uczucia ich bohaterów i uczy się je nazywać. ▶ Stara się zaakceptować odmienne upodobania rówieśników. ▶ Potrafi pocieszyć rówieśnika w trudnej dla niego chwili. ▶ Uczy się sprawiania innym przyjemnych niespodzianek. ▶ Zdobywa wiadomości o otaczającym je środowisku naturalnym. ▶ Rozumie potrzebę opieki nad zwierzętami, zapewnienia im godnych warunków życia i opieki weterynaryjnej. ▶ Wie, że zwierzęta mają zdolność odczuwania i nie wolno się nad nimi znęcać. ▶ Poznaje sposoby opieki nad zwierzętami; włącza się do akcji dokarmiania ptaków zimą. ▶ Uczy się życzliwości wobec zwierząt.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	11. Dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Obserwuje przyrodę i dostrzega jej piękno. ▶ Odczuwa radość z przebywania na świeżym powietrzu. ▶ Wdraża się do utrzymania porządku w otoczeniu przedszkola. ▶ Uczy się właściwych zachowań podczas kontaktu z przyrodą; nie niszczy zasobów naturalnych. ▶ Dbą o wzbogacenie przedszkolnego kącika przyrodniczego. ▶ Uczy się dbać o środowisko poprzez segregację odpadów. ▶ Uczy się dbać o rośliny w sali przedszkolnej (uprawa roślin). ▶ Wykorzystuje odpady do tworzenia prac plastycznych i technicznych.
Spółeczny	<p>1. Przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze.</p> <p>2. Odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.</p> <p>3. Postępuje swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.</p> <p>4. Używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Odnosi się z szacunkiem do dorosłych i rówieśników; oczekuje dobrego traktowania od innych. ▶ Stara się sprawiedliwie traktować inne dzieci, akceptować ich zachowanie oraz wybór zabaw. ▶ Nawiązuje koleżeńskie relacje z rówieśnikami. ▶ Pomimo różnic między dziećmi stara się akceptować wszystkich rówieśników. ▶ Pomaga innym w codziennych czynnościach; dzieli się zabawkami. ▶ Zna i wymienia imiona członków swojej najbliższej rodziny (rodziców, rodzeństwa, dziadków). ▶ Opowiada o swojej rodzinie; wymienia wspólne zainteresowania jej członków. ▶ Potrafi podać nazwę swojej grupy przedszkolnej. ▶ Chętnie mówi o swoich ulubionych zajęciach. ▶ Uczestniczy w rodzinnych spotkaniach organizowanych w przedszkolu. ▶ Utrwala pojęcia związane z przynależnością narodową. ▶ Potrafi powiedzieć, jak się nazywa (podaje swoje imię i nazwisko); reaguje uwagą na swoje imię. ▶ Przedstawia się na forum grupy. ▶ Zna imiona dzieci w grupie; postępuje się nimi, zapraszając rówieśników do zabawy. ▶ Utrwala nazwę miejscowości, w której mieszka. ▶ Doskonali umiejętność używania zwrotów grzecznościowych adekwatnie do sytuacji (w przedszkolu, domu i miejscach publicznych). ▶ Potrafi przeprosić za swoje niewłaściwe zachowanie. ▶ Stosuje się do obowiązujących w przedszkolu nakazów i zakazów.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku.</p> <p>6. Nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.</p> <p>7. Respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.</p> <p>8. Obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe.</p> <p>9. Komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wie, jakie zachowania są właściwe, a jakich należy unikać. ▶ Współtworzy kodeks przedszkolaka. ▶ Stara się przestrzegać zasad zawartych w kodeksie grupowym. ▶ Stara się zgodnie współpracować z innymi dziećmi i dorosłymi podczas zabawy oraz odpoczynku. ▶ Wie, że jego zachowania mają wpływ na atmosferę w grupie. ▶ Stara się unikać wszelkich aktów agresji. ▶ Uczy się współdziałania w zespole podczas zabaw konstrukcyjnych i plastycznych, a także prac użytecznych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje na podstawie konkretnych przykładów z życia i literatury wartości moralne (odwagę, szacunek, dobro, życzliwość itp.). ▶ Uczy się oceniać swoje postępowanie w odniesieniu do wartości moralnych. ▶ Stara się postępować w zgodzie z tymi wartościami; okazuje życzliwość rówieśnikom i dorosłym. ▶ Poznaje podania i legendy o swojej ojczyźnie. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Zna zasady właściwego zachowania się w przedszkolu i poza nim; stara się je stosować. ▶ Podczas zabawy z dziećmi respektuje ich potrzeby. ▶ Mówi o swoich potrzebach. ▶ Stara się sumiennie wykonywać swoje obowiązki (takie jak pełnienie dyżurów, dbanie o porządek, wspólne zabawki, przybory, ubrania itp.). ▶ Wdraża się do uważnego słuchania dorosłych i dzieci. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Stara się uważnie słuchać wypowiedzi innych osób. ▶ Wypowiada się umiarkowanie głośno. ▶ Podczas rozmowy utrzymuje kontakt wzrokowy z rozmówcą. ▶ W czasie zajęć stara się skupić uwagę na prowadzącym. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Zwraca się do dzieci i dorosłych w sposób swobodny. ▶ Informuje dorosłych i dzieci o swoich problemach. ▶ Uczy się precyzyjnego wypowiadania się na temat swoich potrzeb. ▶ Przekazuje swoje oczekiwania za pomocą słów i gestów. ▶ Uczy się uzasadniać swoje wybory.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
Poznawczy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego. 2. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach. 3. Odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczestniczy w różnych zajęciach przedszkolnych: <ul style="list-style-type: none"> • wciela się w różne role (w trakcie zabaw kierowanych i samorządnych), • odczuwa nastrój odtwarzanej muzyki (swobodny taniec), • demonstruje swój stan emocjonalny za pomocą ruchu, • wyraża swoją ekspresję twórczą w pracach plastycznych i technicznych, • uczestniczy w przedstawieniach teatralnych, • bierze udział w zabawach umożliwiających poznanie samego siebie, • wyraża samego siebie za pomocą różnych środków wyrazu (mimiki, samodzielnych wytworów, konstrukcji z klocków i materiału przyrodniczego itd.). ▶ Rozwija swoje umiejętności komunikacyjne poprzez wypowiedzi na dany temat: <ul style="list-style-type: none"> • próbuje wypowiadać się płynnie i wyraźnie na temat wierszy, • wdraża się do kontroli napięcia głosu podczas wypowiedzi na forum grupy oraz w trakcie swobodnej zabawy, • wykonuje ćwiczenia logopedyczne i oddechowe, które mają wpływ na prawidłową artykulację głosek, • stara się poprawnie wypowiadać ciche i głośne dźwięki, • powtarza słowa, wiersze, piosenki; stara się mówić tekst dokładnie i zrozumiale, • wypowiada się na interesujący je temat, • uczestniczy w zabawach słuchowych; identyfikuje dźwięki z otoczenia. ▶ Wdraża się do skupiania uwagi na słuchanych utworach literackich, oglądanych filmach i programach dla dzieci. ▶ Wypowiada się na temat postaci. ▶ Uczy się odróżniać bohaterów realnych od fikcyjnych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>4. Rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.</p> <p>5. Odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki.</p> <p>6. Wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Interesuje się literami i napisami. ▶ Próbuje rozpoznać zapis swojego imienia umieszczony na przedszkolnej szafce, krzeselku, obok znaczka w łazience. ▶ Przygląda się napisom przeznaczonym do czytania globalnego. ▶ Interesuje się podpisami umieszczonymi w kąciach tematycznych. ▶ Odszukuje znane litery w różnych napisach. ▶ Dostrzega przydatność umiejętności czytania (domaga się przeczytania bajki, wiersza, podpisu pod rysunkiem). ▶ Próbuje odwzorowywać niektóre litery z napisów. ▶ Opowiada o wydarzeniach z przedszkola i domu. ▶ Udziela odpowiedzi na pytania dotyczące wysłuchanego utworu literackiego. ▶ Kształtuje umiejętność wypowiadania się na temat prostej historyjki obrazkowej. ▶ Zauważa związki przyczynowo-skutkowe w prostych historyjkach i opowiadaniach. ▶ Deklamuje wiersze z przedszkolnego repertuaru. ▶ Wdraża się do rozwiązywania zagadek słownych. ▶ Deklamuje rymowanki i wyliczanki; wykorzystuje je podczas zabaw. ▶ Stara się uważnie słuchać nauczyciela i zapamiętywać sens wypowiedzi. ▶ Wymyśla swoje nazwy przedmiotów i używa ich w trakcie zabawy. ▶ Ćwiczy umiejętność uważnego słuchania utworów literackich czytanych przez nauczyciela. ▶ Uczy się rozpoznawać żarty językowe. ▶ Nadaje tytuły swoim wytworom (rysunkom, budowłom).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>7. Eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku, oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozpoznaje akompaniament do marszu, biegu, podskoków. ▶ Śpiewa piosenki z przedszkolnego repertuaru. ▶ Reaguje ruchem na zmiany dynamiki, tempa i wysokości dźwięków w czasie zabaw z akompaniamentem muzycznym. ▶ Stara się stworzyć własny rytm (np. do naśladowania przez inne dzieci w zabawach zespołowych). ▶ Słucha różnych rodzajów muzyki (klasycznej, dziecięcej, ludowej, regionalnej itd.). ▶ Uczy się na pamięć piosenek; zapamiętuje słowa i melodię. ▶ Stara się zapamiętać i odtworzyć inscenizację ruchową do piosenek. ▶ Próbuje samodzielnie wymyślać ruchy do piosenek. ▶ Chętnie uczestniczy w zajęciach muzycznych i zabawach przy muzyce. ▶ Eksperymentuje rytmem, głosem i ruchem. ▶ Próbuje samodzielnie tworzyć muzykę, wykorzystując różne źródła dźwięków. ▶ Muzykuje z użyciem instrumentów perkusyjnych. ▶ Odtwarza proste kroki taneczne. ▶ Słucha utworów wokalnych i instrumentalnych. ▶ Uczestniczy w koncertach muzycznych. ▶ Słucha hymnu państwowego.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru.</p> <p>9. Czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie.</p> <p>10. Wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Próbuje wykonywać własne eksperymenty graficzne (kredką, farbami itd.). ▶ Poznaje różne techniki plastyczne. ▶ Wykonuje proste ćwiczenia grafomotoryczne. ▶ Samodzielnie dobiera kolory; nazywa barwy podstawowe i pochodne. ▶ Uczy się prawidłowo trzymać narzędzia malarskie i przybory plastyczne. ▶ Uczy się rysować na różnych fakturach i formatach. ▶ Kształtuje umiejętność planowania swojej pracy. ▶ Uczy się określać kierunki i miejsca na kartce. ▶ Próbuje opowiedzieć, co przedstawia dana praca. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozpoznaje swój znaczek indywidualny. ▶ Kształtuje umiejętność rozpoznawania niektórych symboli i znaków graficznych (piktogramów, symboli pogody, znaków ewakuacyjnych i drogowych, oznaczeń dyżurnych, kodów matematycznych itd.). ▶ Wie, że znaki mają znaczenie; uczy się je rozpoznawać. ▶ Próbuje tworzyć własne symbole; wyjaśnia ich znaczenie. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kształtuje umiejętność rozpoznawania symboli narodowych (flagi, godła, barw narodowych). ▶ Nabywa wiedzę o tym, że kraj, w którym mieszka, to Polska. ▶ Uczy się słów i melodii hymnu państwowego; wie, że należy go śpiewać, zachowując odpowiednią postawę. ▶ Poznaje polskie podania i legendy. ▶ Uczy się rozpoznawać symbole Unii Europejskiej; poznaje inne kraje unijne. ▶ Uczestniczy w przygotowaniach do świąt państwowych, dekorowaniu przedszkola (wykonuje z pomocą flagę i kotylion).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>11. Wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę.</p> <p>12. Klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Konstruuje budowle (przestrzenne i płaskie) z dostępnych klocków i materiałów naturalnych. ▶ Kształtuje umiejętność zagospodarowywania sali i przedszkolnego ogrodu; tworzy kąciki tematyczne. ▶ Wykorzystuje w zabawach dostępne materiały; nadaje im inne znaczenie i funkcje. ▶ Uczy się porównywać kształt, wielkość, liczbę i ciężar klocków, zabawek oraz innych dostępnych przedmiotów. ▶ Kształtuje umiejętność określania położenia przedmiotów w przestrzeni; posługuje się przyimkami: <i>nad, pod, obok, na, w, za</i>. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kształtuje umiejętność dostrzegania podobieństw i różnic między klockami, figurami itp. ▶ Próbuje dopasowywać do siebie podobne przedmioty. ▶ Podejmuje próbę segregowania przedmiotów na podstawie ich cech jakościowych (kształtu, koloru, wielkości, przeznaczenia). ▶ Grupuje przedmioty na podstawie określonej cechy; tworzy zbiory. ▶ Próbuje nazywać utworzone zbiory (zbiór klocków, kwiatów, muszelek itp.). ▶ Porównuje przedmioty; zauważa wyraźne różnice. ▶ Selekcjonuje przedmioty ze względu na ich przeznaczenie. ▶ Stara się grupować obiekty w trakcie zabawy lub porządkowania sali. ▶ Uczy się wskazywać obiekt, który nie pasuje do pozostałych. ▶ Kształtuje umiejętność układania przedmiotów w szeregi i ciągi według podanego wzoru lub instrukcji. ▶ Próbuje układać ciągi i szeregi z różnych materiałów oraz przedmiotów według własnego pomysłu. ▶ Poznaje figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt i prostokąt). ▶ Uczy się odszukiwać w otoczeniu przedmioty w kształcie figur.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>13. Eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but.</p> <p>14. Określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą.</p> <p>15. Przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczestniczy w zabawach badawczych. ▶ Obserwuje wynik eksperymentów. ▶ Prowadzi obserwacje (pogody, roślin w założonej uprawie, przyrody itp.). ▶ Kształtuje umiejętność porównywania długości przedmiotów i dostrzegania różnic pomiędzy nimi. ▶ Używa określeń: <i>wysoki, niski, długi, krótki, równy</i>. ▶ Dokonuje pomiaru obiektów za pomocą sznurka, stopy, dłoni. ▶ Próbuje układać przedmioty od najkrótszego do najdłuższego i odwrotnie. ▶ Kształtuje umiejętność wzrokowego porównywania liczebności zbiorów. ▶ Manipuluje przedmiotami; porównuje ich wielkości i kształty. ▶ Próbuje przewidywać następstwa swoich działań (łączyć przyczynę ze skutkiem). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi wskazać i nazwać poszczególne części ciała. ▶ Uczy się określać położenie przedmiotów w przestrzeni; stosuje określenia: <i>na, pod, przed, za, wysoko, nisko</i>. ▶ Uczy się określać kierunek ruchu; stosuje określenia: <i>do tyłu, do przodu</i>. ▶ Kształtuje umiejętność rozróżniania prawej i lewej strony ciała. ▶ Kształtuje umiejętność rysowania prostych szlaczeków i układania prostych ciągów z klocków (od strony lewej do prawej). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kształtuje umiejętność przeliczania elementów zbiorów w poznanym zakresie. ▶ Wzrokowo szacuje liczebność; stosuje określenia: <i>więcej, mniej, dużo, mało</i>. ▶ Uczy się szacować, których elementów jest więcej, a których mniej. ▶ Posługuje się liczebnikami głównymi w dostępnym zakresie. ▶ Podczas rachowania liczy na palcach lub zbiorach zastępczych. ▶ Ustawia elementy do liczenia w szeregu. ▶ Zwraca uwagę na ostatni liczebnik (ostateczną liczbę).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>16. Posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy.</p> <p>17. Rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym.</p> <p>18. Posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół.</p> <p>19. Podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznałe nazwy poszczególnych pór roku (zwłaszcza aktualnej). ▶ Dostrzega następstwo czasu, przemienność pór (noc i dzień). ▶ Uczy się nazywać poszczególne pory dnia. ▶ Przestrzega rytmu dnia w przedszkolu (czasu na higienę, posiłki, zabawę, zajęcia, spacer itd.). ▶ Stopniowo zapoznaje się z kalendarzem – poznałe nazwy dni tygodnia, powtarza je w trakcie zabawy. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Dostrzega rolę, jaką w codziennym życiu odgrywają pieniądze. ▶ Wie, do czego służą pieniądze. ▶ Dostrzega różnice między banknotami a monetami. ▶ Uczy się posługiwać modelami pieniędzy w trakcie zabawy (w sklep, lodziarnię itp.). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kształtuje umiejętność opisywania warunków pogodowych. ▶ Uczy się nowych określeń stanów pogody. ▶ Próbuje połączyć zjawiska atmosferyczne z porami roku. ▶ Poznałe sposoby przygotowywania się na określone warunki atmosferyczne (ubieranie się stosownie do pogody). ▶ Prowadzi kalendarz pogody; zapoznaje się z jej symbolami. ▶ Obserwuje skutki zjawisk atmosferycznych. ▶ Bierze udział w eksperymentach; obserwuje zjawiska zamarzania wody, jej skraplania się, topnienia śniegu itd. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Zwraca uwagę na książki i czasopisma znajdujące się w kąciu czytelnym. ▶ Ogląda obrazki. ▶ Domaga się przeczytania interesujących je pozycji czytelniczych. ▶ Uczestniczy w wyborze książki do czytania dla całej grupy; uzasadnia swój wybór. ▶ Buduje konstrukcje z dostępnych klocków i materiałów. ▶ Dzieli się swoimi pomysłami z innymi dziećmi.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>20. Wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód.</p> <p>21. Rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Interesuje się zawodami, które wykonują jego rodzice i osoby z najbliższego otoczenia. ▶ Poznaje nazwy różnych zawodów; wykorzystuje te wiadomości podczas zabaw tematycznych. ▶ Poznaje czynności i uczy się je dopasowywać do zawodów. ▶ Ogląda na ilustracjach charakterystyczne stroje, które noszą osoby wykonujące różne zawody. ▶ Poznaje proste polecenia i zwroty w języku obcym. ▶ Uczestniczy w prostych zabawach (naśladowczych, muzycznych, ruchowych, plastycznych i konstrukcyjnych) prowadzonych w języku obcym. ▶ Uczy się wymowy prostych słów i zwrotów w języku obcym. ▶ Uczy się piosenek i wierszy w języku obcym; wykonuje je wraz z grupą. ▶ Ośluchoje się z językiem obcym.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>22. Reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej.</p> <p>23. Reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje proste polecenia i zwroty w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Ośluchoje się z językiem mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach grupowych. ▶ Wzbogaca słownictwo o nowe słowa i zwroty w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Powtarza wierszyki, rymowanki i piosenki w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Zapoznaje się z wyglądem strojów ludowych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje proste polecenia i zwroty w języku regionalnym – kaszubskim. ▶ Ośluchoje się z językiem regionalnym – kaszubskim. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach grupowych.

Treści edukacyjne

5-latki

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
Fizyczny	<ol style="list-style-type: none">1. Zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne.2. Wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł.3. Spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku.4. Komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.	<ul style="list-style-type: none">▶ Ma świadomość systematyczności i powtarzalności w zakresie wykonywania czynności higienicznych.▶ Rozumie konieczność dbania o higienę; poznaje zagrożenia wynikające z jej nieprzestrzegania; ma świadomość, że wiele chorób jest przenoszonych przez brudne ręce.▶ Doskonali umiejętność dokładnego mycia zębów; dba o czystość przyborów higienicznych.▶ Wdraża się do samokontroli czystości ciała i dbałości o estetykę wyglądu.▶ Samodzielnie korzysta z toalety; przestrzega zasad higieny; nabywa świadomość prawa do intymności. ▶ Doskonali umiejętność ubierania się; nabywa świadomość właściwej kolejności wykonywanych czynności.▶ Doskonali umiejętność zapinania guzików i suwaków.▶ Rozwija umiejętność prawidłowego odkładania ubrań w przedszkolu i podczas wizyt w miejscach użyteczności publicznej.▶ Doskonali umiejętność dobierania ubioru do pory roku i warunków atmosferycznych; dba o swój wygląd. ▶ Zna i stosuje zasady kulturalnego zachowania podczas spożywania posiłków.▶ Doskonali umiejętność posługiwania się sztućcami (chwyt, nabieranie potraw).▶ Poszerza swój zakres umiejętności związany z prawidłowym i estetycznym nakrywaniem do stołu, a także samodzielnym nakładaniem sobie potraw; nalewa zupę z wazy i wlewa napój do kubka; sprząta po posiłku. ▶ Rozwija umiejętność nazywania swoich potrzeb związanych np. z głodem i pragnieniem, a także informowania o nich, o złym samopoczuciu i napotykanym trudnościach w sposób akceptowalny społecznie.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.</p> <p>6. Inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny.</p> <p>7. Wykonuje czynności takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Chętnie uczestniczy w zabawach i zajęciach ruchowych organizowanych w sali i na świeżym powietrzu. ▶ Rozumie konieczność przestrzegania zasad dotyczących zachowania bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych; właściwie korzysta z przyborów i sprzętów. ▶ Doskonali umiejętność przebierania się w strój gimnastyczny; rozwija umiejętność współdziałania z innymi dziećmi podczas ćwiczeń w parze lub zespole; poznaje zasady zdrowej rywalizacji. ▶ Tworzy konstrukcje i kompozycje (płaskie i przestrzenne) z różnych materiałów; poznaje sposoby ich łączenia. ▶ Wykonuje prace z papieru; uczy się jego precyzyjnego składania i zaginania; wykorzystuje do prac różne zgromadzone w sali materiały. ▶ Rozwija umiejętność tworzenia konstrukcji i prac plastyczno-technicznych z przestrzeganiem zasad (oszczędne gospodarowanie materiałem, organizowanie miejsca pracy, sprzątanie po jej zakończeniu). ▶ Ma wykształcony prawidłowy chwyt; wzmacnia napięcie mięśni; rozwija umiejętność dostosowywania siły nacisku do narzędzia; rozwija umiejętność posługiwania się nożyczkami. ▶ Wykonuje różne ćwiczenia manipulacyjne oraz prace konstrukcyjne i plastyczno-techniczne poprawiające sprawność manualną i koordynację wzrokowo-ruchową. ▶ Doskonali swoją sprawność manualną podczas wykonywania ćwiczeń graficznych; utrwala właściwy kierunek kreślenia (od lewej strony do prawej, od góry do dołu, a form kolistych – przeciwnie do ruchu wskazówek zegara). ▶ Nabywa świadomość znaczenia właściwej postawy i prawidłowego układania ręki podczas rysowania i ćwiczeń graficznych. ▶ Doskonali umiejętności związane wykonywaniem prostych prac porządkowych z użyciem zmiotki, szufelki i ściereczki.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.</p> <p>9. Wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali swoją sprawność fizyczną poprzez rozwijanie różnych umiejętności i predyspozycji ruchowych. ▶ Rozumie, że doskonalenie sprawności fizycznej wymaga wykonywania systematycznych ćwiczeń. ▶ Poznaje wyznaczniki prawidłowej postawy; rozwija nawyk kontrolowania swojej postawy w różnych sytuacjach. ▶ Doskonali płynność, koordynację i świadomość ruchów całego ciała podczas samorządnych aktywności ruchowych i ćwiczeń gimnastycznych. ▶ Rozwija płynność, koordynację i świadomość ruchów ręki podczas ćwiczeń grafomotorycznych.
Emocjonalny	<p>1. Rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem.</p> <p>2. Szanuje emocje swoje i innych osób.</p> <p>3. Przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych.</p> <p>4. Przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozwija umiejętność kontrolowania swojego zachowania podczas różnych sytuacji. ▶ Próbuje sobie radzić z nieprzyjemnymi emocjami i odczuciami; uczy się okazywać je w sposób akceptowalny społecznie. ▶ Poznaje i uczy się stosować sposoby rozwiązywania konfliktów (dialog). ▶ Próbuje oceniać zachowania swoje i rówieśników w odniesieniu do kontraktu grupowego. ▶ Uczy się rozróżniania i nazywania emocji; wie, że mogą one być przyjemne i nieprzyjemne. ▶ Kształtuje swoją indywidualną sferę emocjonalną; dostrzega i naśladuje pozytywne wzorce zachowań. ▶ Uczy się opanowywać silne emocje. ▶ Dostrzega skutki swoich działań. ▶ Potrafi poprosić o pomoc. ▶ Rozwija umiejętność przedstawiania stanów emocjonalnych za pomocą mimiki i gestów. ▶ Odróżnia zachowania negatywne od pozytywnych; nabywa umiejętność oceny postępowania (swojego lub innych) z zastosowaniem odpowiednich określeń. ▶ Rozwija umiejętność zrozumiałego dla rówieśników i dorosłych komunikowania swoich odczuć i emocji.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze.</p> <p>6. Rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie.</p> <p>7. Szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.</p> <p>8. Zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji.</p> <p>9. Wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Radzi sobie w trudnej sytuacji pożegnania z bliską osobą; określa swoje emocje związane z rozstaniem z nią. ▶ Nabywa świadomość, że praca zawodowa rodziców jest codziennym obowiązkiem, który należy wypełnić. ▶ Rozumie znaczenie niektórych powiedzeń, np.: „Nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe”; postępuje zgodnie z ich znaczeniem. ▶ Dostrzega przejawy przemocy emocjonalnej i fizycznej; uczy się na nie reagować. ▶ Nabywa umiejętność rozwiązywania konfliktów na drodze rozmowy (wysłuchanie argumentów drugiej strony, przedstawienie swoich racji). ▶ Uczy się nazywać swoje emocje pojawiające się w kontaktach z rówieśnikami i osobami dorosłymi. ▶ Wie, że w trudnych sytuacjach zawsze może zwrócić się o pomoc do osoby dorosłej. ▶ Uczy się rozmawiać o emocjach; wyzbywa się obaw przed ujawnianiem swoich trudnych emocji (np. strachu). ▶ Wzmacnia świadomość, że nie zawsze można wygrywać; podejmuje próby pogodzenia się z przegraną. ▶ Buduje poczucie własnej wartości i wiarę w swoje możliwości; stara się pokonywać trudności i własne słabości. ▶ Poznaje swoje mocne i słabe strony; nabywa świadomość, z czym sobie poradzi, a kiedy powinno poprosić o pomoc. ▶ Uczy się oceniania sytuacji; rozumie, że przed podjęciem działania lub decyzji powinno się zastanowić; uczy się dostrzegać skutki swoich decyzji. ▶ Rozwija umiejętność rozpoznawania i nazywania stanów emocjonalnych osób z najbliższego otoczenia. ▶ Nabywa świadomość odczuć innych osób; uczy się sposobów ich wspierania, gdy przeżywają nieprzyjemne emocje. ▶ Wdraża poznane sposoby rozwiązywania konfliktów; stara się dążyć do rozwiązania, które przyniesie satysfakcję każdej ze stron.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>10. Dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę.</p> <p>11. Dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje miejsca, w których żyją bezdomne zwierzęta, a także sposoby niesienia im pomocy. ▶ Rozwija w sobie opiekuńczy stosunek do zwierząt; podejmuje się pomocy potrzebującym zwierzętom, np. dokarmiania ptaków zimą. ▶ Poszerza swoją wiedzę na temat różnorodności krajobrazów; rozumie znaczenie przyrody dla zdrowia człowieka. ▶ Poznaje niszczące przyrodę działania człowieka (zanieczyszczanie powietrza, wody i gleby); poznaje i podejmuje działania ukierunkowane na jej ochronę (np. segreguje odpady, oszczędza wodę i energię).
Spółeczny	<p>1. Przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze.</p> <p>2. Odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wzmacnia poczucie własnej wartości poprzez samodzielne podejmowanie decyzji w codziennych sytuacjach. ▶ Rozwija umiejętności dostrzegania potrzeb rówieśników i udzielania im pomocy w trudnych sytuacjach. ▶ Zauważa w codziennych sytuacjach przedszkolnych bezpodstawne odsuwanie rówieśników od zabawy lub „namawianie się” grupy przeciwko komuś; stara się reagować na takie zachowania. ▶ Poszerza swoją wiedzę na temat życia ludzi w bliższym i dalszym otoczeniu (pochodzenie, wygląd, zwyczaje). ▶ Rozwija zainteresowanie poznawaniem historii swojej rodziny; zna imiona członków najbliższej rodziny; próbuje określać stopnie pokrewieństwa. ▶ Wdraża się do podtrzymywania zainteresowań, zwyczajów i tradycji swojej rodziny. ▶ Podaje podstawowe informacje na temat swojego przedszkola i grupy, do której należy; wzmacnia z nią więź poprzez podejmowanie wspólnych działań. ▶ Kształtuje swoją świadomość narodową poprzez okazywanie zainteresowania poznawaniem historii Polski, postaci sławnych Polaków oraz ważnych wydarzeń. ▶ Aktywnie uczestniczy w organizowanych na terenie przedszkola uroczystościach związanych z obchodzeniem świąt narodowych i regionalnych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>3. Posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.</p> <p>4. Używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania.</p> <p>5. Ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku.</p> <p>6. Nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Utrwala podstawowe informacje na swój temat; zna swoje imię, nazwisko i wiek, a także imiona członków swojej najbliższej rodziny. ▶ Kształtuje świadomość konieczności ograniczonego zaufania w stosunku do obcych. ▶ Rozwija umiejętność przedstawiania się na forum grupy, w kontaktach z rówieśnikami i osobami dorosłymi. ▶ Rozwija umiejętność proszenia o pomoc i podawania istotnych informacji o sobie w trudnych sytuacjach. ▶ Kształtuje nawyki stosowania form grzecznościowych i kulturalnego zachowania się w codziennych sytuacjach. ▶ Rozwija umiejętność prowadzenia rozmów z rówieśnikami i osobami dorosłymi; uważnie słucha ich wypowiedzi. ▶ Kształtuje świadomość odpowiedzialności za swoje słowa wypowiedziane do innych osób ▶ Uczestniczy w opracowaniu kontraktu grupowego (zbioru zasad) z wykorzystaniem symboli i wyrazów do czytania globalnego. ▶ Rozwija umiejętności dokonywania samooceny i oceniania zachowań innych z zastosowaniem odpowiednich określeń. ▶ Kształtuje umiejętność przestrzegania reguł uczciwej rywalizacji podczas zabaw z elementami sportu i zawodnictwa. ▶ Kształtuje świadomość swojej odpowiedzialności za rzeczy stanowiące własność wspólną (np. zabawki przedszkolne) lub innych osób. ▶ Poznaje wzorce zachowań w sytuacji zadośćuczynienia za wyrządzenie krzywdy (np. odbudowanie zniszczonej budowli). ▶ Uczy się rozumieć znaczenie uniwersalnych wartości (takich jak dobro, prawda, sprawiedliwość, uczciwość) w odniesieniu do siebie i innych osób. ▶ Uczy się oceniać sytuacje społeczne; wskazuje, co jest dobre, a co złe. ▶ Kształtuje w sobie postawę tolerancji i życzliwość wobec ludzi innych narodowości, o odmiennym wyglądzie lub ograniczonej sprawności.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>7. Respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.</p> <p>8. Obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe.</p> <p>9. Komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stopniowo poznaje szerokie znaczenie najważniejszych praw dziecka. ▶ Nabywa świadomość swoich praw i obowiązków. ▶ Rozumie znaczenie powiedzenia: „Nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe” i stara się przestrzegać tej zasady współżycia społecznego. ▶ Dostrzega łamanie zapisów kontraktu grupowego i próbuje przeciwstawić się takim działaniom. ▶ Doskonali umiejętności uważnego słuchania i analizowania wypowiedzi rówieśników oraz osób dorosłych w celu właściwego zrozumienia i wypełnienia prośby, polecenia lub instrukcji. ▶ Rozwija swoją koncentrację uwagi i aktywność podczas różnych zajęć; podąża za ich tokiem; reaguje na polecenia i sygnały nauczyciela kierowane do całej grupy. ▶ Rozwija swoje umiejętności językowe; poszerza swoje słownictwo (bierne i czynne); wykonuje ćwiczenia: słuchowe, artykulacyjne, oddechowe. ▶ Rozwija umiejętność budowania wypowiedzi wielozdaniowych. ▶ Rozwija umiejętności prowadzenia rozmów, dyskusji i prezentowania swoich opinii.
Poznawczy	<p>1. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Odgrywa różne role w zabawach teatralnych. ▶ Ilustruje muzykę mimiką, ruchem i gestem. ▶ Gra na różnych instrumentach. ▶ Tworzy ilustracje do treści utworów; planuje prace plastyczne. ▶ Tworzy inscenizacje do treści i melodii poznanych utworów. ▶ Uczestniczy w zabawach rozwijających poznanie samego siebie. ▶ Wyraża samego siebie za pomocą różnych środków, samodzielnych wytworów, konstrukcji z klocków i materiału przyrodniczego.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>2. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach.</p> <p>3. Odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych.</p> <p>4. Rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozwija swoje umiejętności komunikacyjne; tworzy wypowiedzi na podane tematy. ▶ Doskonali umiejętność płynnego wypowiadania się na temat wierszy i opowiadań. ▶ Odpowiada na pytania i je zadaje. ▶ Poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy na forum grupy i podczas swobodnych zajęć. ▶ Mówi w zrozumiały sposób o swoich potrzebach. ▶ Nazywa osoby i czynności; opisuje przedmioty. ▶ Dzieli nazwy na sylaby. ▶ Wyodrębnia głoski w nagłosach prostych fonetycznie słów. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Słucha wierszy, w których opisano nierealne zdarzenia. ▶ Odgrywa role. ▶ Opisuje postaci występujące w utworach literackich. ▶ Tworzy nierealne opowieści. ▶ Rozróżnia bohaterów realistycznych i fikcyjnych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Interesuje się literami i napisami. ▶ Rozpoznaje zapis swojego imienia na szafce przedszkolnej, w szatni, na kartce z rysunkiem itd. ▶ Czyta globalnie wyrazy występujące w jego najbliższym otoczeniu. ▶ Rozpoznaje niektóre litery w napisach i książkach dla dzieci. ▶ Różnicuje litery wielkie i małe. ▶ Odwzorowuje niektóre litery z napisów.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki.</p> <p>6. Wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozwija swoje umiejętności komunikacyjne; tworzy wypowiedzi na podane tematy. ▶ Doskonali umiejętność płynnego wypowiadania się na temat wierszy i opowiadań. ▶ Odpowiada na pytania i je zadaje. ▶ Poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy na forum grupy i podczas swobodnych zajęć. ▶ Mówi w zrozumiały sposób o swoich potrzebach. ▶ Nazywa osoby i czynności; opisuje przedmioty. ▶ Dzieli nazwy na sylaby. ▶ Wyodrębnia głoski w nagłosach prostych fonetycznie słów. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczestniczy w zabawach teatralnych organizowanych z inicjatywy nauczyciela i dzieci. ▶ Deklamuje rymowanki i wyliczanki; wykorzystuje je w trakcie zabawy. ▶ Doskonali umiejętność skupiania uwagi; zapamiętuje sens wypowiedzi. ▶ Wymyśla własne nazwy przedmiotów; używa ich w trakcie zabawy. ▶ Uważnie słucha utworów literackich czytanych przez nauczyciela. ▶ Doskonali umiejętność rozumienia żartów językowych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>7. Eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku, oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Słucha w skupieniu muzyki. ▶ Dostrzega zmiany charakteru muzyki; prawidłowo reaguje na zmianę tempa, dynamiki i wysokość dźwięków w czasie zabaw z akompaniamentem muzycznym. ▶ Rozpoznaje melodię piosenki. ▶ Śpiewa piosenki dziecięce i ludowe. ▶ Uczestniczy w przedstawieniach. ▶ Wymyśla własny rytm, np. do naśladowania przez inne dzieci w zabawach zespołowych. ▶ Bierze udział w odgrywaniu opowieści ruchowych. ▶ Wykonuje instrumenty z przedmiotów codziennego użytku i na nich gra. ▶ Słucha różnych rodzajów muzyki (klasycznej, dziecięcej, ludowej, regionalnej itd.); uczy się je rozróżniać. ▶ Doskonali umiejętność tworzenia inscenizacji ruchowych do piosenek i melodii. ▶ Eksperymentuje rytmem, głosem i ruchem. ▶ Tworzy samodzielnie muzykę, wykorzystując różne źródła dźwięków. ▶ Muzykuje z użyciem instrumentów perkusyjnych. ▶ Odtwarza poznane kroki taneczne. ▶ Uczestniczy w profesjonalnych koncertach muzycznych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru.</p> <p>9. Czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Tworzy prace plastyczne (farbą, kredką, mazakiem, ołówkiem, świecą). ▶ Wykonuje prace z plasteliny, gliny, masy solnej lub papierowej, modeliny. ▶ Wykorzystuje różne techniki plastyczne. ▶ Wykonuje ćwiczenia grafomotoryczne (według wzoru i własnego pomysłu). ▶ Dobiera kolory; nazywa barwy (podstawowe i pochodne). ▶ Doskonali chwyt narzędzi malarskich i przyborów plastycznych. ▶ Rysuje na różnych fakturach i formatach. ▶ Doskonali umiejętność planowania swojej pracy. ▶ Określa na kartce kierunki: góra – dół, prawa i lewa strona. ▶ Łączy punkty zgodnie z ich kolejnością. ▶ Opowiada, co przedstawia dana praca. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozumie znaki umowne używane w przedszkolu. ▶ Doskonali umiejętność rozpoznawania niektórych symboli i znaków graficznych (piktogramów, symboli pogody, znaków ewakuacyjnych i drogowych, oznaczeń dyżurnych, kodów matematycznych). ▶ Wie, że poszczególne znaki mają znaczenia; zna niektóre z nich. ▶ Tworzy własne symbole; wyjaśnia ich znaczenia.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>10. Wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej.</p> <p>11. Wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę.</p> <p>12. Klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozpoznaje symbole narodowe (flagę, godło, barwy narodowe). ▶ Wie, że kraj, w którym mieszka, to Polska. ▶ Wie, że Polska leży w Europie. ▶ Doskonali znajomość słów i melodii hymnu państwowego; wie, że należy go śpiewać, zachowując odpowiednią postawę. ▶ Zna niektóre polskie legendy i podania. ▶ Rozpoznaje niektóre symbole Unii Europejskiej; poznaje inne kraje unijne. ▶ Zna zabawy dzieci z innych państw. ▶ Uczestniczy w przygotowaniach do świąt państwowych, dekorowaniu przedszkola (wykonuje z pomocą flagę i kotylion). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność konstruowania budowli (przestrzennych i płaskich) z dostępnych klocków oraz materiału naturalnego. ▶ Organizuje zabawy konstrukcyjne w sali i na placu zabaw. ▶ Wykorzystuje podczas zabaw dostępne materiały; nadaje im inne znaczenia. ▶ Porównuje kształty, wielkość, liczbę oraz ciężar klocków, zabawek i innych przedmiotów. ▶ Przelicza elementy z użyciem liczebników głównych i porządkowych w poznanym zakresie. ▶ Segreguje elementy ze względu na wybraną cechę. ▶ Doskonali umiejętność określania położenia przedmiotów w przestrzeni; posługuje się przyimkami: <i>nad, pod, obok, na, w, za</i>. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność dostrzegania podobieństw i różnic między klockami i figurami. ▶ Odtwarza, kontynuuje i nazywa rytmy (3- lub 4-elementowe). ▶ Dostrzega rytmy w otoczeniu (dzień i noc, dni tygodnia, pory dnia, pory roku). ▶ Segreguje przedmioty według ich cech jakościowych (kształtu, koloru, wielkości, przeznaczenia). ▶ Grupuje przedmioty według określonej cechy; tworzy zbiory. ▶ Klasyfikuje figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt) według kształtów. ▶ Odtwarza wzory z figur geometrycznych. ▶ Porównuje przedmioty; zauważa wyraźne różnice. ▶ Odszukuje w otoczeniu przedmioty w kształcie figur. ▶ Wskazuje obiekt, który nie pasuje do pozostałych. ▶ Układa ciągi z różnych materiałów i przedmiotów (według instrukcji lub własnego pomysłu).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>13. Eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but.</p> <p>14. Określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą.</p> <p>15. Przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Bierze udział w eksperymentach. ▶ Obserwuje wynik eksperymentów. ▶ Prowadzi obserwacje (pogody, roślin w założonej uprawie, przyrody). ▶ Doskonali umiejętności porównywania długości przedmiotów i dostrzegania różnic między nimi. ▶ Używa określeń: <i>wysoki, niski, długi, krótki, równy</i>. ▶ Dokonuje pomiaru obiektów za pomocą sznurka, stopy, dłoni. ▶ Układa przedmioty w kolejności od najkrótszego do najdłuższego i odwrotnie. ▶ Doskonali umiejętność porównywania wzrokowego liczebności zbiorów. ▶ Manipuluje przedmiotami; porównuje ich wielkości i kształty. ▶ Przewiduje następstwa swoich działań (łączy przyczynę ze skutkiem). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Wskazuje i nazywa poszczególne części ciała. ▶ Doskonali umiejętności określania położenia przedmiotów w przestrzeni i stosowania określeń: <i>na, pod, przed, za, wysoko, nisko</i>. ▶ Utrwała określanie kierunków ruchu i stosowanie określeń: <i>do tyłu, do przodu</i>. ▶ Doskonali umiejętność rozróżniania prawej i lewej strony ciała. ▶ Doskonali swoją sprawność manualną poprzez rysowanie szlaczków i układanie prostych ciągów z klocków (od strony lewej do prawej). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ustala liczebność zbiorów poprzez przeliczanie elementów i łączenie ich w pary. ▶ Używa liczebników głównych i porządkowych w poznanym zakresie. ▶ Odróżnia liczenie błędne od poprawnego. ▶ Rozpoznaje niektóre cyfry. ▶ Określa wzrokowo liczebność; stosuje określenia: <i>więcej - mniej, dużo - mało</i>. ▶ Szacuje, których elementów jest więcej, a których mniej. ▶ Rozwiązuje proste zadania matematyczne. ▶ Podczas rachowania liczy na palcach lub zbiorach zastępczych (liczmanach). ▶ Kojarzy ostatni policzony element z liczbą wszystkich elementów.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>16. Posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy.</p> <p>17. Rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym.</p> <p>18. Posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Posługuje się pojęciami: <i>wczoraj, dzisiaj, jutro</i>. ▶ Utrwała nazwy poszczególnych pór roku z naciskiem na obecną. ▶ Dostrzega następstwo czasu i przemienność pór dnia (noc – dzień). ▶ Utrwała nazwy poszczególnych pór dnia. ▶ Przestrzega rytmu dnia w przedszkolu (czasu na: higienę, posiłki, zabawę, zajęcia, spacer). ▶ Zapoznaje się z kalendarzem; utrwała nazwy dni tygodnia i miesięcy. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Organizuje zabawy tematyczne z wykorzystaniem modeli monet i banknotów. ▶ Wie, do czego służą pieniądze. ▶ Dostrzega różnice między banknotami a monetami. ▶ Poznaje wartość wybranych monet i banknotów. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność opisywania warunków pogodowych. ▶ Stosuje określenia stanów pogody. ▶ Łączy zjawiska atmosferyczne z porami roku. ▶ Wie, jak przygotować się na określone warunki atmosferyczne (ubieranie się stosownie do pogody). ▶ Prowadzi kalendarz pogody; zna jej symbole. ▶ Wie, jakie są skutki zjawisk atmosferycznych. ▶ Bierze udział w zajęciach badawczych; obserwuje zjawiska zamarzania wody, skraplania, topnienia śniegu itp. ▶ Zna różne środowiska przyrodnicze (park, las, łąkę, pole, ogród warzywny, ogród kwiatowy). ▶ Zna nazwy ptaków odlatujących na zimę i pozostających u nas. ▶ Zna nazwy dzikich zwierząt. ▶ Zna nazwy drzew iglastych i liściastych. ▶ Zna nazwy zwierząt egzotycznych. ▶ Oszczędza wodę, papier i prąd. ▶ Uczestniczy w akcjach promujących ochronę przyrody (np. sprzątaniu świata). ▶ Zna nazwy niektórych owadów. ▶ Rozumie znaczenie pszczół dla przyrody i ludzi.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>19. Podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.</p> <p>20. Wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód.</p> <p>21. Rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Samodzielnie wyszukuje informacje w książkach i czasopismach znajdujących się w kąciku czytelnicy. ▶ Ogląda ilustracje. ▶ Wskazuje interesujące pozycje czytelnicy. ▶ Uczestniczy w wyborze książki do czytania dla całej grupy; motywuje swój wybór. ▶ Dzieli się swoimi pomysłami z innymi dziećmi. ▶ Wie, że interesujące informacje można znaleźć także w internecie. ▶ Rozumie znaczenie i funkcje komputera, telefonu, tabletu. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi nazwać zawody, które wykonują jego rodzice i osoby z najbliższego otoczenia. ▶ Wymienia nazwy różnych zawodów; wykorzystuje wiadomości podczas zabaw tematycznych. ▶ Wymienia nazwy czynności; uczy się je dopasowywać do znanych zawodów. ▶ Rozpoznaje na ilustracjach charakterystyczne ubiory noszone przez przedstawicieli różnych zawodów. ▶ Przedstawia za pomocą ruchu czynności charakterystyczne dla różnych zawodów (takich jak fryzjer, kierowca, lekarz itd.). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Reaguje na proste polecenia w języku obcym (<i>chodź, weź, wstań, usiądź</i> itp.). ▶ Śpiewa piosenki w języku obcym i ilustruje je ruchem. ▶ Zna słownictwo związane z częściami ciała, kolorami, porami roku, wybranymi warzywami i owocami, niektórymi środkami transportu, liczebnikami, niektórymi zawodami, zabawkami. ▶ Zna proste polecenia i zwroty w języku obcym. ▶ Uczestniczy w prostych zabawach naśladowczych, muzycznych, ruchowych, plastycznych i konstrukcyjnych prowadzonych w języku obcym. ▶ Wymawia proste słowa i zwroty w języku obcym. ▶ Uczy się piosenek i wierszy; wykonuje je na forum grupy.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>22. Reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej.</p> <p>23. Reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Reaguje na proste polecenia i zwroty w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach grupowych. ▶ Zna proste polecenia i zwroty w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Wzbogaca słownictwo w języku mniejszości narodowej lub etnicznej o nowe słowa i zwroty. ▶ Śpiewa i deklamuje wierszyki, rymowanki, piosenki w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Rozpoznaje stroje mniejszości narodowej lub etnicznej. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Reaguje na proste polecenia i zwroty w języku regionalnym – kaszubskim. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach grupowych. ▶ Zna proste polecenia i zwroty w języku regionalnym – kaszubskim. ▶ Wzbogaca słownictwo w języku regionalnym – kaszubskim o nowe słowa i zwroty. ▶ Śpiewa i deklamuje wierszyki, rymowanki, piosenki w języku regionalnym – kaszubskim.

Treści edukacyjne

6-latki

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
Fizyczny	<ol style="list-style-type: none">1. Zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne.2. Wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł.3. Spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku.4. Komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.	<ul style="list-style-type: none">▶ Rozumie konieczność systematycznego wykonywania czynności higienicznych.▶ Rozumie konieczność dbania o higienę; dostrzega zagrożenia wynikające z jej nieprzestrzegania; ma świadomość, że wiele chorób jest przenoszonych przez brudne ręce.▶ Sprawnie i dokładnie myje zęby; dba o czystość przyborów higienicznych.▶ Kontroluje czystość swojego ciała; dba o estetykę własnego wyglądu.▶ Samodzielnie korzysta z toalety; przestrzega zasad higieny; zachowuje i respektuje prawo do intymności.▶ Potrafi szybko i sprawnie się ubrać (z zachowaniem właściwej kolejności wykonywanych czynności).▶ Potrafi samodzielnie wiązać sznurowadła na kokardki.▶ Pilnuje swoich ubrań; umiejętnie składa je i odkłada na miejsce (w przedszkolu i domu).▶ Samodzielnie dobiera ubiór do pory roku i warunków atmosferycznych; dba o swój wygląd.▶ Zna i stosuje zasady kulturalnego zachowania podczas spożywania posiłków.▶ Prawidłowo posługuje się sztućcami (chwyt, nabieranie potraw); bezpiecznie używa noża podczas posiłków.▶ Potrafi prawidłowo i estetycznie nakryć do stołu; samodzielnie nakłada sobie odpowiednią ilość potrawy, nalewa zupę z wazy i wlewa napój do kubka; sprząta po posiłku.▶ Rozpoznaje i nazywa swoje potrzeby związane np. z głodem i pragnieniem; informuje o nich, o złym samopoczuciu i napotykanym trudnościach w sposób akceptowalny społecznie.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.</p> <p>6. Inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny.</p> <p>7. Wykonuje czynności takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Systematycznie uczestniczy w zabawach i zajęciach ruchowych organizowanych w sali i na świeżym powietrzu. ▶ Zna zasady dotyczące zachowania bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych i ich przestrzega; właściwie korzysta z przyborów i sprzętów; dostrzega ewentualne zagrożenia i nieprawidłowe zachowania innych. ▶ Sprawnie przebiera się w strój gimnastyczny; zgodnie współdziała z innymi dziećmi podczas ćwiczeń w parze lub zespole; przestrzega zasady zdrowej rywalizacji. ▶ Tworzy konstrukcje i kompozycje (płaskie i przestrzenne) z różnych materiałów; wykorzystuje poznane sposoby ich łączenia. ▶ Wykorzystuje poznane reguły podczas tworzenia stabilnych budowli. ▶ Wykonuje prace z papieru; zwraca uwagę na jego precyzyjne składanie i zaginanie; wykorzystuje do prac różne zgromadzone w sali materiały. ▶ Doskonali umiejętność tworzenia konstrukcji i prac plastyczno-technicznych według instrukcji słownych lub obrazkowych (oszczędnie gospodaruje materiałem, organizuje miejsce pracy, sprzęta po jej zakończeniu). ▶ Ma wykształcony prawidłowy chwyt i właściwe napięcie mięśni; dostosowuje napięcie mięśniowe i siłę nacisku do narzędzia (także podczas posługiwania się nożyczkami); sprawnie wycina po linii i owalu. ▶ Doskonali swoją sprawność manualną podczas wykonywania ćwiczeń graficznych; utrwala właściwy kierunek kreślenia (od lewej strony do prawej, od góry do dołu, a form kolistych – przeciwnie do ruchu wskazówek zegara); kreśli wzory i szlaczki w liniaturze. ▶ Zwiększa samokontrolę wykonywanych ruchów podczas prac graficznych; prawidłowo układa rękę i kartkę podczas kreślenia; przyjmuje właściwą postawę. ▶ Sprawnie wykonuje proste prace porządkowe; posługuje się zmiotką, szufelką i ściereczką.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.</p> <p>9. Wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ma świadomość konieczności dbania o swoją sprawność fizyczną poprzez rozwijanie różnych umiejętności i predyspozycji ruchowych. ▶ Wie, że doskonalenie sprawności fizycznej wymaga wykonywania systematycznych ćwiczeń. ▶ Rozwija nawyk kontrolowania swojej postawy we wszystkich sytuacjach. ▶ Wykazuje się płynnością, koordynacją i świadomością ruchów całego ciała podczas samorządnych aktywności ruchowych i ćwiczeń gimnastycznych. ▶ Wykazuje się płynnością, koordynacją i świadomością ruchów ręki podczas ćwiczeń grafomotorycznych oraz prób pisanie w liniaturze.
Emocjonalny	<p>1. Rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem.</p> <p>2. Szanuje emocje swoje i innych osób.</p> <p>3. Przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi kontrolować swoje zachowania podczas różnych sytuacji; rozumie, że nadmierny hałas może przeszkadzać innym. ▶ Nazywa swoje myśli, oczekiwania i stany emocjonalne; próbuje sobie radzić z nieprzyjemnymi emocjami i odczuciami; uczy się okazywać je w sposób akceptowalny społecznie. ▶ Korzysta z poznanych sposobów rozwiązywania konfliktów (dialog, kompromis). ▶ Ocenia zachowania swoje i rówieśników w odniesieniu do kontraktu grupowego. ▶ Rozróżnia i nazywa emocje; wie, że mogą one być przyjemne i nieprzyjemne; rozumie, że każdy ma prawo do ich odczuwania i okazywania. ▶ Kształtuje swoją indywidualną sferę emocjonalną; naśladuje i uzewnętrznia pozytywne wzorce zachowań; nie ulega negatywnym wzorcom, wpływom ani naciskom. ▶ Przestrzega poznanych zasad i norm obowiązujących w grupie oraz w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; prezentuje zachowania adekwatne do sytuacji; wie, że trzeba liczyć się z odczuciami i potrzebami innych. ▶ Dokonuje wyborów; mierzy się z efektami własnych działań; dostrzega skutki zachowań nieakceptowanych społecznie i ponosi za nie odpowiedzialność.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>4. Przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu.</p> <p>5. Rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze.</p> <p>6. Rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie.</p> <p>7. Szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.</p> <p>8. Zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Prezentuje stany emocjonalne za pomocą mimiki i gestów. ▶ Odróżnia zachowania negatywne od pozytywnych; ocenia postępowanie (swoje lub innych) z zastosowaniem odpowiednich określeń. ▶ Potrafi w zrozumiały dla rówieśników i dorosłych sposób mówić o swoich odczuciach i emocjach (tak, aby nikogo nie krzywdzić ani nie obrażać). ▶ Interesuje się pracą zawodową swoich rodziców; wie, że rodzice mają wynikające z niej obowiązki i muszą się z nich codziennie wywiązywać. ▶ Radzi sobie w trudnych sytuacjach życiowych; przewiduje skutki swoich zachowań. ▶ Rozumie znaczenie niektórych powiedzeń, np.: „Nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe”; postępuje zgodnie z ich znaczeniem. ▶ Mówi „nie” przemocy emocjonalnej i fizycznej; stara się rozwiązywać konflikty w sposób akceptowalny społecznie (rozmowa, przedstawienie swoich racji). ▶ Rozumie, że jest odpowiedzialne za skutki swojego postępowania. ▶ Nazywa swoje emocje pojawiające się w kontaktach z rówieśnikami, osobami dorosłymi, przyrodą i sztuką. ▶ Wie, że w trudnych sytuacjach zawsze może zwrócić się o pomoc do osoby dorosłej. ▶ Śmiało rozmawia o emocjach; wyzbywa się obaw przed ujawnianiem swoich trudnych emocji (np. strachu). ▶ Wie, że nie zawsze można wygrywać; podejmuje próby pogodzenia się z przegraną. ▶ Wzmacnia poczucie własnej wartości i wiarę w swoje możliwości; buduje pozytywny obraz swojej osoby; stara się pokonywać trudności i własne słabości. ▶ Poznaje swoje mocne i słabe strony; wykorzystuje tę wiedzę w różnych sytuacjach; wie, z czym sobie poradzi, a kiedy chce poprosić o pomoc. ▶ Uczy się spokojnego oceniania sytuacji; zastanawia się przed podjęciem działania lub decyzji; dokonuje wyborów; dostrzega skutki swoich decyzji; ponosi odpowiedzialność za swoje działania w kontaktach z innymi dziećmi.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>9. Wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.</p> <p>10. Dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę.</p> <p>11. Dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi trafnie rozpoznać i nazwać stany emocjonalne osób z najbliższego otoczenia. ▶ Ma świadomość odczuć innych osób; wspiera je, gdy przeżywają nieprzyjemne emocje; cieszy się z ich sukcesów i radości. ▶ Wykorzystuje poznane sposoby rozwiązywania konfliktów mające u podstaw strategię wygrana – wygrana; stara się dążyć do rozwiązania, które przyniesie satysfakcję każdej ze stron. ▶ Poznaje miejsca, w których żyją bezdomne zwierzęta, a także sposoby niesienia im pomocy. ▶ Poznaje prawa zwierząt określone w przepisach oraz organizacje, które zajmują się pomocą zwierzętom. ▶ Prezentuje prawidłowe reakcje na przykłady krzywd wyrządzanych zwierzętom. ▶ Podejmuje się pomocy potrzebującym zwierzętom, np. dokarmiania ptaków zimą, działań charytatywnych na rzecz schronisk itp. ▶ Dostrzega różnorodność krajobrazów; rozumie znaczenie przyrody w kontekście wypoczynku i relaksu. ▶ Dostrzega negatywne działania człowieka (zanieczyszczanie powietrza, wody i gleby, odpady, zmiany klimatyczne); dba o środowisko (np. segreguje odpady). ▶ Prawidłowo reaguje na negatywne zmiany w środowisku przyrodniczym poprzez aktywne i świadome podejmowanie działań służących jego ochronie (oszczędzanie wody i energii).
Spółeczny	<p>1. Przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wzmacnia poczucie własnej wartości poprzez samodzielne podejmowanie decyzji w codziennych sytuacjach, określanie granic w sferze fizycznej i emocjonalnej. ▶ Dostrzega potrzeby rówieśników; odczuwa empatię oraz chęć udzielenia wsparcia i pomocy w trudnych sytuacjach. ▶ Zauważa negatywne zachowania rówieśników podczas zabaw i stara się na nie reagować. ▶ Dostrzega różnice i podobieństwa między ludźmi w bliższym i dalszym otoczeniu (pochodzenie, wygląd, zwyczaje); rozumie, że nie można oceniać ludzi na podstawie cech zewnętrznych i statusu materialnego; ma świadomość, że bogactwo nie stanowi o wartości człowieka.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>2. Odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.</p> <p>3. Postępuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.</p> <p>4. Używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wykazuje zainteresowanie poznawaniem historii swojej rodziny; dostrzega jej indywidualność; zna imiona członków najbliższej rodziny; rozumie i określa stopnie pokrewieństwa. ▶ Dostrzega i rozumie role członków rodziny oraz związane z tymi rolami zadania. ▶ Rozumie znaczenie pojęcia <i>drzewo genealogiczne</i>; tworzy graficzny schemat swojej rodziny z wykorzystaniem wyrazów do czytania globalnego. ▶ Zna zainteresowania, zwyczaje i tradycje swojej rodziny; rozmawia o nich i wdraża się do ich podtrzymywania. ▶ Podaje podstawowe informacje na temat swojego przedszkola i grupy, do której należy; odczuwa z nią więź; postrzega siebie jako członka tej społeczności; aktywnie angażuje się w podejmowane inicjatywy i działania. ▶ Kształtuje swoją świadomość narodową poprzez okazywanie zainteresowania poznawaniem historii Polski, postaci sławnych Polaków oraz ważnych wydarzeń. ▶ Poznaje sposoby świętowania ważnych rocznic oraz dbania o miejsca upamiętniające te wydarzenia. ▶ Aktywnie uczestniczy w organizowanych na terenie przedszkola uroczystościach związanych z obchodzeniem świąt narodowych i regionalnych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Utrwala podstawowe informacje na swój temat; zna swoje imię, nazwisko, wiek oraz dokładny adres zamieszkania (nazwę miejscowości, ulicę, numer domu i mieszkania), a także imiona członków swojej najbliższej rodziny. ▶ Wie, w jakich sytuacjach i komu można ujawniać takie informacje; rozumie konieczność ograniczonego zaufania w stosunku do obcych. ▶ Potrafi przedstawić się na forum grupy oraz przed szerszą publicznością. ▶ Kształtuje umiejętność proszenia o pomoc i podawania istotnych informacji o sobie w trudnych sytuacjach podczas bezpośredniego kontaktu z osobą dorosłą i w trakcie rozmowy telefonicznej (np. połączenia z numerem alarmowym). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kształtuje nawyk stosowania form grzecznościowych w codziennych sytuacjach. ▶ Potrafi zachowywać się zgodnie z poznаныmi zasadami w różnych sytuacjach i miejscach. ▶ Zna i stosuje podczas rozmów z rówieśnikami i osobami dorosłymi wzorce komunikacji międzyludzkiej (uwaga słuchanie, nieprzerywanie wypowiedzi, odpowiedni ton i natężenie głosu itd.). ▶ Ma świadomość odpowiedzialności za swoje słowa wypowiedziane do innych osób; rozumie, że przeproszenie kogoś nie zawsze skutkuje natychmiast.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku.</p> <p>6. Nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.</p> <p>7. Respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczestniczy w opracowaniu kontraktu grupowego (zbioru zasad) z wykorzystaniem symboli, wyrazów do czytania globalnego i zapisów literowych. ▶ Doskonali umiejętności dokonywania samooceny i oceniania zachowań innych z zastosowaniem odpowiednich określeń oraz wczuwaniem się w czyjąś sytuację i odczucia. ▶ Przestrzega reguł uczciwej rywalizacji podczas zabaw z elementami współzawodnictwa. ▶ Rozumie swoją odpowiedzialność za rzeczy stanowiące własność wspólną (np. zabawki przedszkolne) lub innych osób. ▶ Pozna je, wskazuje i stosuje wzorce zachowań w sytuacji zadośćuczynienia za wyrządzenie krzywdy (np. odbudowanie zniszczonej budowli). ▶ Rozumie odpowiedzialność w dążeniu do osiągnięcia wspólnego celu podczas zabaw zespołowych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Dostrzega i rozumie znaczenie uniwersalnych wartości (takich jak dobro, prawda, sprawiedliwość, uczciwość) w odniesieniu do siebie i innych osób. ▶ Właściwie ocenia sytuacje społeczne; wskazuje, co jest dobre, a co złe; uzasadnia swoją opinię. ▶ Prezentuje postawę tolerancji i życzliwość wobec ludzi innych narodowości, o odmiennym wyglądzie lub ograniczonej sprawności. ▶ Dostrzega wymuszenia i szantaż słowny w relacjach z rówieśnikami; potrafi na nie zareagować. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Poszerza swoją wiedzę na temat praw własnych i innych ludzi; wie, że należy szukać pomocy, gdy te prawa są naruszane; stopniowo poznaje szerokie znaczenie najważniejszych praw i stara się przestrzegać ich na co dzień. ▶ Rozumie, że każdy ma prawa, ale jednocześnie musi przestrzegać obowiązujących praw w odniesieniu do innych osób; respektuje prawa innych do posiadania i wyrażania własnego zdania; szanuje cudzą własność, wytwory i efekty pracy. ▶ Rozumie, że kontrakt grupowy nie ujmuje wszystkich obowiązujących zasad, praw i obowiązków, a najważniejsze jest stosowanie ogólne przyjętych reguł zachowania w codziennym życiu. ▶ Rozumie znaczenie powiedzenia: „Nie czyń drugiemu, co tobie niemiłe” i stara się przestrzegać tej zasady współżycia społecznego. ▶ Dostrzega łamanie zapisów kontraktu grupowego i przeciwstawia się takim działaniom. ▶ Wykazuje chęć odgrywania roli ucznia.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Obdarza uwagą inne dzieci i osoby dorosłe.</p> <p>9. Komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uważnie słucha i analizuje wypowiedzi rówieśników oraz osób dorosłych w celu właściwego zrozumienia i wypełnienia prośby, polecenia lub instrukcji. ▶ Wykazuje się dobrą koncentracją uwagi i aktywnością podczas różnych zajęć; podąża za ich tokiem; reaguje na polecenia i sygnały nauczyciela kierowane do całej grupy. ▶ Obdarza zainteresowaniem osoby z najbliższego otoczenia; dostrzega ich zainteresowania, potrzeby, ewentualne trudności oraz nieprawidłowe zachowania (stara się na nie reagować w miarę możliwości oraz informować o nich opiekunów). ▶ Dostrzega i rozumie wpływ swoich zachowań na atmosferę w grupie i domu; zna, wskazuje i stosuje sposoby kreowania miłych chwil, poprawiania nastroju najbliższym. ▶ Dąży do doskonalenia umiejętności językowych i pokonywania trudności w tym zakresie poprzez wzbogacanie słownictwa (biernego, czynnego) oraz aktywne podejmowanie ćwiczeń słuchowych, artykulacyjnych i oddechowych. ▶ Rozwija umiejętności właściwego i zrozumiałego wypowiadania się na podejmowane tematy, komunikowania o swoich potrzebach i podejmowanych decyzjach, a także wyrażania opinii w sposób akceptowalny społecznie. ▶ Uczy się prowadzić rozmowy i dyskusje, prezentować swoje opinie; stosuje zwroty przydatne podczas argumentowania. ▶ Poznaje alternatywne sposoby komunikowania się ludzi (język migowy, alfabet Braille'a); uczy się tolerancji i otwartości.
Poznawczy	<p>1. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi ilustrować zdarzenia, zjawiska i przedmioty z użyciem różnych form ekspresji twórczej (poprzez prace plastyczne i techniczne, ruch, muzykę, taniec, dramę itd.). ▶ Porozumiewa się z innymi osobami z wykorzystaniem komunikatów pozawerbalnych (mimiką, gestem). ▶ Tworzy konstrukcje i modele z tworzyw oraz materiału naturalnego; wykorzystuje przy tym swoje doświadczenia i nabytą wiedzę. ▶ Zna właściwości niektórych materiałów plastycznych. ▶ Rozumie związki przyczynowo-skutkowe widoczne podczas zajęć badawczych, w historyjkach obrazkowych, bajkach i opowiadaniach.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>2. Wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach.</p> <p>3. Odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych.</p> <p>4. Rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność wypowiadania się zdaniami rozwiniętymi na określony temat. ▶ Dostosowuje swoje wypowiedzi do sytuacji. ▶ Poprawnie formułuje zdania w czasie teraźniejszym, przyszłym i przeszłym. ▶ Kontroluje natężenie głosu podczas wypowiedzi; poprawnie wypowiada dźwięki wysokie i niskie. ▶ Relacjonuje treść wierszy i opowiadań; wykorzystuje przy tym różne formy ekspresji. ▶ Doskonali umiejętność mówienia poprzez wykonywanie ćwiczeń oddechowych. ▶ Chętnie wypowiada się na interesujące go tematy. ▶ Rozumie potrzebę zachowania ciszy w różnych miejscach (kinie, teatrze, muzeum, szpitalu itd.) i sytuacjach. ▶ Doskonali syntezę i analizę sylabową podczas zabaw. ▶ Wybrzmiewa głoski w nagłosie, wygłosie i śródgłosie. ▶ Potrafi podzielić zdania na słowa, a słowa na sylaby i głoski. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości, byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych. ▶ Wypowiada się na temat wysłuchanych utworów literackich; wyodrębnia poszczególne postaci. ▶ Potrafi odróżnić postaci fikcyjne od realnych w opowiadaniach, legendach i wierszach. ▶ Posługuje się wyobraźnią; wymyśla własne opowiadanie. ▶ Odróżnia zdania prawdziwe od nieprawdziwych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Utrwala kształty liter (drukowanych i pisanych, małych i wielkich). ▶ Rozpoznaje litery w napisach; wskazuje te same litery inaczej zapisane. ▶ Zna zapis własnego imienia; rozpoznaje go wśród zapisów innych imion. ▶ Odczytuje krótkie wyrazy składające się z poznanych liter. ▶ Utrwala kształty liter poprzez różne ćwiczenia grafomotoryczne i zabawy manualne. ▶ Tworzy napisy; podpisuje swoje prace. ▶ Wykorzystując znajomość liter, rozwiązuje zagadki literowe, rebusy, krzyżówki i układanki sylabowe. ▶ Zdaje sobie sprawę z korzyści wynikających z nauki czytania. ▶ Tworzy ciągi słów na zasadzie skojarzeń.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>5. Odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki.</p> <p>6. Wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Chętnie opowiada o zdarzeniach z przedszkola i życia rodzinnego. ▶ Jest aktywne na zajęciach; zgłasza swoją chęć wypowiedzi. ▶ Odpowiada na pytania nauczyciela; stara się udzielić prawidłowych odpowiedzi. ▶ Układa historyjki obrazkowe; objaśnia kolejność zdarzeń. ▶ Chętnie uczy się na pamięć wierszy; deklamuje je na forum grupy, na uroczystościach przedszkolnych i konkursach recytatorskich. ▶ Rozwiązuje zagadki i wymyśla własne. ▶ Kształtuje umiejętność tworzenia opowiadań, wymyślania dalszej części historyjek i bajek. ▶ Charakteryzuje postaci występujące w utworach literackich i na ilustracjach; zwraca uwagę na ich wygląd i cechy osobowościowe. ▶ Utrwala umiejętność prowadzenia dyskusji; stosuje zasadę wzajemnego szacunku (słuchanie argumentów, nieprzerywanie wypowiedzi, utrzymywanie odpowiedniego natężenia głosu itp.). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Uważnie słucha utworów literackich; rozmawia o ich treści. ▶ Podczas prezentowania treści opowiadań odnosi się do własnych doświadczeń. ▶ Wykonuje własne eksperymenty językowe: <ul style="list-style-type: none"> • wymyśla rymy do podanych słów, • tworzy wyliczanki, rymowanki i zagadki słowne. ▶ Uczestniczy w scenkach dramatycznych. ▶ Odgrywa określone role w swobodnych zabawach; wymyśla nazwy czynności; nadaje imiona wymyślonym postaciom.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>7. Eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku, oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego; odtwarza ich linię melodyczną i słowa. ▶ Tworzy inscenizacje ruchowe do poznanych piosenek i melodii. ▶ Gra akompaniamenty do znanych piosenek i melodii na instrumentach perkusyjnych, przedmiotach użytecznych oraz z wykorzystaniem własnego ciała (klaskanie, tupanie, klaskanie, pstrykanie palcami itd.). ▶ Odtwarza piosenki (indywidualnie i w grupie); zwraca uwagę na prawidłowe tempo, rytm, dynamikę i intonację. ▶ Kształtuje umiejętność rozpoznawania różnych rodzajów muzyki; nazywa niektóre z nich. ▶ Uważnie i w skupieniu słucha muzyki; zwraca uwagę na instrumenty, których użyto; rozpoznaje je i nazywa. ▶ Improwizuje głosem, tworząc melodie do wierszy, rymowanek i słów. ▶ Spontanicznie odtwarza ulubione piosenki i melodie. ▶ Porusza się w rytm muzyki; reaguje ruchem na zmianę tempa i przerwę w muzyce. ▶ Wczuwa się w słuchane utwory muzyczne; tworzy prace plastyczne przy muzyce (maluje, rysuje, kreśli itd.). ▶ Potrafi zaśpiewać hymn narodowy; zachowuje przy tym prawidłową postawę. ▶ Śpiewa piosenki na uroczystościach przedszkolnych.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>8. Wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru.</p> <p>9. Czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Tworzy prace plastyczne; rozwija swoją ekspresję twórczą; maluje, rysuje, lepi z mas plastycznych. ▶ Przekazuje za pomocą prac graficznych swoje emocje i sposób postrzegania rzeczywistości. ▶ Kreśli szlaczki literopodobne; tworzy własne szlaczki. ▶ Tworzy znaki i symbole; nadaje im nazwy i znaczenia; wykorzystuje je podczas zabawy. ▶ Kształtuje umiejętność podpisywania się (podpisuje swoje prace plastyczne). ▶ Planuje swoje prace plastyczne na kartce. ▶ Eksperymentuje z mieszaniem barw; tworzy barwy pochodne. ▶ Tworzy kompozycje płaskie i przestrzenne z wykorzystaniem dłoni, palców oraz całego ciała. ▶ Rysuje, maluje farbami plakatowymi, akwarelami, za pomocą różnych narzędzi, na różnych podkładach. ▶ Tworzy prace plastyczne inspirowane muzyką i literaturą. ▶ Píše litery i cyfry w liniaturze, na kartkach o różnych formatach, na tablicy itd. ▶ Odwzorowuje szlaczki o różnym stopniu trudności. ▶ Ma świadomość korzyści wynikających z opanowania umiejętności pisania. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Odkodowuje informacje zapisane za pomocą piktogramów lub innych znaków umownych. ▶ Rozpoznaje znaki z najbliższego otoczenia (ewakuacyjne, przeciwpożarowe, drogowe, oznaczenia instalacji elektrycznej i pojemników do segregacji śmieci); wyjaśnia ich sens. ▶ Odczytuje symbole pogody, znaczki indywidualne i oznaczenia dyżurnych. ▶ Potrafi poruszać się na planszy do kodowania; odczytuje znaczenie strzałek itd. ▶ Tworzy własne piktogramy; nadaje im nazwy i znaczenie. ▶ Konstruuje gry planszowe; umieszcza na nich własne znaki. ▶ Rozwiązuje i tworzy rebusy obrazkowo-literowe.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>10. Wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o Smoku Wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej.</p> <p>11. Wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rozpoznaje symbole narodowe (godło, flagę, barwy narodowe). ▶ Zna nazwę swojego kraju; wymienia nazwę jego stolicy. ▶ Zna hymn państwowy; potrafi go zaśpiewać, przyjmując właściwą postawę. ▶ Zna niektóre polskie podania i legendy. ▶ Nabywa umiejętność orientowania się na mapie Polski; pokazuje góry, morze, rzeki, niektóre miasta, stolicę. ▶ Potrafi umiejscowić postaci z podań i legend w konkretnych polskich miastach. ▶ Rozpoznaje wśród innych flagę Unii Europejskiej; wymienia nazwy niektórych krajów unijnych. ▶ Wie, że Polska należy do Unii Europejskiej. ▶ Przygotowuje dekoracje na święta państwowe (samodzielnie wykonuje flagę, kotylion, godło). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Tworzy przestrzenne prace plastyczne z różnych materiałów. ▶ Na podstawie swoich doświadczeń i ilustracji zagospodarowuje przestrzeń; nazywa stworzone dzieła. ▶ Porównuje kształty i wielkość przedmiotów; potrafi opisać ich właściwości; używa określeń: <i>miękki, twardy, lekki, ciężki, szorstki, gładki</i>. ▶ Porównuje ciężary przedmiotów za pomocą wagi szalkowej lub własnych dłoni. ▶ Poznaje różne rodzaje wag i sposób ich działania. ▶ Wie, do czego można wykorzystać określone materiały. ▶ Potrafi umiejętnie zagospodarować kąciki w sali zabaw i przedszkolny ogród; tworzy kąciki tematyczne; samodzielnie organizuje zabawę. ▶ Wykorzystuje podczas zabaw dostępne materiały; nadaje im inne znaczenia (np. podczas zabawy w sklep klocki odgrywają rolę towarów).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>12. Klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt).</p> <p>13. Eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność klasyfikowania przedmiotów na podstawie ich kształtu, wielkości, koloru i przeznaczenia. ▶ Kształtuje umiejętność dostrzegania podobieństw i różnic między klockami, figurami itd. ▶ Dopasowuje do siebie podobne przedmioty. ▶ Grupuje przedmioty na podstawie określonej cechy; tworzy zbiory. ▶ Potrafi nazwać utworzone zbiory (np. zbiór klocków, kwiatów, zwierząt, roślin itd.). ▶ Selekcjonuje przedmioty ze względu na ich przeznaczenie (np. przybory toaletowe, zabawki, naczynia kuchenne, narzędzia ogrodnicze itd.). ▶ Segreguje obiekty w czasie zajęć, zabaw lub porządkowania sali. ▶ Wskazuje obiekt, który nie pasuje do pozostałych. ▶ Układa przedmioty w szeregi i ciągi według podanego wzoru lub własnego pomysłu. ▶ Wskazuje figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt i prostokąt). ▶ Potrafi ułożyć kształt figur z patyczków, wstążki, sznurka. ▶ Odtwarza kształty według wzoru; układa własne kompozycje z klocków i „mozaiki geometrycznej”. ▶ Doskonali umiejętność dostrzegania i odtwarzania sekwencji rytmicznych. ▶ Uzupełnia szlaczki brakującymi elementami; układa ciągi według instrukcji (słownej lub obrazkowej). <ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczestniczy w zajęciach badawczych i eksperymentach. ▶ Przewiduje wyniki doświadczeń; wyciąga wnioski z prowadzonych badań. ▶ Dostrzega związki przyczynowo-skutkowe. ▶ Wie, które zmiany są odwracalne, a które nie. ▶ Utrwala umiejętności porównywania długości przedmiotów i dostrzegania różnic między nimi. ▶ Używa określeń: <i>wysoki, niski, długi, krótki, równy</i>. ▶ Dokonuje pomiaru obiektów za pomocą sznurka, kroków, stopy, dłoni, buta, szalika itd.; zdaje sobie sprawę z tego, że takie pomiary są niedokładne. ▶ Porównuje objętości cieczy; używa do tego takiej samej miary i różnych miar. ▶ Układa przedmioty w kolejności od najkrótszego do najdłuższego i odwrotnie. ▶ Porównuje wzrokowo liczebność zbiorów (szacuje). ▶ Manipuluje przedmiotami; porównuje ich wielkości i kształty. ▶ Potrafi przewidywać następstwa swoich działań (łączyć przyczynę ze skutkiem).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	14. Określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wskazuje kierunki podczas zabaw i zajęć; posługuje się określeniami: <i>na lewo, na prawo, do tyłu, do przodu, z boku</i>. ▶ Potrafi wymieniść nazwy wszystkich części ciała (pojedynczych i występujących podwójnie). ▶ Podczas zabawy porusza się zgodnie z poleceniami nauczyciela. ▶ Porównuje schemat swojego ciała ze schematem ciała innego dziecka. ▶ Utrwala rozróżnianie prawej i lewej strony ciała podczas zabaw, zajęć ruchowych, tańców, zajęć dydaktycznych. ▶ Analizuje otoczenie z punktu widzenia własnego i innej osoby. ▶ Określa kierunek ruchu od punktu wyjścia; stosuje określenie <i>na lewo od...</i> ▶ Posługuje się umownymi znakami określającymi kierunek ruchu (symbolami, strzałkami, cyframi itd.) w trakcie zabaw tropiących, gier planszowych i zabaw z elementami kodowania. ▶ Określa położenie przedmiotów w przestrzeni; stosuje określenia: <i>daleko, blisko, dalej, najdalej, pomiędzy</i>. ▶ Określa miejsce na kartce (np. w lewym dolnym rogu, w prawym górnym rogu, na środku itd.).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>15. Przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego.</p> <p>16. Posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Przelicza elementy zbiorów w trakcie zabawy i innych zajęć w przedszkolu; stosuje określenia: <i>więcej, mniej, tyle samo</i>. ▶ Zna i wskazuje cyfry. ▶ Tworzy kolejne liczby zgodnie ze swoimi możliwościami i chęciami. ▶ Posługuje się liczbami w aspektach kardynalnym i porządkowym. ▶ Dodaje i odejmuje w zakresie 10 z wykorzystaniem palców lub liczmanów. ▶ Liczy obiekty od dowolnego miejsca; rozumie, że wynik liczenia będzie taki sam bez względu na to, od którego miejsca będzie liczyć. ▶ Odróżnia liczenie błędne od poprawnego. ▶ Rozumie zasadę, że ostatni liczebnik oznacza liczbę wszystkich elementów zbioru. ▶ Układa elementy do liczenia w ułatwiający je sposób. ▶ Gra w gry planszowe, które wpływają na rozwijanie umiejętności matematycznych. ▶ Samodzielnie tworzy gry planszowe; ustala ich zasady. ▶ Dostrzega znaczenie cyfr i liczb w codziennym życiu (na tarczy zegara, monetach i banknotach, znakach drogowych, numery domów, numery rejestracyjne itd.). ▶ Poznaje znaki matematyczne: +, -, =, <, >. ▶ Używa znaków matematycznych do zapisywania działań. ▶ Układa zadania tekstowe do podanych działań; układa działania do treści prostych zadań tekstowych. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Posługuje się podczas zabawy i zajęć pojęciami określającymi następstwo czasu. ▶ Wymienia pory dnia; wie, jakie czynności wykonuje się w określonym czasie. ▶ Rozumie znaczenie określeń pór roku. ▶ Rozumie zasadę następstwa pór roku, miesięcy, dni. ▶ Zna i wymienia nazwy dni tygodnia; posługuje się nimi podczas swobodnych rozmów. ▶ Utrwala nazwy miesięcy; podaje nazwę aktualnego miesiąca. ▶ Kojarzy nazwy miesięcy z ważnymi datami (urodziny, mikołajki, święta, wakacje itd.). ▶ Wie, do czego służy kalendarz. ▶ Potrafi określić, kiedy coś się wydarzyło, w odniesieniu do teraźniejszości, przeszłości i przyszłości (dzisiaj, wczoraj, jutro). ▶ Poznaje różne urządzenia do mierzenia czasu (zegar słoneczny, zegar elektroniczny, stoper, klepsydrę itd.).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>17. Rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym.</p> <p>18. Posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół.</p> <p>19. Podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Poznaje nominały monet i banknotów. ▶ Porównuje monety i banknoty (wygląd, wielkość, wizerunki na banknotach itd.). ▶ Wie, że pieniądze używane w różnych krajach różnią się między sobą; poznaje ich wartość umowną; wie, do czego służą. ▶ Wykorzystuje modele pieniędzy podczas zabawy w sklep. ▶ Rozumie znaczenie pieniędzy w codziennym życiu. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Obserwuje zmiany zachodzące w przyrodzie w poszczególnych porach roku. ▶ Opisuje warunki pogodowe na podstawie obserwacji. ▶ Utrwala wiadomości na temat zjawisk atmosferycznych; dopasowuje je do pór roku. ▶ Poznaje właściwości fizyczne lodu i śniegu w wyniku doświadczeń oraz obserwacji. ▶ Poznaje zagrożenia dla środowiska przyrodniczego wynikające z zanieczyszczeń powietrza, gleby, wody i lasów. ▶ Poznaje zagrożenia dla ludzi, roślin i zwierząt wynikające z niszczycielskiej siły żywiołów. ▶ Dostrzega zmiany w długości dnia i nocy w zależności od pory roku. ▶ Poznaje zasady dbania o rośliny. ▶ Wie, jak opiekować się zwierzętami hodowanymi w domu i gospodarstwie. ▶ Pomaga ptakom przetrwać zimę, systematycznie je dokarmiając. ▶ Wie, jak ubrać się odpowiednio do warunków pogodowych. ▶ Zna jadalne i trujące gatunki grzybów. ▶ Poznaje owoce (egzotyczne i krajowe); wie, jakie korzyści zdrowotne wiążą się z ich spożywaniem. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Interesuje się książkami; ogląda pozycje znajdujące się w kąciku czytelnym. ▶ Zna zasady dbania o książki. ▶ Poznaje różne rodzaje książek (baśnie, opowiadania, przewodniki, atlasy, komiksy itd.). ▶ Uczestniczy w zajęciach bibliotecznych; poznaje zasady zachowania się w bibliotece i wypożyczania książek. ▶ Poznaje różne książki i czasopisma skierowane do dzieci. ▶ Ogląda czasopisma, albumy, przewodniki i atlasy w celu wyszukania interesujących je informacji. ▶ Z pomocą osoby dorosłej bezpiecznie korzysta z nowoczesnych technologii (takich jak internet, smartfon).

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>20. Wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód.</p> <p>21. Rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Potrafi wytłumaczyć, na czym polega praca jego rodziców; podaje nazwy zawodów. ▶ Zna specyfikę niektórych zawodów; rozpoznaje przedmioty i narzędzia potrzebne do ich wykonywania. ▶ Potrafi wymienić nazwy niektórych zawodów. ▶ Poznaje zawody zaufania społecznego (takie jak policjant, strażak, lekarz, ratownik medyczny); wie, na czym polega praca tych ludzi. ▶ Potrafi rozpoznać i nazwać zawody na podstawie charakterystycznych ubiorów. ▶ Wie, w jakim celu podejmuje się pracę. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Doskonali umiejętność rozumienia prostych poleceń w języku obcym. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach naśladowczych, ruchowych, plastycznych, muzycznych i teatralnych prowadzonych w języku obcym. ▶ Odtwarza niektóre słowa i zwroty w języku obcym. ▶ Potrafi się przedstawić, przywitać i pożegnać w języku obcym. ▶ Śpiewa piosenki w języku obcym (w grupie i indywidualnie). ▶ Rozumie ogólny sens czytanych opowiadań i historyjek, jeśli są wspierane ilustracjami, historyjkami obrazkowymi, ruchem, gestami i mimiką. ▶ Recytuje krótkie wierszyki w języku obcym (grupowo i indywidualnie). ▶ Wykorzystuje poznane słownictwo w trakcie zabaw.

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Treści edukacyjne
	<p>22. Reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej.</p> <p>23. Reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem, zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczy się języka mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Zna i rozumie proste polecenia oraz zwroty w języku mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach grupowych. ▶ Wzbogaca swoje słownictwo w języku mniejszości narodowej lub etnicznej o nowe słowa i zwroty; wykorzystuje je w trakcie zabawy. ▶ Deklamuje wierszyki i rymowanki oraz śpiewa piosenki w języku mniejszości narodowej lub etnicznej (grupowo i indywidualnie). ▶ Orientuje się w historii swojej rodziny; poznaje znaczenie nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Ma świadomość przynależności społecznej i terytorialnej. ▶ Rozumie ogólny sens czytanych opowiadań i historyjek, gdy są wspierane ilustracjami, historyjkami obrazkowymi, ruchem, gestami i mimiką. ▶ Poznaje zwyczaje i tradycje kultywowane w społeczności należącej do mniejszości narodowej lub etnicznej. ▶ Wie, jak wyglądają symbole narodowe społeczności, do której należy. ▶ Rozpoznaje stroje ludowe społeczności, do której należy. <ul style="list-style-type: none"> ▶ Uczy się języka regionalnego – kaszubskiego. ▶ Zna i rozumie proste polecenia oraz zwroty w języku regionalnym – kaszubskim. ▶ Aktywnie uczestniczy w zabawach grupowych. ▶ Wzbogaca swoje słownictwo w języku regionalnym (kaszubskim) o nowe słowa i zwroty; wykorzystuje je w trakcie zabawy. ▶ Deklamuje wierszyki i rymowanki oraz śpiewa piosenki w języku regionalnym – kaszubskim (grupowo i indywidualnie).

Zadania nauczyciela w zakresie monitorowania rozwoju dziecka

Nauczyciel na podstawie zapisów właściwej ustawy dotyczących warunków i sposobów realizacji podstawy programowej prowadzi obserwację dziecka z wykorzystaniem narzędzi do przeprowadzenia diagnozy przedszkolnej.

Aby dokonać obserwacji w sposób rzetelny, nauczyciel powinien znać odpowiedź na kilka pytań. Podstawowe pytanie brzmi: w jakim celu dokonujemy obserwacji? Najważniejszą odpowiedzią na to pytanie jest: aby dokładnie poznać naszych podopiecznych. Jeśli ich dobrze poznamy, ułatwi nam to podjęcie działań sprzyjających ich rozwojowi, odnoszeniu sukcesów edukacyjnych, niwelowaniu problemów i zaspokojeniu potrzeb. Wnikliwa obserwacja pomaga zrozumieć zachowania dzieci, poznać źródła ich sukcesów i powody niepowodzeń edukacyjnych, zainteresowania i uzdolnienia dzieci, a także wpływ środowiska na ich rozwój. Ta wiedza przyczynia się do planowania pracy dydaktyczno-wychowawczej z uwzględnieniem indywidualizacji.

Nauczyciel musi wiedzieć, co obserwować. Obserwujemy m.in. tendencje rozwojowe i zaburzenia: funkcji percepcyjno-motorycznych, pamięci i uwagi, inteligencji i myślenia, postaw społeczno-emocjonalnych, samowiedzy, osobowości, zachowań problemowych, komunikacji, potrzeb i motywów postępowania oraz stylu poznawczego, a także środowiska rodzinnego (tu istotne są przede wszystkim styl wychowawczy preferowany przez rodziców, warunki, w jakich dziecko jest wychowywane, a także problemy rodzinne, które mogą mieć wpływ na funkcjonowanie dziecka). Wszystko to odbywa się w stałej współpracy z rodzicami dziecka.

Dobry obserwator powinien posiadać wiedzę na temat rozwoju dziecka, przyczyn powstawania jego zaburzeń, wpływu na zachowanie i postępy edukacyjne środowiska rodzinnego, przebytych chorób, motywacji wewnętrznych itd. Wiedza ukierunkowuje uwagę obserwatora. Nauczyciel jako dobry obserwator musi mieć chęć poszerzania swojej wiedzy na temat obserwowanych zjawisk. Obserwator potrafi zrezygnować z własnych zainteresowań, skłonności, upodobań i nawyków, by podporządkować się celom i zadaniom obserwacji, widzieć i rejestrować to, co powinien, a nie to, co wydaje mu się ważne lub ciekawe, a także dokładnie rejestrować zaobserwowane dane. Cechy dobrego obserwatora to również spostrzegawczość i obiektywizm.

Obserwacja jest spostrzeganiem. Polega na świadomym, planowym i celowym rejestrowaniu zachowań człowieka, zjawisk i zdarzeń.

Cechy dobrej obserwacji:

- ▶ celowa – zamierzona i ma jasno określony cel; wyznacza on kierunek obserwacji, rodzaj i liczbę cech lub elementów sytuacji, na które kierujemy uwagę; cel określa aspekt, czyli to, pod jakim kątem będziemy obserwować daną osobę lub zjawisko; cel jest podstawą ustalenia planu obserwacji,
- ▶ zaplanowana – plan obserwacji wyznacza treść i kolejność spostrzeżeń oraz to, w jakich odstępach czasowych i w jakich sytuacjach dziecko będzie obserwowane; może przyjąć formę schematu istniejącego w naszych umysłach albo pojawić się w formie pisemnych dyspozycji ułatwiających prowadzenie obserwacji,

- ▶ systematyczna – dokładna i możliwie szczegółowa,
- ▶ obiektywna – obserwator nie ujmuje faktów i zdarzeń pod kątem własnych oczekiwań, a także nie bierze pod uwagę wcześniejszego nastawienia,
- ▶ selektywna – spostrzeżenia dokonywane w trakcie obserwacji ograniczają się do niektórych cech obserwowanego obiektu, czyli mają charakter selektywny, wybiórczy; dokonanie właściwego wyboru cech zachowania mających być przedmiotem obserwacji wymaga aktywnej postawy umysłu,
- ▶ aktywna postawa umysłu – „aktywne spostrzeganie” lub „spozstrzeganie z namysłem” w trakcie obserwacji uruchamiają procesy myślenia: analizę, syntezę, porównywanie, abstrahowanie, wnioskowanie, dzięki którym jest możliwe dokonanie niezbędnej selekcji w przedmiocie obserwacji; są one podstawami do formułowania wniosków przy opracowywaniu zebranych materiałów.

Najbardziej rozpowszechnioną wśród nauczycieli formą zapisywania spostrzeżeń dokonanych podczas obserwacji są arkusze obserwacji. W pakiecie *Żyrafa Ola* znalazły się arkusze, które umożliwiają notowanie zauważonych postępów i problemów dzieci oraz wyciągnięcie wniosków do dalszej pracy z nimi. Dla grup dzieci 6-letnich została przygotowana kompleksowa diagnoza w oparciu o karty pracy, której rezultat zapisuje się w tabeli obserwacji.

Na rok przed pójściem dzieci do szkoły nauczyciele realizują diagnozę gotowości szkolnej, która opiera się w dużej mierze na wynikach obserwacji dokonywanej przez cały okres pobytu dziecka w przedszkolu. Aby w sposób rzetelny dokonać diagnozy pedagogicznej, warto skorzystać ze specjalnych narzędzi.

Według Barbary Wilgockiej-Okoń „dojrzałość szkolna” wiąże się ze zmianami rozwojowymi mającymi charakter spontaniczny i z samym dojrzewaniem biologicznym organizmu, a „gotowość szkolna” – z istnieniem możliwości ćwiczenia, kształtowania pewnych właściwości stwarzających szansę osiągnięcia dojrzałości szkolnej (moment przygotowania czy gotowości do zadań szkolnych).

Diagnozę wstępną nauczyciel przeprowadza do końca listopada roku szkolnego, w którym dziecko realizuje obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego. Jeśli dzieci uczęszczają do przedszkola od 3. roku życia, można rozpocząć diagnozę gotowości szkolnej już we wrześniu. Jeśli do przedszkola dzieci przyszły dopiero w wieku 6 lat, z diagnozą wstępną należy poczekać, aż zaadaptują się one do warunków przedszkolnych.

Celem takiej analizy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

- ▶ rodzicom w podjęciu decyzji o rozpoczęciu wypełniania obowiązku szkolnego przez dziecko,
- ▶ nauczycielowi przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspierania i korygowania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej (w przypadku dziecka z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego – zespołowi nauczycieli i specjalistów przy opracowywaniu lub modyfikowaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego),
- ▶ pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej przeprowadzającym – w razie potrzeby związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – pogłębioną diagnozę dziecka.

Po dokonaniu diagnozy wstępnej należy zorganizować spotkanie z rodzicami, podczas którego zostaną oni poinformowani, czym jest gotowość szkolna, oraz zapoznają się z wynikami diagnozy swoich dzieci. Po diagnozie wstępnej nauczyciel przygotowuje program wspierania i korygowania rozwoju dla dzieci, które potrzebują pomocy w określonych obszarach. Po podjęciu działań wspierających osiągnięcie przez dzieci gotowości szkolnej na podstawie wcześniej wspomnianych programów jest dokonywana diagnoza końcowa. Jej wyniki powinny być znane najpóźniej pod koniec marca, ponieważ do końca kwietnia nauczyciele przekazują rodzicom informację o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole.

Proces diagnozowania jest ciągły, systemowy i wspierający. Zawiera wskazówki dotyczące dalszego działania (wychowanie, profilaktyka, terapia). Opiera się na zasadach psychologii rozwojowej. W fazie interpretacji wnioski są formułowane z uwzględnieniem zadań rozwojowych, dojrzałości funkcji psychicznych i umiejętności.

Wśród metod diagnozowania wymienia się: obserwację, rozmowę, wywiad, analizę wytworów dziecięcych i dokumentów, informacje specjalistów i inne (np. arkusze, ankiety, kwestionariusze, testy, techniki socjometryczne, techniki projekcyjne, nauczanie diagnozujące). Wybór techniki obserwacji zależy od ogólnego planu poznawania wychowanków, problemów, które chce się rozwiązać, rodzaju potrzebnych wiadomości, możliwości czasowych i technicznych.

Indywidualizacja procesów wychowania i nauczania w praktyce przedszkolnej

Podstawą do prowadzenia działań związanych z indywidualizacją jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.

§ 2. 1. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym.

Pomocą objęte są dzieci, które przejawiają potrzeby wynikające:

1. z niepełnosprawności,
2. z niedostosowania społecznego,
3. z zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
4. z zaburzeń zachowania lub emocji,
5. ze szczególnych uzdolnień,
6. ze specyficznych trudności w uczeniu się,
7. z deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych,
8. z choroby przewlekłej,
9. z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
10. z niepowodzeń edukacyjnych,
11. z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi,
12. z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

W przedszkolu należy prowadzić zajęcia w formach wynikających z rozporządzenia.

§ 6. 1. W przedszkolu pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z uczniem oraz przez zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów, a także w formie:

1. zajęć rozwijających uzdolnienia,
2. zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym,
3. indywidualizowanej ścieżki realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego,
4. porad i konsultacji.

Istotą indywidualizacji pracy z dziećmi w przedszkolu jest uwzględnianie przez nauczyciela różnic między nimi. Różnice między dziećmi ogniskują się wokół sześciu grup:

1. różnice w stanie zdrowia, we własnych procesach nerwowych,
2. różnice w zasobie wiedzy, umiejętności, doświadczeń,
3. różnice w przebiegu procesów poznawczych,
4. różnice w zainteresowaniach,
5. różnice w stosunku do pracy, w motywacji do uczenia się,
6. różnice w warunkach środowiskowych.

Program *Żyrafa Ola* daje możliwość indywidualizowania pracy z dziećmi polegającej na:

- ▶ dostosowaniu przewidywanych rezultatów lub osiągnięć do poziomu rozwoju dziecka,
- ▶ pracy z wykorzystaniem metod aktywizujących, które pomagają wyzwolić potencjał dzieci i rozwinąć ich zainteresowania, uczą współpracy oraz przygotowują dzieci do samodzielnego zdobywania wiedzy,
- ▶ stałym monitorowaniu osiągnięć dzieci oraz planowaniu pracy z uwzględnieniem ich potrzeb i możliwości.

Indywidualizację pracy z dziećmi ułatwiają nauczycielowi karty pracy z pakietu. W obrębie jednego tematu zaproponowano w nich ćwiczenia o zróżnicowanym stopniu trudności. Dzięki temu każde dziecko może pracować zgodnie ze swoimi możliwościami.

Współpraca z rodzicami

Bardzo ważny dla ujednolicenia oddziaływań wychowawczych w przedszkolu i domu jest systematyczny kontakt nauczycieli z rodzicami. Poniżej przedstawiono przykładowy plan współpracy z rodzicami, uwzględniający jej różne formy, ze szczególnym naciskiem na prowadzenie przez nauczycieli dyżurów dla rodziców, podczas których mogą oni dowiedzieć się o postępach, kłopotach i zachowaniu dzieci oraz ustalić z nauczycielami tzw. wspólny front działań.

Przykładowy plan współpracy z rodzicami

Lp.	Data	Forma współpracy	Cel	Osoba odpowiedzialna	Uwagi
1.	2 września	► Zebranie z rodzicami rozpoczynające rok szkolny.	► Zapoznanie rodziców z organizacją nowego roku szkolnego. ► Omówienie wymagań podstawy programowej wychowania przedszkolnego.		
2.	30 września	► Dyżur wychowawcy dla rodziców.	► Zapoznanie rodziców z postępami i zachowaniem dzieci.		
3.	21 października	► Dyżur wychowawcy dla rodziców.	► Zapoznanie rodziców z postępami i zachowaniem dzieci.		
4.	28 października	► Zebranie z rodzicami dzieci 6-letnich. ► Prelekcja na temat gotowości szkolnej.	► Zapoznanie rodziców z wynikami obserwacji dzieci podczas zajęć dokonanych przez psychologa i logopedę.		
5.	22 listopada	► Zajęcia otwarte dla rodziców.	► Włączenie rodziców do pracy przy projektach.		
6.	25 listopada	► Dyżur wychowawcy dla rodziców.	► Przedstawienie rodzicom wyników diagnozy wstępnej. ► Wskazanie obszarów wspomaganie rozwoju dziecka przez rodziców.		
7.	grudzień	► Zaproszenie rodziców na jasełka w wykonaniu dzieci.	► Integracja grupy podczas spotkania opłatkowego.		
8.	grudzień	► Dyżur wychowawcy dla rodziców.	► Omówienie sukcesów i niepowodzeń dzieci.		
9.	styczeń	► Uroczystość z okazji Dnia Babci i Dnia Dziadka.	► Kultywowanie tradycji rodzinnych.		

Lp.	Data	Forma współpracy	Cel	Osoba odpowiedzialna	Uwagi
10.	styczeń	▶ Dyżur wychowawcy dla rodziców.	▶ Wymiana doświadczeń w zakresie wspomagania rozwoju dziecka w kierunku osiągnięcia przez nie gotowości szkolnej.		
11.	luty	▶ Zebranie z rodzicami podsumowujące pracę w I półroczu.	▶ Sprawozdanie z realizacji rocznego planu pracy przedszkola w I półroczu.		
12.	luty	▶ Dyżur wychowawcy dla rodziców.	▶ Informowanie na bieżąco o zachowaniu dzieci i ich postępach oraz wspólne rozwiązywanie problemów.		
13.	marzec	▶ Zajęcia otwarte dla rodziców.	▶ Zaprezentowanie rodzicom przykładowych ćwiczeń z zakresu profilaktyki logopedycznej.		
14.	kwiecień	▶ Dyżur wychowawcy dla rodziców.	▶ Zapoznanie rodziców z wynikami diagnozy końcowej.		
15.	maj	▶ Uroczystość z okazji Dnia Matki i Dnia Ojca.	▶ Kulturowanie tradycji rodzinnych.		
16.	czerwiec	▶ Uroczyste zakończenie edukacji przedszkolnej.	▶ Ostatnie spotkanie w tym gronie. Przypomnienie sobie miłych chwil spędzonych w przedszkolu. Podpisanie się w kronice grupy.		

Literatura

1. Bartkowiak Z., *Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania*, WSiP, Warszawa 1986.
2. *Dziecko w szkolnej rzeczywistości – założony a rzeczywisty obraz edukacji elementarnej*, Sowińska H. (red.), Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011.
3. Gardner H., *Pięć umysłów przyszłości*, Wydawnictwo Laurum, Warszawa 2009.
4. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E., *Dziecięca matematyka. Metodyka i scenariusze zajęć z sześciolatkami w przedszkolu, w szkole i placówkach integracyjnych*, WSiP, Warszawa 2010.
5. Jastrząb J., *Diagnoza nauczycielska w edukacji wczesnoszkolnej*, „Wychowanie na co Dzień”, 2003, nr 9, s. 14–20.
6. Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2010.
7. Kochan-Wójcik M., *Diagnoza i monitorowanie rozwoju małego dziecka*, www.oskko.edu.pl/wroclaw-05-2005/ (dostęp: 5.10.2016).
8. Kochan-Wójcik M. i in., *Edukacja elementarna a diagnoza pedagogiczna*, Centralny Ośrodek Doskonalenia, Warszawa 2002.
9. *Metodyka wychowania przedszkolnego*, Kwiatowska M., Topińska Z. (red.), Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1972.
10. Mickiewicz J., *Materiały do diagnozy pedagogicznej umiejętności pisania i czytania uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2014.
11. Piaget J., *Dokąd zmierza edukacja*, PWN, Warszawa 1977.
12. *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Kwiatowska M. (red.), WSiP, Warszawa 1985.
13. Skarbek K., Wrońska I., *Diagnoza i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka w wieku przedszkolnym*, Centrum Edukacyjne Bliżej Przedszkola, Kraków 2013.
14. Strykowski W., Strykowska J., Pielachowski J., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPI², Poznań 2003.
15. Wilgocka-Okoń B., *Gotowość szkolna dzieci sześciolatków*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003.
16. Włoch S., Włoch A., *Diagnoza całościowa w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2009.
17. Wragg E.C., *Co i jak obserwować w klasie*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001.
18. Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, WSiP, Warszawa 2003.

Notatki

A large, empty rectangular area defined by a dashed black border, intended for writing notes. It occupies most of the page below the header.

Notatki

A large, empty rectangular area defined by a dashed black border, intended for writing notes. The area is centered on the page and occupies most of the page's width and height.

Notatki

A large, empty rectangular area defined by a dashed black border, intended for writing notes. The area is centered on the page and occupies most of the page's width and height.

Opracowanie redakcyjne: Monika Krzywoszyńska, Katarzyna Rutkowska
Skład i łamanie: Bartosz Makświej

© by Klett Polska sp. z o.o., Poznań 2021
ISBN: 978-83-8165-536-1
13 976

www.olaiprzyjaciele.pl
Klett Polska sp. z o.o.
ul. Polska 114
60-401 Poznań
infolinia: 61 626 90 90
faks: 61 849 62 02

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy cudzą własność i prawo.

Więcej na www.legalnakultura.pl.

Polska Izba Książki

Klett Polska sp. z o.o.
ul. Polska 114, 60-401 Poznań
infolinia: 61 626 90 90
fax: 61 849 62 12
e-mail: doradcy@klett.pl
www.klett.pl | fb.com/zyrafaola

ISBN 978-83-8165-536-1

Klett